

Nacka gård

Naturresevat i Nacka kommun

Maj 2005

Syfte, föreskrifter, avgränsning, skötselplan

Beslutsdel

Innehåll

KOMMUNENS BESLUT.....	3
SYFTE MED NATURRESERVATET	3
FÖRESKRIFTER	4
SKÖTSEL OCH FÖRVALTNING	6
BESLUTSKARTA	8
SKÄLEN FÖR BESLUTET.....	9
ADMINISTRATIVA DATA	10
OMRÅDETS VÄRDEN OCH ANVÄNDNING	10
ÄRENDETS BEREDNING.....	15
PROJEKTDELTAGARE	15
AVGRÄNSNING AV NATURRESERVAT	15
HUR MAN ÖVERKLAGAR.....	16

Skötselplan för Nacka gård naturreservat redovisas separat efter beslutsdelen.

Kommunens beslut

Med stöd av 7 kap. 4§ miljöbalken beslutar kommunfullmäktige i Nacka kommun den / 2005, för den del som ligger inom Nacka kommun, att inrätta Nacka gårds naturreservat enligt beslutskarta, med nedanstående syfte och föreskrifter.

Syfte med naturreservatet

Syftet med naturreservatet Nacka gård är att bevara ett stort sammanhängande frilufts- och naturområde – en värdekärna i den regionala grönstrukturen – med omfattande möjligheter till rekreation intill en tätbefolkad del av Stockholmsregionen. Syftet är också att bevara områdets omväxlande topografi och dess rika variation av skogstyper, kärr, sjöar och kulturmark. Avsikten med reservatet är vidare att främja områdets mångsidiga friluftsutnyttjande, biologiska mångfald och kulturvärden.

En gynnsam bevarandestatus skall upprätthållas för de arter och naturtyper som angivits för Natura 2000-området Söderbysjön-Dammtorpssjön enligt EU:s art- och habitatdirektiv.

Syftet skall tryggas genom att:

- området sköts med hänsyn till rekreations-, natur- och kulturvärden
- allmänhetens möjligheter till en mångfald av friluftsaktiviteter och naturupplevelser gynnas
- tillgängligheten för besökande förbättras
- markanvändning, anläggningar och verksamheter utformas utifrån reservatets syfte
- information om reservatets olika värden förmedlas till allmänheten
- skyddsvärda arter och naturtyper uppmärksammas i skötseln

Naturreservatsbildningen skall inte hindra dagens eller framtida sportaktiviteter eller andra aktiviteter som sker med hänsyn till rekreation, friluftsutnyttjande, biologisk mångfald och kulturvärden.

Reservatets syften och skötsel har utformats för att kunna fungera tillsammans med friluftsaktiviteter och naturvård i de naturområden i östra Stockholm som gränsar till reservatet.

Föreskrifter

För att tillgodose syftet med naturreservatet beslutar kommunfullmäktige (med stöd av 7 kap. 5, 6 och 30 § miljöbalken att nedan angivna föreskrifter skall gälla i naturreservatet.

A. Föreskrifter med stöd av 7 kap. 5 § miljöbalken angående inskränkningar i markägares och annan sakägares rätt att förfoga över fastighet inom naturreservatet.

Föreskrifterna utgör ej hinder för att utföra åtgärder som är nödvändiga i samband med underhåll av ledningar genom området och reningsanläggningar. Inte heller för markförvaltares tillsyn och tillsyn enligt miljöbalken. Föreskrifterna gäller dessutom inte för arbetsföretag som krävs för den normala skötseln av områdets byggnader och anläggningar samt för åtgärder som framgår av till naturreservatsbeslutet hörande skötselplan, såsom underhåll av vägar, motionsspår, stigar, skyltar, diken, etc.

Undantag gäller även för:

- Avledningsdiken
- Byggande av en träningshall vid Hellasgårdens tennisbanor
- Anläggande av motionsspår och ej belagda gång- och cykelvägar
- Underhållsåtgärder i Ältasjöns utlopp enligt befintlig vattendom
- Tillfarts- och gångväg till golfbanan från kv. Jämlikheten/djursjukhuset i Bagarmossen

Utöver föreskrifter och förbud i lagar och andra författningar är det förbjudet att

A1. anordna upplag (inkl. snöupplag) annat än i samband med skötsel av området och dess anläggningar,

A2. plantera ut för trakten främmande växt- eller djurarter i mark och vatten. Föreskriften gäller ej utplantering av fisk eller signalkräftor i signalkräftor i Sicklasjön, Järlasjön, Ältasjön, Källtorpssjön och Nackaån och ej heller växter inom koloniområden, kring Hellasgårdens byggnader, Lilla Sickla gård, golfbanans byggnader och Brotorp,

A3. använda kemiska bekämpningsmedel eller konstgödsel. Undantag gäller för Björkhagens golfbana i enlighet med upprättat egenkontrollprogram, samt för bekämpning av jättebjörnloka, där hänsyn ska tas till eventuell känslig vegetation.

A4. anlägga campingplats eller uppställningsplats för husvagnar,

A5. anlägga motorbana eller skjutbana.

Utän kommunens tillstånd är det förbjudet att

A6. förändra områdets permanenta topografi, ytförhållanden eller avrinningsförhållanden, till exempel genom att gräva, spränga, borra, dika, schakta, muddra eller fylla ut,

A7. uppföra ny byggnad eller anläggning,

A8. anlägga väg, parkering, belagd gång- och cykelväg samt ridstig eller asfaltera befintlig grusväg,

A9. anlägga ny ledning i mark, vatten och luft, samt uppföra mast eller antenn,

A10. nyanlägga eller utöka befintliga bryggor och hamnar eller att hårdgöra stränder. Undantag gäller i de tre anlagda badens närområde,

A11. uppföra stängsel eller andra hägnader med undantag av stängsel för betesdjur och viltstängsel. Genomgångar skall ordnas så att allmänhetens tillträde till området inte hindras.

B. Föreskrifter med stöd av 7 kap. 6 § miljöbalken angående markägares och annan sakägares skyldighet att tåla visst intrång inom naturreservatet.

För att trygga syftet med naturreservatet förpliktas markägare och innehavare av särskild rätt till marken att tåla

B1. utmärkning av naturreservatets gränser samt uppsättning av informationsskyltar,

B2. utförande och nyttjande av anläggningar för friluftslivet,

B3. åtgärder i enlighet med fastställd skötselplan.

C. Ordningsföreskrifter med stöd av 7 kap. 30§ miljöbalken.

Utöver föreskrifter och förbud i lagar och andra författningar är det för allmänheten förbjudet att

C1. fälla eller på annat sätt skada levande eller döda träd och buskar samt att skada vegetation i övrigt genom att t.ex. gräva upp ris, örter, gräs, mossor, lavar eller svampar. Att plocka blommor, bär eller svamp är tillåtet med allmänrättens begränsningar,

- C2. störa och skada djurlivet, till exempel genom att klättra i boträd, fånga eller döda däggdjur, fåglar, kräddjur eller groddjur,
- C3. medföra hund som inte är kopplad. Föreskriften gäller ej inom på platsen markerat hundrastområde,
- C4. sätta upp skylt, affisch eller dylikt. Dock får snitslar, orienteringsskärmar och tipsfrågor uppsättas för tillfälligt bruk om de avlägsnas efter avslutat arrangemang samt om känsliga markområden undviks,
- C5. rida annat än på anlagd väg, markerad ridstig eller ridplats,
- C6. cykla inom området, förutom på anlagd väg och stig, dock ej elljusspår,
- C7. framföra motordriven farkost i Källtorpssjön, Dammtorpssjön, Söderbysjön, Ulvsjön samt Ältaån,
- C8. göra upp eld annat än på anvisad plats enligt skötselplanen,
- C9. ställa upp eller parkera husvagn.

Utan Nacka kommuns tillstånd är det förbjudet att:

C10. under perioden 1 april– 15 juli beträda Lilla och Stora holmen i Källtorpssjöns nordvästra del eller komma närmare öarnas strand än 50 meter. Områdena med fågelskydd har markerats på beslutskartan,

(Föreskrifterna skall träda i kraft tre veckor efter den dag då författningen utkom från trycket i länets författningssamling.)

Skötsel och förvaltning

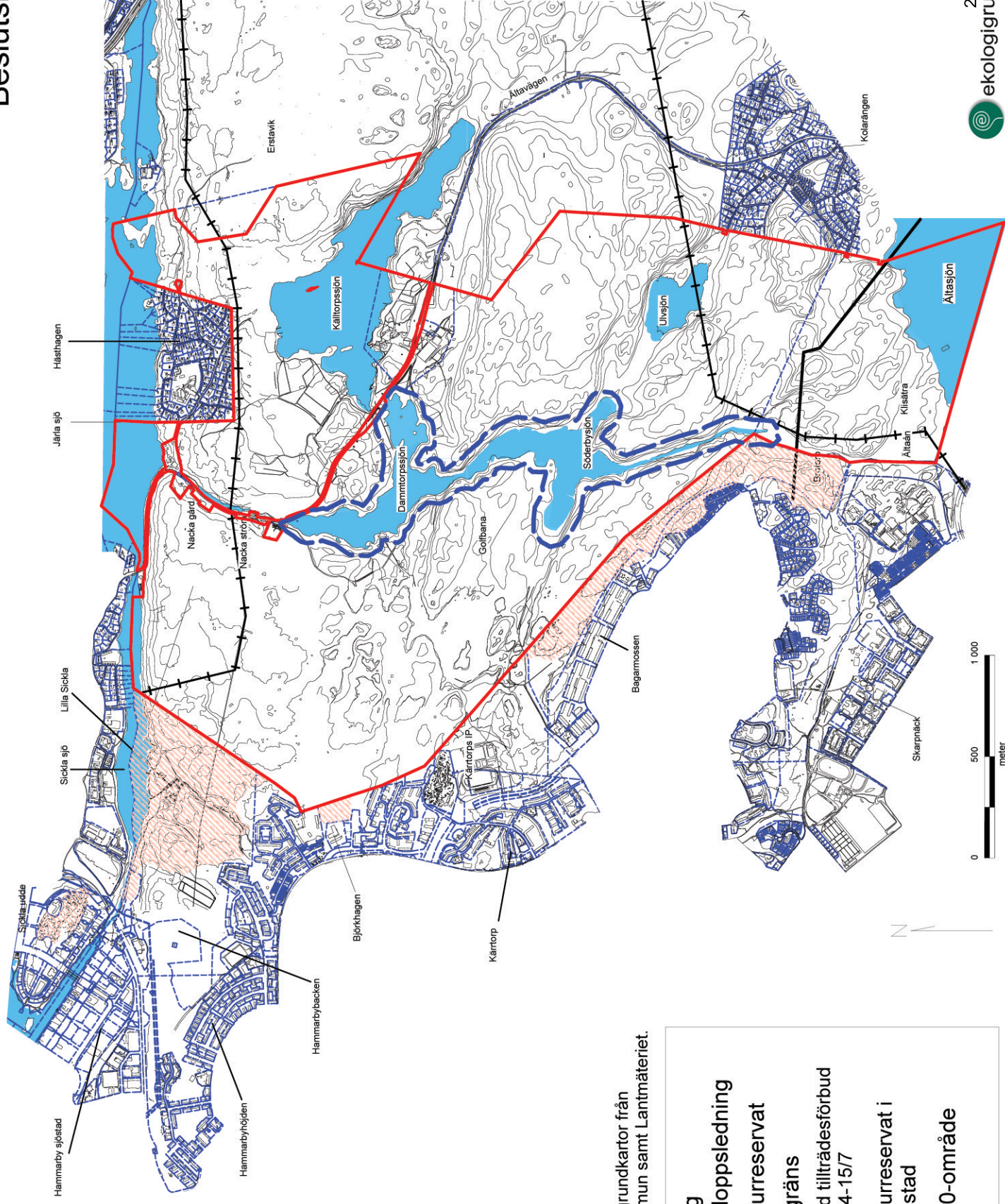
I enlighet med 3 § förordningen om områdesskydd fastställer kommunfullmäktige i Nacka kommun tillhörande skötselplan med huvudsakliga mål, riktlinjer och åtgärder för naturreservatets skötsel och förvaltning för reservatet. Inom ramen för dessa kan kommunerna fortlöpande meddela direktiv för förvaltningen.

Stockholms stad är förvaltare för naturreservatet i enlighet med 2 § förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken. Fastighets- och saluhallsnämnden förvaltar Stockholms stads markinnehav och står för investeringar i naturreservatet.

För de två fastigheter som upplåts med tomträtt och arrende, d.v.s. Hellasgården och Björkhagens golfklubbs golfbana, gäller att tomträttsinnehavare respektive arrendator ansvarar för skötseln.

Idrottsnämnden i Stockholm har drift- och underhållsansvar för badplatsen vid Söderbysjön, samt elljusspåret med start vid Kärrtorps idrottsplats. Vid Källtorpssjön sköter Garantföreningen Hellasgården badplatsen vid Hellasgården och Nacka kommun badplatsen vid norra delen av Källtorpssjön. Tillstånd och dispens från föreskrifterna beslutas av kommunfullmäktige i Nacka kommun. Tillsynsmyndighet enligt miljöbalken är områdesnämnden i Älta, Nacka kommun.

NACKA GÅRD NATURRESERVAT Beslutskarta

Kartmaterialet är baserat på grundkartor från Stockholms stad, Nacka kommun samt Lantmäteriet.

- Kraftledning
- Befintlig avloppsledning
- Aktuellt naturreservat
- Fastighetsgräns
- Områden med tillträdesförbud fågelskydd 1/4-15/7
- Planerat naturreservat i Stockholms stad
- Natura 2000-område

Skälen för beslutet

Området har sedan lång tid en mycket stor betydelse för närrekreation och för det rörliga friluftslivet i den sydöstra delen av Stockholm, samt för innevånare i Nacka kommun. Området hyser stora sociala, estetiska och pedagogiska värden för besökare, för barn, studenter, m.fl. Naturen är en mosaik av naturtyper som utgör livsmiljö för en mångfald arter av växter och djur, varav flera är hotade lokalt, regionalt eller nationellt. Ett Natura 2000-område ingår i reservatet. Här finns vidare ekologiskt särskilt känsliga våtmarker och stränder, samt ett flertal så kallade nyckelbiotoper. Området har även stora kulturhistoriska värden med ett flertal fornlämningar, rester av torp och gårdar i form av husgrunder och gamla odlingsmarker, samt lämningar från Stockholms tidiga industriella epok.

Nacka gård naturreservat ingår i en av Stockholms gröna kilar och är en central del av Stockholms och Nackas regionala grönstruktur.

Genom att området avsätts som naturreservat läggs markanvändningen långsiktigt fast för rekreation, friluftsliv, naturvård och kulturvård till förmån för nuvarande och kommande generationer.

Förenlighet med översiktsplanen

Miljöbalkens hushållningsbestämmelser i tredje och fjärde kapitlet skall tillämpas vid beslut om naturreservat. Hushållningsbestämmelserna kommer till uttryck i Nackas översiktsplan 2002. I Nackas översiktsplan är området redovisat som varande avsett för rekreation och friluftsliv och vilket bör skyddas genom införande av naturreservat.

Detaljplaner

Reservatet saknar detaljplanelagd mark.

Administrativa data

Namn:	Nacka gård naturreservat
Objektsnummer:	
Skyddsstatus:	Naturreservat
Kommun:	Nacka kommun
Lägesbeskrivning:	Området är beläget ca. en kilometer söder om Nacka centrum och ca. fem kilometer sydost om Stockholms centrum. Från norr till söder gränsar reservatet i väster till Hammarby, Björkhagen, Kärrtorp, Bagarmossen och Skarpnäck i Stockholms kommun. Inom Nacka kommun gränsar reservatet i norr till Hästhagen och i söder till Kolarängen och Älta. Rakt i öster ligger Erstaviks fideikommiss som fortsätter österut till Östersjön.
Fastighetskarta:	10I5g Nacka, skala 1:12 500.
Topografisk karta:	10 I NO Stockholm, skala 1:50 000
Gräns:	Förslag till gräns återfinns på bifogad beslutskarta.
Area:	Totalt ca 730 hektar, varav ca 100 hektar vatten.
Fastigheter:	Del av Erstavik 6:1, 6:6, 6:7, 6:8, i Nacka kommun
Markägare:	Stockholms stad
Naturvårdsförvaltare:	Stockholms stad
Naturgeografisk region:	Svealands sprickdalsterräng med lerslättdalar och sjöbäcken.
Landskapstyp:	Sprickdalslandskap.
Höjd över havet:	0-ca 65 meter

Områdets värden och användning

Allmänt

Nacka gård naturreservat är beläget en kilometer söder om Nacka centrum och ca fem kilometer sydost om Stockholms centrum. Området gränsar direkt till Stockholms kommun. Reservatet omfattar ca 730 hektar mark, och består till största delen av skogsmark med varierande skogstyper. Hällmarkstallskog breder ut sig på höjderna, med mellanliggande små fattigkärr i sänkorna på hällmarkerna. I större dalgångar finns också barrblandskog, fuktlövskog och ädelövskog. Tidigare ekhagar och öppna kulturmarker finns insprängda här och var, men är under igenväxning. Sprickdalslandskapets mosaik, samt tidigare markanvändning, gör att området är kuperat, vackert och omväxlande. Variationen skapar förutsättningar för en rik flora och fauna, bland annat för en lång rad ovanliga och rödlistade (varierande grad av hot från missgynnade till försvunna) arter. Kärnan i reservatet utgörs av det sjösystem som fyller förkastningar som löper i nord-sydlig riktning. Från Ältasjön i söder löper Ältaån som

ett blått band via Söderbysjön till Dammtorpssjön. Från denna rinner sedan Nackabäcken ut i Järla sjö i norr. Åt väster övergår Järla sjö i Sickla sjö, vilken i sin tur via Sickla Sluss mynnar i Hammarbysjön.

Området är i folkmun välkänt under namnet "Nackareservatet" eller "Nacka friluftsområde". "Nackareservatet" har mycket länge varit ett av Stockholmsområdets mest attraktiva strövområden, och omnämns som sådant redan på 1920-talet (Sernander 1926). Hela reservatsområdet är idag ett ovärderligt andningshål för människor i hela Stockholms södra delar, men besökare kommer även från övriga delar av Storstockholm och Nacka.

Regional grönstruktur för natur och människor

Det föreslagna reservatet ingår i en av Stockholms så kallade gröna kilar, Tyrestakilen. Reservatsområdet ligger i den västra delen av en av kilens värdekärnor. Värdekärnan sträcker sig nästintill obruten från Hammarbyskogen ca 10 kilometer österut mot Erstavik och Erstaviken i Östersjön. Vid Hammarbyskogen smalnar det sammanhängande skogsområdet av och anges vara ett så kallat svagt avsnitt av länken. Ältavägen ligger som en barriär i nord-sydlig riktning. Kraftledningarna och mindre vägar löper också genom området men utgör inga påtagliga barriärer för de flesta av områdets arter.

Åt sydost mot Tyresta finns de starkaste ekologiska sambanden, framförallt för barrskogslevande arter, och i viss mån till arter knutna till öppna marker. För eklevande arter finns ett spridningssamband åt norr till ekbestånd på Sickla udde och Nyckelviken, med vidare samband till Nationalstadsparken. Åt söder finns ett liknande samband åt Flatenområdet och Ågesta. Tyresövägen utgör en kraftig barriär åt söder, såväl till Flatenområdet som till Tyresta-Åva. Åt väster finns en grön förbindelse med Lilla Sickla, Årstaskogen och Årsta holmar, Gröndal och Aspuddens Mälarstränder. Åt sydväst finns vidare ett samband via Bagarmosseskogen i söder (mellan Bagarmossen och Skarpnäck), vilken i sin tur har samband åt väster med Skogskyrkogården. De ekologiska sambanden åt väster och norr är till viss del svaga och fragmenterade. Vägar och bebyggelse verkar som kraftiga spridningsbarriärer. De samband som finns är dock viktiga för den biologiska mångfalden i Stockholms län.

Även för människors möjlighet att röra sig genom naturområdena utgör den regionala grönstrukturen mycket viktiga rekreativa samband. Sörmlandsleden är ett viktigt exempel på ett regionalt vandringsstråk, med början i Björkhagen i Stockholm, strax väster om naturreservatet. Möjlighet att vandra, eller på andra sätt ta sig mellan vackra och spännande platser utgör en central ingrediens av upplevelsevärde i en utevistelse. Det är viktigt att genom planering sikta mot att sammanlänka de olika natur- och friluftsområdena så att människor obehindrat kan röra sig emellan dessa.

Friluftsliv

Tillsammans med Erstavik är området av riksintresse för friluftslivet i Stockholms län. Studier visar på uppskattningsvis två miljoner besökare per år (Länsstyrelsen i Stockholms län 2001). Hit kommer människor för att njuta av naturen, motionera, för att finna lugn och ro och få frisk luft. Hela området är i Nacka kommuns förslag till ny översiktsplan 2002 markerat som "strövområde".

de” och ”promenadområde”. Dagens skolor och universitet använder området för naturstudier och positiva upplevelser.

Här försiggår även en mängd friluftsverksamheter som t.ex. vandring, orientering, skidåkning, skridskoåkning, fiske, cykling, kanot, svamp- och bärplockning. Genom området är elljusspår och leder anlagda och längs med stränderna går promenadstråk som sammanbinder områdets olika målpunkter. Viktiga målpunkter är bland andra Hellasgårdens friluftsanläggning, badplatserna vid Källtorpssjön och Söderbysjön, samt Björkhagens golfklubb. Sörmlandsleden startar i Björkhagen och går igenom området väster och söder om Söderbysjön. De större gräsytor används för olika sport- och fritidsaktiviteter sommar som vinter, och för andra sammankomster. Många av aktiviteterna försiggår inte bara inom reservatsområdet, utan sträcker sig även ut mot Erstavik. Detta gäller t ex flera vandringsleder och småvägar som används av cyklisterna. Friluftssamband finns även med Flatenområdet och med Tyresta-Åva.

Buller från Tyresövägen, samt inflygningen till Bromma flygplats verkar idag störande på områdets upplevelsevärden. Även Ältavägens trafik verkar störande i vägens närområde. I de centrala delarna av Nackareservatet finns dock områden som är relativt fria från buller (nivåer <45 dBA) enligt en kartläggning från år 2000 (Regionplane- och trafikkontoret 2000).

Ekologiskt särskilt känsliga områden

Strandmiljön längs Sickla sjö finns utmärkt i Stockholms översiktsplan från 1999 som ekologiskt särskilt känslig naturstrand, vilket kan antas gälla även för den del av stranden som berörs av reservatet. Vidare finns ett par våtmarker på gränsen mellan Stockholm och Nacka utmärkta som ekologiskt särskilt känsliga.

I Nacka kommuns förslag till ny översiktsplan 2002 beskrivs ekologiskt särskilt känsliga områden i text. Detta gäller bland andra de skogliga nyckelbiotoper som Skogsvårdsstyrelsen har märkt ut inom reservatsområdet. Vidare anges Nacka ström, miljöer med rinnande vatten året om, våtmarker och sumpskogar, ängs- och hagmarker, ädellövskogar, samt biologiska kärnområden (ej preciserade) vara ekologiskt särskilt känsliga. Källtorpssjön klassas av Nacka kommun som ekologiskt känslig

Natura 2000-område

Länsstyrelsen Stockholm har i länet föreslagit drygt 200 områden till det europeiska nätverket Natura 2000. Ett av dessa områden ligger i reservatet, Dammtorpssjön-Söderbysjön. Inom Natura 2000 området finns två objekt med olika naturtyper. Det större objektet, som omfattar vattenmiljön, tillhör naturtyp 3150, ”naturligt eutrofa sjöar med nate- eller dybladsvegetation”. Dammtorpssjön-Söderbysjön har såväl en artrik fauna som flora, bl a beroende på ringa vattendjup och näringsrikedom.

Det mindre objektet är av typen ”klippvegetation på silikatrika bergssluttningar”, naturtyp 8220, och ligger i anslutning till Dammtorpssjön.

Skyddsvärd flora och fauna

Inom området finns en rik variation av naturtyper, flora och fauna, bitvis med mycket höga naturvärden. Värdena har utvecklats som en kombination av na-

turgivna förutsättningar, grad av orördhet och tidigare markanvändning, främst i form av bete och slåtter. Ungefär 14 rödlistade arter är kända från området. Rödlistade arter är arter vars framtida överlevnad inte är säker. I en rödlista har olika arter bedömts och klassificerats utefter olika hotklasser, eller s.k. rödlistekategorier. Den svenska rödlistan från år 2000 ansluter till internationell standard.

De flesta av de ovanliga och hotade arterna är knutna till de äldre lövskogsområdena, igenväxande ekhagar, artrika gräsmarker samt till gamla/orörda barrskogspartier. De mest skyddsvärda arterna utgörs av flora och fauna knutna till gamla ihåliga ekar och murkna stammar av klibbal. Vidare finns i området ett flertal fågelarter knutna till stora sammanhängande skogsområden. Likaså finns goda stammar av såväl stora som små däggdjur. Även sjöarna hyser skyddsvärd fauna med flera rödlistade arter, främst fåglar.

Dammtorpssjön bebos av två arter ryggradslösa djur skyddade enligt EU's habitatdirektiv (arter som omfattas av Sveriges åtagande för det europeiska nätverket av skyddade områden, Natura 2000).

Kulturhistoria

Människor har troligen befolkat området sedan yngre stenåldern, ca 5000 år sedan. Reservatsområdets äldsta kända fasta fornlämningar är ett antal gravar och rösen från bronsåldern i närheten av Hellasgården, men det finns även ett gravfält från järnåldern nordost om Söderbysjön.

Längs Nacka ström har områdets sentida historia sin början. Från 1500-talet och framåt bedrevs en rad verksamheter längs vattendraget. Bruksmiljön längs ån är av riksintresse för kulturvården, K AB 53. Motiveringen till intresset lyder: ”Tidigindustriell miljö, baserad på vattenkraften i Nacka ström, vilken speglar förutsättningarna för den äldsta industriella verksamheten i Stockholmstrakten. Miljön visar på en mångsidig industriutveckling, från Gustav Vasas tid till 1800-talet, som givit upphov till senare industrietableringar på andra platser.”

Inom området finns en rad platser där större gårdar och torp varit belägna, många med anor från 1500-talet. Några av dessa hus finns ännu kvar, medan andra har brunnit ned eller på andra sätt försvunnit. Platserna där husen legat är generellt väldokumenterade, men husgrunder och inägor är ofta påverkade av igenväxning. Gamla torpmiljöer inom reservatet finns vid Dammtorp, Söderby, samt Kvarnhagen mellan Söderbysjön och Ulvsjön. Kvarvarande gårdar som sätter en stark kulturhistorisk prägel på området är främst Nacka gård (1800-tal).

Reservatsområdets öppna marker och igenväxande ek- och hasselområden är viktiga bärare av områdets kulturhistoria, och mycket värda att bevara för att tydliggöra landskapet och tidigare markanvändning. Den småskurna och kuiperade terrängen har begränsat åkeryornas storlek.

Vattenskyddsområde

Ett förslag till skyddsområde för reservvattentäkt kring Sandasjön berör reservatets mest östra del nordost om Ulvsjön.

Ledningsnät

Två kraftledningar löper genom området, båda huvudsakligen i öst-västlig riktning, se beslutskarta. Den ena går från öster strax söder om Hästhagen, korsar Ältavägen och löper genom skogsområdet nordväst om Dammtorpsjön norr ut mot Sickla sjö. Den andra korsar Ulvsjön och Ältaån i söder för att löpa ut i Skarpnäck. I denna södra del av reservatet finns även en avloppsledning mellan Bagarmossen och Ältasjöns östra strand. En rikstelekabel löper också genom reservatet.

Strandskydd

Generellt strandskydd på 100 meter råder idag kring södra delen av Söderbysjön, kring Sicklasjö och Järlasjön i sydväst, nordväst och utmed delar av södra stranden. Utvidgat strandskydd på 300 meter råder kring norra och nordöstra delen av Ältasjön, norra, västra och östra stranden av Söderbysjön, kring hela Källtorpssjön, Dammtorpssjön, Ulvsjön. Likaså norra, östra och resten av södra stranden av Järlasjön.

Vattendomar

Vattendom finns för Ältaån från 1979, samt för Källtorpssjön 1956 och 1958. Vattendomen för Ältasjöns utlopp (Ältaån) är daterad 1979-12-20, DVA 87, VA 54/79 aktbilaga 7, Stockholms tingsrätt, Avd 5, Vattendomstolen. För Källtorpssjön gäller domar från Österbygdens vattendomstol Ans.D. 31/1956, aktbilaga 21 samt Ans. D.81/1958, aktbilaga 11.

Någon vattendom för Nackaån eller Dammtorpsjön har inte funnits tillgänglig trots eftersök.

Ärendets beredning

Hösten 1993 gav Stockholms kommunfullmäktige i uppdrag till gatu- och fastighetsnämnden att inrätta naturreservat. År 1999 meddelade kommunfullmäktige i Nacka kommun att man var positiv till inrättandet, och samma år tog kommunstyrelsen beslut om Nacka kommuns medverkan. Våren 2002 fick gatu- och fastighetskontoret i Stockholm i uppdrag att påbörja arbetet med inrättandet i samarbete med Nacka kommun.

Projektdeltagare

Projektkonsult: Ulrika Hamrén, Ekologigruppen AB, som ansvarat för framtagande av manus för beslut och skötselplan. Övriga medverkande från Ekologigruppen AB har varit Anders Haglund (fältarbete och medverkan i förslag till skötselplan), Pernilla Hessling (friluftslivskartering och kartarbete), Åke Ekström (medverkan i förslag till beslut och föreskrifter) samt Krister Sernbo (redigeringar).

Ledningsgrupp Stockholms Stad och Nacka kommun:

Rune Karlsson och Mattias Sjölander, gatu- och fastighetskontoret, AO Egen-
dom.

Helene Nilsson och Mova Hebert, gatu- och fastighetskontoret, region ytter-
stad.

Mats Perner och Ulrika Egerö, stadsbyggnadskontoret.

Roger Grönwall, Nacka kommun.

Dessutom har en arbetsgrupp inrättats med deltagare från Gatu- och fastighetskontoret, Stadsbyggnadskontoret, Skarpnäcks stadsdelsförvaltning, Idrottsförvaltningen, miljöförvaltningen och Nacka kommun.

Avgränsning av naturreservat

Avgränsningen av naturreservatet (se beslutskarta) har gjorts med utgångspunkt från stadens äganderätt av Nackaegendomarna och inom dessa befintliga värden avseende rekreation, natur och kultur. Avgränsningen mot öster har bestämts av stadens ägandegräns mot Erstaviksegendomarna och de planlagda områdena i Kolarängen. Gränsen har justerats så att området för de befintliga Nackamasterna inte ingår i naturreservatet. Reservatets norra gräns har i huvudsak bestämts av dels gränslinjen i Sickla och Järla sjö och dels av det planlagda området i Hästhagen. Två privatägda strandfastigheter vid Sicklanäset och Ältavägen har föreslagits inte ingå i reservatet. Reservatsgränsen mot söder utgörs av fastigheten Erstavik 6:1 södra gräns i Ältasjön. Den västra reservatsgränsen har bestämts av gränsen mellan Nacka och Stockholms kommun..

Förslaget till avgränsning skapar tillsammans med föreskrifterna och skötselplanen förutsättningar för att syftet med naturreservatet skall kunna uppnås.

Hur man överklagar beslutet

Detta beslut kan överklagas hos länsstyrelsen, se bilaga.

Skötselplan för naturreservatet Nacka gård

INNEHÅLL

DEL 1, BESKRIVNING AV OMRÅDETS VÄRDEN.....	2
Allmän beskrivning	2
Beskrivning av områdets naturtyper	5
Fauna	13
Särskilt värdefulla naturområden	15
Friluftsliv	17
Kulturhistoria och tidigare markanvändning	22
DEL 2, PLANDEL –BESKRIVNING AV SKÖTSEL	25
Disposition och skötsel av mark och vatten	25
Uppläggning av skötselavsnittet	25
Allmänna mål och riktlinjer för skötsel	26
Funktionsområden	40
Karta över funktionsområden	41
Dokumentation och uppföljning	49
Källor	50
Bilagor:	52
Bilaga 1a. Vägsystem och anordningar för friluftsliv	53
Bilaga 1b. Förslag till spår samt gång- och cykelvägar	54
Bilaga 2. Karta över och beskrivning av särskilt värdefulla naturområden inom respektive funktionsområde samt tillh skötseltyp	55
Bilaga 3. Biotopkarta över områdets naturtyper	56
Bilaga 4. Karta över historisk markanvändning och kulturvärden	57
Bilaga 5. Förslag till bevarandeplan för Natura 2000 området	58
Bilaga 6. Sjöarna i reservatet	59
Bilaga 7. Utvecklingsbehov och möjligheter för friluftslivet	60
Bilaga 8. Hur man överklagar beslutet om naturreservatet	61

Skötselplan för Nacka gård naturreservat

Del 1, beskrivning av områdets värden

Allmän beskrivning

Geologi, kvartärgeologi och topografi

Berggrunden i området utgörs av urberg, främst av granit och gnejs. Dessa bergarter bildades under den Svekofenniska bergskedjeveckningen för omkring 2000 miljoner år sedan. Det finns också inslag av yngre djup- och gångbergarter såsom diabas och metabasiter. Grönsten förekommer i smala stråk. Under årmiljonernas lopp har berggrunden eroderats ned och utsatts för rörelser i jordskorpan. Förkastningar och sprickor har bildats och efterhand vidgats till sprickdalar genom erosion och ispåverkan. Nacka gård naturreservat, med sina hållmarker och dalgångar, utgör ett vackert och typiskt sprickdalslandskap. En tydlig förkastning löper i öst-västlig riktning utmed Sicklasjöns norra strand och vidare genom Järlasjön. Två av områdets tre tydliga spricksystem löper i nord-sydlig riktning genom Dammtorp-Söderbysjön, samt i Källtorpsjöns nordöstra del. Ett annat spricksystem korsar området från väst till öst och löper genom Söderbysjön och Ulvsjön.

Den senaste inlandsisen smälte undan från Stockholmstrakten för ca tiotusen år sedan. I Nacka gård naturreservat kan man främst vid sjöstränderna finna spår av inlandsisen i form av rundslipade hållar med isräfflor i nord-sydlig riktning.

Som på många håll i Stockholmstrakten har markerna i Nacka gård naturreservat utsatts för kraftig svallning när området efterhand har stigit ur havet efter den senaste istiden. På hållmarkerna återstår nästan inget av de finare jordarterna, endast några enstaka block har trotsat vågornas omilda behandling. Längre ner på sluttningarna ligger svallad morän och sedan allt finare jordarter ju längre ned man kommer. I dalgångarna har det fina materialet samlats i form av glacial lera och omlagrad postglacial lera. På hållmarkerna i områdets västra delar finns små myrar av mossekaraktär där torvjordarter påträffas. Torvjordarter påträffas även på den så kallade Orrmossen som når in i reservatets nordöstra del, samt i Ältaåns dalgång.

Nuvarande markanvändning

Skogsskötsel

Sedan 1939, då Stockholm köpte marken av Fastighetsbolaget Nacka, har den huvudsakliga markanvändningen varit inriktad på friluftsliv och naturvistelse. Kommersiellt skogsbruk har bedrivits under 1900-talet, och skogen har sedan Stockholm köpte området förvaltats av fastighetskontoret i Stockholm. Innan dess var skogen säkerligen påverkad av att man tog ved för husbehov, samt av områdets industriella verksamheter.

En skogsbruksplan upprättades och omarbetades sedan under mitten av 1990-talet. Med hänsyn till friluftslivet i området har hyggesytorna begränsats och de stora öppna ytorna undantagits från granplantering. I stora delar av reservatet är dock skogen ung och svårtillgänglig, och gamla träd saknas i stor utsträckning. Under 1940-talet och fram till 1980-talet, planterades gran i området, till viss del på mindre ytor av gammal åkermark och på platser som förut varit lövdominerade. Exempel på områden är mellan Hellasgården och Söderbysjöns södra strand, väster om Dammtopssjön, mm. Nuvarande skogsbruksplan är FSC märkt (Forest Stewardship Council). Detta innebär att man tar en högre grad naturvårdshänsyn än i konventionellt skogsbruk. Målet har varit att bedriva ett lönsamt skogsbruk med naturvårdshänsyn. De senaste 15 åren har endast begränsade skogsåtgärder utförts.

Jakt

I samband med skogsförvaltningen har det även bedrivits viltvårdande jakt med hund i området, främst på klövvilt. Jakten har varit begränsad till en mindre avskjutning av rådjur, bl a av sådana individer som bedömts utföra en trafikfara. Idag utförs jakten av Stockholms skadedjursgrupp.

Jordbruk

Inget jordbruk bedrivs idag inom reservatet och har inte så gjorts sedan 2:a världskriget. Flera av de öppna gräsmarkerna har dock hållits öppna genom slåtter där höet under en tid såldes. Mindre marker färbetades kring Söderby under mitten på 1900-talet i samband med friluftsanläggningens aktiviteter..

Friluftaktiviteter

Organiserade friluftslivs- och sportaktiviteter har bedrivits i området sedan 1940-talet då Hellasgården vid Källtorpssjön och Hammarby IF's friluftsgård vid Söderbysjön grundades. Under tidigt 1950-tal utvecklades även en golfklubb i närheten av den dåvarande Hammarbystugan, vilken brann ned på 1960-talet. Idag består golfbanan av en 9-hålsbana. Idag finns förutom Hellasgården ett mindre antal klubbhus för orientering, fiske, skidåkning, mm i området, främst längs Ältavägen. Se vidare under "Friluftsliv", samt karta bilaga 1.

Verksamheter och anläggningar

För verksamheter inom reservatet se karta bilaga 1, samt beskrivningar under avsnitt om friluftsliv.

I övrigt har muddring och vegetationsrensning av Ältasjöns utlopp (Ältaån) utförts i samarbete mellan Stockholm vatten och Nacka kommun för att bibehålla flödet mellan Ältasjön och Järlasjön. Detta skedde senast 1995 och 1997.

Idrottsförvaltningen i Stockholms stad har satt ut fisk och signalkräfter i reservatets sjöar i samarbete med områdets fiskevårdsföreningar.

Vegetation

Nacka gård naturreservat är en del av Stockholmsområdets sprickdalslandskap, vilket kännetecknas av bergsryggar kantade av morän, och dalgångar fyllda med finare material. Denna naturgeografiska region benämns allmänt "Svealands sprickdalsterräng med lerdalsslätter och sjöbäcken". Vegetationszonen i Stockholmsområdet tillhör en region med namnet "ekgranskogsregionen", eller "boreo-nemorala zonen" som den också kallas. Som antyds av namnen gör klimat och andra faktorer att såväl barrträd som lövträd har förutsättningar att växa och frodas i området.

Vegetationen domineras av hällmarkstallskog på de högre partierna, barrdominerad blandskog på marker med tunt jordtäckte, samt ek och hasseldominerad ädellövskog på rikare marker i de lägre liggande delarna av sprickdalarna. Alsumpskog växer längs stranden ned mot Sicklasjön, vid Dammtorpssjöns norra strand, samt i mindre utsträckning vid Ältasjön. Utmed Ältaån finns öppnare myrmarker omväxlande med blandad fuktlövskog med stora inslag av björk och vide. I områdets västra och centrala delar finns blötare myrpartier, bevuxna med såväl barr- som lövträd. Det finns även gräsmarker i form av mindre före detta inägor och åkrar insprängda i dalgångar med näringsrika jordarter. I delar är området relativt förbuskat och bitvis finns det mycket täta partier dominerat av triviala lövträd som asp och björk. Öster om Källtorpssjön finns ett brandfält, en så kallad lövbränna, som eldhärjades 1999.

Området har under lång tid påverkats av skogsbruk, de senaste femton åren dock i begränsad omfattning. Naturhänsyn har tagits på marker med så kallade nyckelbiotoper, i ädellövskog, branter, sumpskog, enstaka barrskogspartier med äldre träd, mm. Många av barrskogspartierna består dock av ganska unga och täta skogar med förhållandevis begränsat naturvärde och upplevelsevärde, och på flera ställen finns mindre hyggen och granplanteringar.

Beskrivning av områdets naturtyper

Naturtyperna finns markerade på biotopkarta över naturtyper i bilaga 3.

Området har flygbildtolkats och fältkarterats med avseende på att dela in området i olika naturtyper (biotoper). En naturtyp/biotop är ett ekologiskt homogent område med ett karaktäristiskt artsamhälle; flora och fauna. En karta har upprättats där naturtyperna inom Nacka kommun grundas på ovan nämnda fältkartering. Naturtyperna har klassats och i huvudsak beskrivits i enlighet med Stockholm stads biotopkarta. Denna karta har tagits fram av Naturgeografiska institutionen vid Stockholms universitet i samarbete med Stockholms stads Stadsbyggnadskontor och Miljöförvaltning.

Ädellövskog

Allmän beskrivning

Ädellövskog utgör en sluten lövskog av mycket varierande utseende. Den känns främst igen på de ”ädla lövträden” t ex ek, alm, ask, lönn och lind. I reservatet förekommer ovanligt mycket lind för att vara i Stockholmsområdet. I denna mycket artrika miljö förekommer även andra trädslag som t ex björk, hägg, rönn och sälg. Buskskiktet är välutvecklat med arter som hassel och skogstry, och örtrikedomen på marken är stor. Särskilt påfallande är den rika vårfloran. Markerna där ädellövskogen förekommer i reservatet är lika varierade som utseendet på skogen. Oftast ligger skogen i dalgångar och slutningar på lermark som har gynnsamma klimatiska förhållanden, t ex vid Hellasgården. Ädellövskog återfinns även i branter mellan Ulvsjön och Söderbysjön, samt norr om Ältasjön.

Naturtypen är en sällsynt miljö i Sverige, ofta med mycket stora naturvetenskapliga värden. Vidare finns också ofta stora kulturella, sociala och estetiska värden i en ädellövskog. Många människor fascinerar av artrikedomen och grönskan. Liksom i de flesta andra skogstyper ökar förutsättningarna för höga naturvärden i takt med skogens ålder. Miljön är ofta rik på gamla ädellövträd som är en rest av ett tidigare odlingslandskap. Särskilt värdefulla träd för biologisk mångfald är ädla lövträd som är ihåliga och som har ett sågspånsliknande nedbrytningsmaterial, s.k. mulm inuti.

Det finns ett otal skyddsvärda och ovanliga arter, varav många är hotade, i denna mycket artrika och varierade naturtyp. Skyddsvärda växter och indikatorarter för värdefull miljö i reservatets ädellövskogar är bland annat vätteros, nästrot, vårärt, sårläka m.fl. Vidare finns en rad mossor, lavar och svampar knutna till miljöer med ädla lövträd. Fåglar som påträffas i miljön är bland andra skogsduva, steglits, stenknäck, kattuggla, näktergal och gröngöling. Många är beroende av träden hålör för sin häckning. Snäckor, grod- och kräldjur är andra djurgrupper som trivs bland död ved och nedfallna blad med högt pH-värde. I reservatet finns t ex ett av Stockholmsområdets kärnområden för hasselsnok. Även fladdermöss gynnas av gamla ädellövträd.

Ekhagar

Ädellövskogen är alltid starkt påverkad av människan och har i de flesta fall tidigare utnyttjats för slätter och bete och utgörs i mellersta Sverige ofta av igenväxta ängar eller hagmarker. Vissa igenvuxna hagmarksmiljöer, exempelvis ekhagar, misstas därför ofta för ädellövskogar. I reservatet är flera av dagens ädellövskogsmiljöer just f.d. ekhagar, t.ex. runt Hellasgården och vid Klisättra norr om Ältasjön.

Lämnas en f.d. ekhage tillräckligt länge utan hävd så utvecklas ofta värden kopplade till en mer sluten lundmiljö. Samtidigt går värden kopplade till öppna ekmiljöer förlorade. Även i andra ädellövskogsmiljöer kan spår av tidigare lövängsbruk vara så starkt att dessa värden överväger och miljöns biologiska mångfald gynnas av att skogen öppnas upp. Det är viktigt att förstå att denna typ av miljöer inte skall skötas som skog utan som hagmark för att naturvärdena skall upprätthållas och gynnas (se vidare kapitel om skötsel).

Övrig lövskog

De naturtyper som klassats som övrig lövskog omfattar såväl triviallövskog som blandlövskog med ädellöv och triviallöv. Flera av de partier som förts till klassen innehåller ganska påtagliga inslag av ädla lövträd och hassel då de utgör ekhagar med glest stående ekar som vuxit igen med asp och björk, t.ex. väster om Hellasgården. Värden kopplade till dessa områden sammanfaller i mångt och mycket med de värden som beskrivits ovan. Fältskiktets sammansättning beror på markens fuktighet och näringstillgång. Såväl gräsdominerade marker, som marker med örtvegetation förekommer. På flera ställen kan man se en viss betespåverkan med arter som vårbrodd, liten blålocka, lundkovall, gulmåra, m fl.

Till övrig lövskog förs också områden där asp dominerar i trädskiktet, främst i de områden som omgärdar de öppna gräsmarkerna, samt i mindre partier insprängda i blandskogen. Det finns också inslag av al, sälk och björk bland asparna. De rena triviallövskogarna upptar begränsade delar av reservatet, ofta på något mer näringsfattig marker än den rena ädellövskogen. Brandfältet öster i Källtorpssjön innehåller dock en hel del triviala lövträd. Generellt består skogen av ungträd. Det finns endast ett fåtal exemplar av träd som är större och äldre, och vilka skulle kunna hysa värden som boträd för t.ex. hackspettar eller som substrat för lavar.

Blandskog

Till denna kategori förs en mycket heterogen skog, såväl åldersmässigt som artmässigt. Den återfinns på lägre liggande marker med något tjockare jordtäcke mellan hällmarkspartierna i området västra och norra delar, samt i söder. På många håll är blandskogen påverkad av skogsbruk, trots att inge större avverkningar utförts under de senaste femton åren. Stora områden utgörs av täta oröjda ungskogspartier dominerat av tall och asp, samt på sina håll även björk. Det finns ett fåtal granar vilka uppnått en mogen ålder. Äldre tallar är det något mer gott om över hela området, vissa med en ålder på uppskattningsvis 150 år. Det finns även enstaka större björkar och aspar, samt någon ek.

Lämnas miljön utan skötsel tillämpligt länge övergår den vanligtvis vartefter i granskog.

Blandskogarna kan såväl vara örtrika som domineras av gräs. De örtrika skogarna förekommer oftast i låglänta områden med finkorniga jordar med god vattentillgång, t ex öster om Ältaån i söder. De artrika fåltskiktet i de lundartade örtrika skogarna kan innehålla ovanliga växtarter som också fungerar som indikatorer för skyddsvärd skog. Bland skyddsvärda fåglar i de gamla blandskogarna märks duvhök, ormvråk, spillkråka, gröngöling och morkulla.

Gräsrika blandskogar förekommer oftast i låglänta moränmarker, t ex öster om Björkhagen och uppe vid Sicklasjön. Piprör dominerar ofta. I marker som tidigare betats kan man finna ett fåtal betes- och slätterarter. Vanligtvis förekommer även en del blåbärs- och lingonris i vegetationen.

Hällmarkstallskog

Hällmarkstallskog är mycket vanlig i hela reservatsområdet. Skogen är gles och öppen och domineras av lågvuxna tallar, vilka kan vara mycket gamla i vissa fall och ha högt naturvärde. Ibland förekommer ett visst inslag av lövträd, t ex björk och ek.

Naturtypen brukar klassas som impediment ur skogsbrukssynpunkt eftersom den förekommer på hållmarker med tunt eller obefintligt jordlager där den skogliga tillväxten är långsam. Anmärkningsvärt är att stora delar av hållmarkstallskogarna är påverkade av in i sen tid utförda avverkningar, särskilt i områdets västra del. Markvegetationen utgörs av en mosaik av öppna hållar, risvegetation och små fattigkärr. Dessa små fuktområden är alltmer ovanliga i stockholmstrakten och ger livsrum åt många ovanliga arter. På hållmarkerna finns på flera håll inom reservatet gammal orörd skog, något som annars är mycket ovanligt i närheten av mänsklig bebyggelse. Detta ger hållmarkerna höga naturvetenskapliga värden, främst i form av skyddsvärd fauna som är knuten till gamla träd. Skogstypen hyser också estetiska (ofta fin utsikt, vacker öppen skog), sociala (strövvänlig skog) och pedagogiska (studier av berggrunden) värden. Ofta har hållmarksskogarna använts för husbehovsuttag av timmer i äldre tider.

Skyddsvärd fågelfauna är t ex, dubbeltrast, trädlärka, spillkråka, samt fåglar som behöver vidkroniga träd för sina bon, t ex rovfåglar som fiskgjuse och kråkfåglar. Hällmarkstallskogen hyser också många arter vedlevande insekter. T ex är en rad praktbaggearter och andra skalbaggar knutna till solbelysta gamla tallar. Den biologiska mångfalden är känslig för avverkningar av de gamla träden.

Övrig barrskog

Grandominerad barrskog (Blåbärsgranskog) är den vanligaste skogstypen i Sverige men är ganska ovanlig i Stockholmsområdet. I reservatet återfinns naturtypen mosaikartat utspridd nedanför hållmarkstallskogen. Denna produktiva barrskogstyp förekommer på friska moränjordar. Gran dominerar trädskiktet, ofta med inslag av tall. Ofta, framförallt i naturligt förnygrade skogar, finns även lövinslag i form av björk, rönn och ek. I markvegetationen växer ris och mossor, samt enstaka örter och gräs. I stort sett alla granskogar i Nacka och Stockholm var betade under bondesamhällets tid.

Värdefulla djur- och växtgrupper i äldre skogar är rovfåglar, hackspettar och ugglor, samt i rödlistade svampar, mossor, lavar och insekter knutna till död stående eller liggande ved.

De stora värdena i denna mycket vanliga naturtyp finns i skogsområden som hyser gammal skog som är naturligt föryngrad. Ett sådant område finns i reservatets södra del, öster om Söderbysjön. Här finns stora naturvetenskapliga värden i form av en lång rad sällsynta djur och växter som är knutna till gammelskogen som miljö. Medelålders till gammal barrskog hyser också stora sociala värden (vår vanligaste ströv-, bär- och svampplockningsskog).

Värdefulla småmiljöer i barrskogar är bl a gamla träd och högstubbar (för fladdermöss, hållevande fåglar, insekter, lavar), döda träd och vindfällen (för svampar, lavar, mossor, insekter), samt inslag av gamla lövträd av asp, sälg och ek (för hackspettar, lavar, insekter, mossor).

Brandfält

I reservatets östra del, söder om Orrmossen, finns ett brandhärjat område. Området brann 1999 och biotopen växlar mellan hållmarker, talldominerad blandbarrskog med inslag av sumpskog. Uppslaget av triviala lövträd som asp och björk gör också att det ofta kallas en lövbränna. Området är klassat som nyckelbiotop och där finns rikligt med liggande och stående död ved. På sikt kan asparna utvecklas till värdefulla träd för hackspettar, vedinsekter, lavar och mossor. I urskogen skedde föryngring av trädbeståndet just ofta genom eld som var en faktor av avgörande betydelse för skogarnas dynamik. Brandfält är ovanliga i dagens Sverige, och många sällsynta och hotade djur och växter är knutna till denna skyddsvärda biotop.

Hygge, plantskog

Under 1940-talet och fram till slutet av 1980-talet planterades en viss mängd gran i området, till viss del på mindre ytor av gammal åkermark och på platser som förut varit lövdominerade. Exempel på områden är mellan Hellasgården och Söderbysjöns södra strand, väster om Dammtorpssjön, m.fl.

Sumpskog, löv- eller barrdominerad

I denna klass återfinns sumpskogar i skogsmark med högt grundvattenstånd, och strandskogar längs sjöar och vattendrag. Sumpskogarna kan vara antingen löv- eller barrdominerade och markeras med varsin färg på biotopkartan.

Lövdominerad sumpskog

Lövdominerad sumpskog består av fuktiga partier med till största delen ungskog av al, asp, björk och sälg, mosaikartat utspridda uppe i skogsmarkerna i områdets centrala och västra delar. I buskskiktet finns inslag av gråsälg, samt unga plantor av björk, al och asp. Fältskiktet domineras av vitmossor. Dessa fuktområden är viktiga lokaler för uttorkningskänsliga växt- och djurarter.

En form av lövsumpskog är alkärr som förekommer i terrängsvackor med högt grundvattenstånd, i näringsrik miljö. Oftast förekommer kärrtorvbildning och mer eller mindre stillastående vatten. Klibbalen är det vanligaste trädslaget men även enstaka björkar och granar kan förekomma. Träden står ibland på

tydliga rotsocklar, vilket tyder på att sumpskogen har lång kontinuitet på platsen. Socklarna utgör ofta viktiga småbiotoper för smådjur, mossor och lavar. Värdefulla lövsumpskogar finner man bland annat nordost om Björkhagen.

Även små skogskärr utgör mycket värdefulla miljöer för viltet. Älg och rådjur är vanliga. Fågellivet är ofta rikt och hackspettar, skogssnäppa, och entita är vanliga arter. Även järpe kan förekomma. Många av arterna gynnas av den varierade och artrika markvegetationen.

Strandskog

Strandskogen är en speciell typ av lövsumpskog, som dessutom är ovanlig i Stockholmstrakten. I området finns strandskog främst längs med Sicklasjön och Ältasjön. Klibbalen som är det dominerade trädslaget i den strandnära sumpskogen kan leva på mycket våt mark tack vare sin förmåga att bilda rotsocklar. Rotsocklarna utgör artrika småbiotoper. Sumpskog är ofta flerskiktad och olikåldrig, med förekomst av död ved och högstubbar med murken lövved. Den har ofta stora naturvetenskapliga värden genom en varierad miljö med ett stort antal arter och en skyddsvärd flora och fauna. Naturvärdena förhöjs med graden av orördhet och flertalet växt- och djurarter i sumpskogen gynnas av konstanta förhållanden. Många arter är knutna till gamla ihåliga alar som livsmiljö. Död ved är viktigt för vedinsekter och fåglar, t ex hackspettar. En rik lövförna gynnar snäckor och andra smådjur, samt grod- och kräldjur.

Barrdominerad sumpskog

Barrdominerad sumpskog med framförallt tall förekommer ofta på näringsfattigare marker än alkärret, samt i utkanten (laggen) av myrar. Liksom lövdominerade sumpskogar är även barrsumpskogar ovanliga i Stockholm då de flesta av dessa miljöer är utdikade. Detta gäller även barrsumpskogarna i reservatet. På näringsfattig mark är ofta odon, skvattram, kråklöver och skogsfräken vanliga. Vitmossor och björnmossa bildar ett tjockt och ofta heltäckande bottenkikt. I övrigt liknande värden som för lövdominerad sumpskog. Barrdominerad sumpskog återfinns främst i reservatets centrala och östra delar.

Trädklädd myr, löv eller barrdominerad

Myrar är ett samlingsnamn för mosse och kärr. Myrar förekommer på fuktiga lokaler med högt och normalt stillastående vatten. Övergången mellan klasserna sumpskog och trädklädd myr är ofta flytande men myrar har vanligtvis högre grundvattenstånd och glesare trädsikt.

Skogsbevuxna kärr och myrar utgör ingen homogen grupp utan varierar mycket till utseende både vad gäller träd-, busk- och markvegetation. Gran-, tall- och björkkärr de vanligaste, men även ett visst inslag av al kan förekomma på näringsrikare marker. Jordarten utgörs av torv. Sumpskogar är ovanliga i Stockholmstrakten då de flesta av dessa miljöer är utdikade. Detta gäller även myrarna i reservatet.

Markväxtligheten på mossar och fattigkärr domineras av olika vitmossor, skvattram, tranbär, tuvull och hjortron. Den största barrdominerade trädklädda myren i reservatet ligger väster om Söderbysjön. Tall är det dominerande trädslaget, och som närmast samtliga våtmarker i området är också denna påverkad

av dikning. Insprängt i övriga skogsmarker i Nacka gård naturreservat finns främst små blöta fattigkärrspartier.

Löv- respektive barrdominerad myr har markerats med olika färger på biotopkartan.

Öppen myr

Öppen myr bildas med högre vattenstånd och består vanligtvis av blötare partier (höljor) och mer upphöjda delar (tuvor och strängar). Till klassen öppen myr förs främst den del av Orrmossen som ligger i kanten av reservatets östra del (främst utanför gränsen). Detta är en av Stockholmsområdets större sammanhängande mossekomplex och klassas som svagt välvd mosse med vissa naturvärden i Länsstyrelsens våtmarksinventering. Det finns även små öppna myrar av mossekaraktär öster om Bagarmossen. Markväxtligheten på öppna mossar domineras av olika vitmossor, skvattram, tranbär, tuvull och hjortron.

Vidare räknas delar av våtmarkerna kring Ältaån som öppen myr, ett så kallat topogent kärr. Även denna klassas i våtmarksinventeringen ha vissa naturvärden och består av mjukmatte- och fastmattekär med starr, gräs och vassvegetation.

Gräsmark torr, frisk, fuktig

Ängs- och hagmarker med artrik flora finns idag endast kvar på några små fragmenterade hagmarkspartier. Ingen av dessa området är idag hävdade med bete eller slåtter och floran hotas på sikt av igenväxning.

Områden med torra-friska artrika gräsmarker med höga värden knutna till flora och fauna förekommer utspritt i reservatet, t ex vid Hellasgården och vid Björkhagens golfklubb. Små värdefulla områden med artrik gräsmark finns också vid Klisätra ängar norr om Ältasjön. Detta är gräsmarker som tidigare betats eller slåtrats, och som ännu inte förlorat sina värden genom att de plöjts upp till åker eller helt vuxit igen.

I områdets artrika gräsmarker hittar man arter som knägräs, darrgräs, ängshavre, ängsfryle, brudbröd, jungfrulin och backnejlika. Fjärilarna sandgräsfjäril, tätelsmyg och kamgräsfjäril har bl a påträffats.

Vissa av dessa partier är planterade med gran, t ex tidigare inägor vid Dammtorp, söder om Ältavägen, samt öster om Hästhagen i norr.

Halvöppen mark (ekhagar, bryn, mm)

Ekhagar

De flesta av områdets tidigare hävdade ekhagar, främst kring Hellasgården och vid Klisätra (norr om Ältasjön, har idag karaktären av ädellövskog på grund av igenväxning. Halvöppen mark i området i form av öppna ekhagar är därför ovanlig och återfinns främst i reservatets södra och västra delar. Naturvärdet hos dessa finns beskrivet under ädellövskog, men är främst kopplat till äldre, solbelysta ekar. Sådana ekar hittar man idag egentligen bara utspridda i kanten på ädellövskogen.

Dagens igenväxande ekhagar utgörs dels av marker som varit betade i äldre tider, dels marker som var slåttermark. Såväl betesmarker som slåttermarker

har av allt att döma haft en betydligt glesare struktur än det utseende vi möter i dagens bestånd av stora ekar.

De allra flesta av de över 1400 organismer som i Sverige förekommer på ek är ljusälskande eller värmekrävande, och undersökningar har visat att artantalet minskar kraftigt när beskuggningen ökar. Mest drastiskt påverkas lavfloran och insektsfaunan när ekarna står beskuggade av barrträd som innebär att eken skuggas hela året.

Det stora antalet rödlistade arter som är knutna till ek och som återfunnits inom naturreservatet är i sig själva ett viktigt indicium för att det genom tiderna har funnits gott om fristående eller glest stående, ordentligt solbelysta ekar inom området. En mycket stor andel av de rödlistade arterna som återfunnits inom området och som är knutna till eken är nämligen sådana arter som kräver god ljustillgång eller ett varmt lokalklimat i ekstammarna.

Bryn

Brynmiljöer återfinns i kanten mot områdets öppna marker, och är värdefulla övergångszoner. Särskilt värdefulla är bryn som är flerskiktade, med stort inslag av äldre lövträd, samt bärande träd och buskar som slånbar, hagtorn, nyponrosor m.fl. I brynen kan även rester av artrik flora finnas kvar.

Odlingsmark

Reservatets småskurna och kuperade terräng har begränsat åkeryornas storlek, varför slåtter och skogsbete troligen varit mycket viktigt för områdets människor. I lägre liggande terräng finns dock ett antal åkerytor, med anor från 1700-talet eller tidigare.

De lite större öppna områdena i reservatet är alla forna inägor och har tidigare brukats som åkermark. Idag domineras vegetationen av triviala gräs som ängskavle, hundäxing, knylhavre. På friska marker växer tistlar. På enstaka håll finns en något mer intressant flora med liten blåklocka, kärringtand, gråfibbla, rödklint och brudbröd. Artrikare partier återfinns ofta i kanterna på de öppna markerna.

Kring flera av gräsmarkerna håller asp, slån och delvis al på att vandra in och förbuska de öppna ytorna.

Vattendrag och bäckmiljöer

Reservatsområdet genomkorsas av ett mindre antal vattendrag och bäckar med varierande storlek och vattenföring beroende på årstid.

Ältaån rinner från Ältasjön till Söderbysjön. Detta är ett lugnflytande vattendrag som rinner genom myrmarker och lövdominerad sumpskog. Vattenvegetationen är frodig med nateväxter och slingor, samt vattenaloe. Bäver patrullerar ån och kapar ett och annat lövträd längs ån.

Den största bäcken är Nackabäcken mellan Dammtorpssjön och Järlasjön.

Nackabäcken är en av få forsande vatten i stockholmstrakten, med en fallhöjd på 18 meter över en sträcka på 500 meter. Nackabäcken är en säker övervintringslokal för ett antal strömstarar varje år, tack vara att det strömmande vattnet hålls öppet. Bäckmiljön hyser en artrik smådjursfauna som kräver syre-

rikt och svalt strömmande vatten. Stockholms universitet har under många år bedrivit fältstudier av bäckens fauna. Miljön längs bäcken utgörs av en nyckelbiotop på grund av den fuktiga och stabila miljön, samt rik förekomst på skrymslen bland block och stenar.

Förutom dessa lite större vattendrag genomkorsas området av en rad mindre bäckar med varierande vattenföring under året. Flera av dessa rinner genom områden som är klassade som nyckelbiotoper av Skogsvårdsstyrelsen.

Sjöar

Reservatsområdet hyser sju sjöar vilka delvis eller helt och hållet ligger i reservatsområdet. Samtliga dessa sjöar utgör viktiga nav i områdets förutsättningar för biologisk mångfald, samt för upplevelsevärden och friluftsliv. Från söder till norr finns sjöarna Ältasjön, Söderbysjön, Ulvsjön, Dammtorpssjön, Källtorpssjön, Järlasjön och Sicklasjön. Sjöarna finns närmare beskrivna i bilaga 6.

Vassområde

Större vassområden finns framförallt i Dammtorpssjön och Ältasjön .. Mindre vassområden påträffas även i Källtorpssjön, Söderbysjön, Järlasjön och Ulvsjön.

Flytbladsvegetation

Rikligt med flytbladsvegetation påträffas främst i de näringsrika vattnen i Dammtorpssjön, Ältaån, Ältasjön och Sicklasjön. Flytbladsväxter finns även i vikar i Källtorpssjön, Söderbysjön och Järlasjön, samt i begränsad omfattning i Ulvsjön.

Dammtorpssjön finns med i länsstyrelsens våtmarksinventering som vegetationsrikt vatten med högt naturvärde.

Fauna

Däggdjur

Rådjur, fälthare och skogshare finns alla i området, troligen med ganska starka stammar. Älg påträffas regelbundet på flera ställen i området, bl.a. så långt västerut som invid Sicklasjön strax väster om Lilla Sicklagården. Detta visar tydligt att kilstrukturen fungerar och ger området ett tillflöde av störningskänsliga och arealkrävande djurarter. Bäver finns i Järlasjön, Källtorpssjön och Ältaåns vattensystem.

Räv och mård har påträffats i området, t ex hittades en mård överkörd på Hammarbyvägen sommaren 1997. I en fladdermusinventering gjord på uppdrag av Stockholms miljöförvaltning 1997 påträffades arterna stor fladdermus, gråskimlig fladdermus, nordisk fladdermus, vattenfladdermus och mustasch/brandts fladdermus (osäkert vilken av de två arterna det rörde sig om) vid vattnet över Sickla sjö. Stor fladdermus, gråskimlig- och mustaschfladdermus är upptagna som regionalt skyddsvärda av miljöförvaltningen.

Fågel

Den rika tillgången på en mängd olika naturtyper och substrat, som till exempel död lövträdsved, gör reservatsområdet värdefullt för en rad olika fågelarter. Som en tydlig indikation på detta kan man hitta fyra av Sveriges arter hackspettar i området, nämligen större hackspett, gröngöling, spillkråka och mindre hackspett. Den rödlistade mindre hackspetten finns troligen med flera par i området. Bl a har fåglar observerats längs Ältaån och i fuktlövskogen längs Sicklasjöns strand. I ek-hasselområden, t ex vid Hellasgården och vid Ältasjöns norra, finns skogsduva, en art som vill ha stora arealer och ljusöppna ekområden med tillgång till hålekar för att trivas. En annan art knuten till områdets ädellövskog är stenknäck.

Duvhök (troligen minst två par) häckar i de centrala och sydvästra delarna av reservatet. Arten är beroende av ostördhet och större sammanhängande skogsområden. Även ormvråk och sparvhök häckar i området. Andra skogsarter som observerats i området är trädlärka och dubbeltrast, samt för staden ovanliga arter som barrskogsmesarna tofsmes och talltita. De sistnämnda är båda tämligen allmänna i området.

Sjöarna hyser flera skyddsvärda arter, bland annat tillhör storlom och fisktärna häckfåglarna i Källtorpssjön och Ältasjön. I Sicklasjön har fiskgjuse och häger setts fiska. Ingen av dem häckar inom området, men båda är regelbundna besökare. Mer vanliga arter som häckar i området är sothöna, gräsand och skäggdopping

Av fåglarna i naturreservatet är tre arter rödlistade (se definition nedan). Dessa fågelarter förekommer som regelbundet häckande, eller som troligen häckande i området, nämligen silltrut, mindre hackspett och skogsduva. Två fågelarter, brunand och svarthakedopping har försvunnit som häckfåglar under senare tid.

Den starkt hotade silltruten som finns i en koloni med ca 10 par i östra delen av Källtorpssjön. Häckningsframgången hotas av att badgäster simmar ut till häckningsön. Svarthakedoppingen som förr häckade i Dammtorpssjön har försvunnit, troligen p g a igenväxning. Brunanden som förr häckade vid Ältasjön har slutat häcka här då strandängarna numera fullständigt vuxit igen p g a brist på hävd. På samma sätt har det gått för andra fågelarter som fanns i området på 1970-talet, t ex enkelbeckasin, tofsvipa, smådopping, mf l.

Grod- och kräldjur

Samtliga Stockholmsområdets groddjur förekommer i området. Av dessa är arten större vattensalamander ovanlig och rödlistad. Denna art är påträffad i Ältaåns myrmarker och sumpskogar, strax söder om Söderbysjön, under 1990-talet.

Utmed hela stranden i alsumpskogen invid Sickla sjö, samt i flera av skogspartierna nära bäckarna och andra våta miljöer, påträffades under en inventering 1997 unga exemplar av padda i påfallande stort antal. Området är således mycket viktigt för artens fortplantning. Åkergroda påträffades spridd i mindre våtmarker inom hela området. Även övriga sjöar och vattendrag i reservatet, såsom Ältasjön och Dammtorpssjön är naturligtvis mycket viktiga groddjursmiljöer.

Skogsödla, kopparödla, snok och huggorm är rapporterade från området. Även den betydligt mer ovanliga och rödlistade arten hasselsnok finns i reservatet och har här ett av sina kärnområden i Stockholmsområdet.

Lägre fauna

Någon systematisk inventering av lägre fauna har inte skett inom ramen för denna biotopkartering. De flesta skyddsvärda arterna är knutna till gammal ek, asp och al, samt till blomsterrika gräsmarker.

Rödlistade och andra skyddsvärda arter

Kring 14 st. rödlistade växt- och djurarter är påträffade inom naturreservatet.. Detaljerade inventeringar av djur och växter saknas dock, utan flertalet förekomster är kända från de mycket översiktliga fältstudier som gjordes i samband med denna skötselplan 2003. En av arterna är starkt hotade, d.v.s. hotkategori EN (en skalbagge). Nio av arterna tillhör hotkategorin sårbara arter, VU, däribland flera fågelarter, kräldjur, vedsvampar och insekter. Fyra av arterna tillhör hotkategorin NT, missgynnade arter, varav de flesta är vedsvampar och någon en kärlväxt.

Drygt hälften av områdets rödlistade arter förekommer i hävdpräglade kulturlandskapsmiljöer. Området kring Hellasgården, kring Ulvsjön och vid Klisätra vid Ältasjöns norra strand, utgör så kallad ”hotspots”. Bland dessa märks bland annat den starkt hotade smalvingade blomlocken som vid Hellasgården har en av sina få fasta förekomster i landet. Arten är beroende av en kombination av gamla hålträd och blomsterrika ängsmarker.

Särskilt värdefulla naturområden

Särskilt värdefulla naturområden finns beskrivna och markerade på tillhörande karta, bilaga 2. Detta är en sammanställning av områden som bedöms vara av särskilt intresse för naturvård, och vilka därför bör uppmärksammas och prioriteras i skötseln. De områden som ingår är dels sådana som påträffats under fältarbetet, dels en sammanställning från befintliga källor:

- Områden där det under fältarbete påträffats rödlistade arter eller signalarter. Någon detaljerad inventering har dock inte skett.
- Nyckelbiotoper från Skogsvårdsstyrelsens inventering av området 1997, samt hänsynsområden enligt befintlig skogsbruksplan.
- Ekologiskt särskilt känsliga områden enligt Nacka kommuns översiktsplan 2002.
- Natura 2000 objekt enligt Länsstyrelsen i Stockholms län.
- Områden klassade i Länsstyrelsens våtmarksinventering från 1997.
- Områden klassade i Länsstyrelsens naturkatalog från 1996, remissutgåva.

Identifierade områden består till stor utsträckning av ädellövskogsmiljöer kring Hellasgården och Klisätra norr om Ältasjön. I dessa områden ingår även tidigare ekhagar och hassellundar, små partier artrika gräsmarker, samt brynmiljöer ut mot det tidigare odlingslandskapet. Naturvärdena är främst kopplade till fristående, gamla ihåliga ekar och andra ädla lövträd, hävdgynnad flora, samt värden för insekter, fåglar, fladdermöss, med flera, grupper. Som tidigare nämnts är det dessa hävdgynnade miljöer som hyser de flesta av områdets skyddsvärda och rödlistade arter. Till områden med särskilt höga naturvärden återfinns även flera nyckelbiotoper i barrskog. Till exempel ett barrskogsområde sydost om Söderbysjön där det är gott om gamla träd och död ved, samt ett brandfält nära Orrmossen öster om Källtorpssjön. Vidare ingår flera mindre våtmarker och myrar i skogsmark, samt samtliga sjöar och större vattendrag.

Förutom att vara av påtagligt värde för Stockholms och Nackas biologiska mångfald, så sammanfaller många av dessa värdefulla områden med platser som har stora upplevelsevärden, samt höga sociala och pedagogiska värden.

Natura 2000

Länsstyrelsen Stockholm har i länet föreslagit 227 områden till Natura 2000. Ett av dessa föreslagna områden ligger i reservatet, Dammtorpssjön-Söderbysjön. Inom området finns två objekt med olika naturtyper. Det största objektet omfattar sjösystemet Dammtorpssjön - Söderbysjön och tillhör naturtyp 3150, ”naturligt eutrofa sjöar med nate- eller dybladsvegetation”. Sjösystemet har skapats i samband med att Nackaån har dämmts, med början på 1500-talet.

Dammtorpssjön-Söderbysjön har såväl en artrik fauna som flora, bl a beroende på ringa vattendjup och näringsrikedom.

Det finns även ett litet objekt av typen ”klippvegetation på silikatrika bergssluttningar”, naturtyp 8220. Objektet ligger som en liten del av det på kartan avgränsade Natura 2000 området.

EU's medlemsländer bygger för närvarande upp ett nätverk av värdefulla naturområden som är av särskilt intresse från naturvårdssynpunkt. Detta europeiska nätverk kallas Natura 2000. Syftet med nätverket är att värna om vissa naturtyper och arter (och deras livsmiljöer) som EU-länderna har kommit överens om är av gemensamt intresse. Natura 2000 har tillkommit med stöd av EG:s habitat- och fågeldirektiv. EG-direktiven är en form av EU-lagar som medlemsstaterna är skyldiga att införliva i det egna regelverket och tillämpa inom landet. Direktiven binder medlemsstaterna till ett visst mål, men ger de nationella myndigheterna rätt att välja hur målen skall uppnås.

Skapandet av Natura 2000 är en av EU:s viktigaste åtgärder för att bevara biologisk mångfald. På detta sätt vill EU bidra till förverkligandet av intentionerna i bl.a. Bernkonventionen och konventionen om biologisk mångfald. Sverige måste, liksom övriga medlemsländer, se till att nödvändiga bevarandeåtgärder vidtas i områdena så att de naturtyper och arter, som utgjort grund för utpekandet till Natura 2000 och upprätthålls i "gynnsam bevarandestatus". Detta innebär lite förenklat att "ängen ska förbli äng" och att "naturskogen ska fortsätta att vara naturskog" och att arterna skall fortleva i livskraftiga bestånd. Begreppet "gynnsam bevarandestatus" är närmare definierat i direktivet liksom i Förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken (SFS 1998:1252). I Sverige kommer merparten av områdena (dock långt ifrån alla) på ett eller annat sätt att vara skyddade med stöd av miljöbalken. Det är en statlig skyldighet att skydda och vårda Natura 2000 områden.

Av de totalt över 170 olika naturtyper som nämns i habitatdirektivet förekommer ca 90 i Sverige, varav drygt 40 i Stockholms län.

Friluftsliv

Tillsammans med Erstavik i öster är området av riksintresse för friluftslivet i Stockholms län. I folkmun går ofta hela detta område under namnet ”Nackareservatet”. Studier visar på ca två miljoner besökare per år (Länsstyrelsen i Stockholms län 2001). Hit kommer människor för att njuta av naturen, motionera, för att finna lugn och ro och få frisk luft.

Ambitionen med detta reservat är att det även i fortsättningen ska vara möjligt att röra sig över kommun- och ägogränser utan onödiga hinder och stigsystem, entrévägar, m.m. är anpassade för detta syfte.

Hela området är i Nacka kommuns förslag till ny översiktsplan 2002 markerat som ”strövområde” och ”promenadområde”. Förskolor, skolor och universitet använder området för naturstudier och positiva upplevelser.

Tillgänglighet och entrepunkter

Enligt statistik från 2003, är de mest använda entréerna till reservatet via Hellasgården, samt entrepunkter i Stockholms kommun som leder in i Nacka gård naturreservat: Kärrtorp vid Idrottsplatsen, Södra Bagarmossen längs vägen till Golfbanan, samt vid Björkhagen vid Markuskyrkan. Vid sidan av dessa huvudentréer finns ett antal något mindre frekvent använda entréer men som även dessa används flitigt, t ex via Hästhagen och Kolarängen, samt i Stockholm via Hammarby backen, Norra Bagarmossen från Sockenvägen, samt via Skarpnäck.

Det fungerar bra att ta sig till de flesta av dessa entréer med kollektivtrafik. Västerifrån ansluter tunnelbanans gröna linje till reservatet via stationerna Björkhagen, Kärrtorp, Bagarmossen samt Skarpnäck. Från alla dessa stationer är det gångavstånd till reservatet. Till Hammarby sjöstad löper även snabbspårvägen med hållplatser vid Sickla. Med buss kan besökare ta sig rakt in i områdets centrala delar via hållplatserna längs med Ältavägen. Det finns även busshållplatser utmed Tyresövägen för anslutning söderifrån.

För bilburna finns möjligheter att ta sig in i reservatet såväl söderifrån via Tyresövägen med parkering söder om Ältasjön, som via Ältavägen söderifrån och norrifrån från Hammarby. Parkeringsmöjligheter för ett större antal bilar, finns vid Hellasgården, vid entrén i Björkhagen, samt vid Kärrtorps IP. Golfbanans medlemmar har en parkeringsplats längs vägen som går in från Ljusnevägen i Bagarmossen. Vissa av parkeringarna är avgiftsbelagda, medan andra inte är det.

Ett mycket stort antal besökare anländer till reservatet till fots eller till cykel, samt vintertid med skidor. Detta gäller främst närboende men också besökare från andra delar av Nacka och Stockholm. Utefter Ältavägen löper en cykelbana, och mellan Kolarängen och Skarpnäck finns ett cykelstråk markerat i Nackas översiktsplan 2002.

Vägar, stigar och stråk

Väl inne i reservatsområdet finns ett stort antal större och mindre stigar väl lämpade att ta sig fram på med cykel och till fots. Dessa redovisas i bilaga 1. Bilaga 1b visar också den utveckling av spårsystemet som planeras av Stock-

holms stads Idrottsförvaltning och Nacka kommun. Vägar och stigar har på kartan markerats utifrån de fyra klasserna bilväg, större grusväg, större stig, mindre stig, samt elljusspår.

De två huvudsakliga stråken i nord-sydlig riktning går från Hellasgården söderut mot Ältasjön samt från begravningsplatsen vid Ältavägen ner mot Bagarmossen. I öst-västlig riktning är de huvudsakliga stråken mellan Björkhagen mot Dammtorp och norra delen av Ältavägen, samt från norra Bagarmossen via Söderbysjön till Hellasgården. I söder finns även ett väl frekventerat cykel- och gångstråk från Skarpnäck mot Kolarängen.

Inom det redovisade stigsystemet ryms ett större antal markerade motionsspår, vandrings- och cykelleder (dock ej enskilt utsatta på karta i denna rapport). Sörmlandsleden är en led som korsar reservatsområdet för att fortsätta åt sydost. Andra vandringsleder är Blå leden, Gröna leden, Källtorp runt och Björkhagsleden. Kring Hellasgården finns markerade motionsspår med längderna 1,2 km, 3,5 km (elljusspår), 5,6 km, 6km samt 8 och 10 km. I området finns ytterligare ett belyst motionsspår intill Kärrtorps IP (se karta bilaga 5). För reservatsområdets besökare finns goda möjligheter att även ta sig vidare österut i ett sammanhängande grönområde ända ut mot Erstavik och Östersjön, samt söderut mot Flaten. Området ut mot havet och Erstavik lämpar sig bra för cykelturer på mellan två och tre mils längd.

I dagsläget utgör inte vägbeläggning eller stiglutning några större hinder att som funktionshindrad ta sig med rullstol från Björkhagen och ned till Söderbysjön. Likaså går det att nå Söderbysjön från norra Bagarmossen på den gångväg som utgår från Sockenvägen. De vägbommar som finns kan dock utgöra ett hinder. Ett annat ställe som går att nyttja som rullstolsanvändare är stigen längs Källtorpssjön från Hellasgården mot badplatsen på sjöns nordvästra strand. Här är stigen dock smalare och beläggningen är bitvis mjuk.

Anordningar för friluftslivet, service, mm

Inom reservatsområdet finns idag ett mindre antal lokaler och platser som erbjuder service i form av omklädningsmöjligheter, café, kartförsäljning, mm.

Hellasgården är en välfrekventerad friluftsgård och konferensanläggning med bl a omklädning, dusch, bad, bastu, servering och möjlighet att hyra raststugor (se verksamhetsområde nr 9, bilaga 1). Anordningarna utnyttjas såväl av enskilda motionärer som skolklasser och konferensgäster. I Hellasgårdens närhet finns bollplaner och tennisbanor, samt fotbollsgolf.

Kärrtorps IP ligger strax utanför reservatet, men har omklädningsmöjligheter i begränsad omfattning.

Vid Söderbysjön finns toaletter (bajamajor) samt uthyrning av kanoter, om än något provisoriskt. Golfklubbens klubbstuga har servering sommartid, samt ombyte för medlemmar med dusch och toalett (se verksamhetsområde 11, bilaga 5). Servicen är i första hand till för golfklubben medlemmar men toaletter utnyttjas även av allmänheten.

Vid Källtorpssjöns norra strand finns en anordnad badplats som sköts av Nacka kommun. Badplatsen vid Söderbysjön sköts av en entreprenör på uppdrag av Idrottsförvaltningen i Stockholms stad. Även vid Ältasjön finns bad, men detta ligger utanför reservatsområdet. Utöver de anordnade badplatserna

förekommer ”spontanbad” från flera av reservatsområdets klippvallar. Ulvsjön som ligger som gömd inne i skogsmiljöer har det kanske mest spektakulära spontanbadet.

I reservatsområdet finns idag inga anordnade grillplatser, däremot ett stort antal spontana grillplatser spridda över hela området. Framför allt finns dessa kring sjöarna och badplatserna men även inne i skogsområdena.

Aktiviteter

Området utnyttjas av ett stort antal föreningar, samt allmänheten i Stockholm och Nacka. Orienteringsklubbarna OK Ravinen, Hellas SolK, Järfa IF har klubbstugor/omklädningsmöjligheter i reservatsområdet. Utöver dessa klubbar utnyttjas området aktivt av bl a Älta IF och Skarpnäcks OL. Dessa klubbar anordnar veckoträningar samt ett fåtal större tävlingar varje år.

Björkhagen golfklubb har en niohålsbana väster om Söderbysjön. Klubben bildades 1958. År 1972 övergick golfklubben i kommunal regi och ändrade sitt namn till Björkhagens Golfklubb. Banan förblev i kommunal regi fram till år 1995, då den åter blev privat. Klubben har idag ca 1000 medlemmar, bl a sektioner för juniorer, seniorer, damer, och elit. Ca 20% är barn och ungdomar. Man har också ett flertal besökare (ca 3000) som kommer och spelar utan att vara medlemmar, s k greenfeegäster. Ibland anordnas temadagar för en bredare publik.

En gång om året äger Söderbyfesten rum i området kring sjöns södra strand. Söderbyfesten är en kultur- och musikfest vars inriktning är att stärka den lokala kulturen och känslan för den egna delen av Stockholm. Söderbyfesten arrangeras av Söderbygruppen inom Bagarmossens hembygds- och intresseförening, med stöd av bland andra Skarpnäcks stadsdelsnämnd.

Reservatsområdet, särskilt tillsammans med områden ut mot Erstavik, lämpar sig väl för mountainbikecykling, bland annat på grund av storleken på området och variationen i landskapet. Tre klubbar, Stockholm MTB Yeti, Bimbobikers och Nacka Bergscyklister har regelbundet träningar i området, dock inte några tävlingar. Även enskilda cyklister utnyttjar området.

För övrigt utnyttjar fiskeklubbar området sjöar för fiske, bland annat för gösfiske, regnbåge, karpmete, signalkräftor, mm. Enskede SFK har sin klubbstuga i norra delen av reservatsområdet utmed Ältavägen, där det även finns ett mindre kläckeri för lax. För fiske i området sjöar krävs fiskekort.

Bland de många andra organisationer som utnyttjar området finns bl a Fri-luftsfrämjandet, Friskis och Svettis och Scoutkåren, däribland Nacka Sjöscoutkår som har sin klubbstuga i norra delen av reservatsområdet.

Allmänheten promenerar och vandrar i området, joggar, rastar hundar, cyklar, åker skidor och skridskor, badar, fiskar samt åker båt och kanot. Många skolor och förskolor i reservatsområdets närhet, samt från övriga delar av Stockholm och Nacka, utnyttjar naturen i undervisningen och är flitiga besökare i reservatet.

Upplevelsevärden

Ett besök i reservatet bjuder besökarna på en mängd upplevelsevärden och möjlighet till rekreation. I områdets centrala delar ligger ett vattenstråk bestående av Dammtorpssjön och Söderbysjön, samt Källtorpssjön. Områden i anslutning till sjöarna kan sägas utgöra reservatets kärna. Här råder tystnad och som besökare kan man njuta av vackra utblickar över vattnet och de kala klippställarna, bad och fiske. Samtliga stränder i området utgör förstas källor till skönhetsupplevelser och stimulans, och längs flera av dessa finns promenadmöjligheter.

Öster om Söderbysjön och ner mot Ältasjön är upplevelsen av vildmark och skog särskilt starka. Dock påminner ljudet från bilar på avstånd och flygplan på inflygning till Bromma om närheten till staden. Mitt i detta urskogslignande området ligger en pärla för stadsbor som söker en lugn och avkopplande miljö för bad och ev. fiske, nämligen den lilla sjön Ulvsjön.

Även i andra delar av reservatet är naturupplevelser påtagliga. Rika ädelövskogsmiljöer, gamla ekhagar, spännande sumpskogar, karga hållmarkstallskogar och dramatiska branter bjuder på möten med olika naturtyper. Fåglar, växter, svampar och bär ger upplevelser av biologisk mångfald. Möjlighet att se spännande djur som rovfåglar, bäver, älg, rådjur och räv finns om man rör sig i området, särskilt under tidiga morgontimmar.

I reservatet finns områden som också ger upplevelser av gamla kulturmiljöer, däribland områdena kring Nacka ström, med bebyggda miljöer från äldre tider, samt rester av ett gammalt odlingslandskap. Karaktärer av tidigare odlingslandskap kan upplevas också norr om Ältasjön väster om Källtorpssjön och vid Söderby och Dammtorp, även om dessa marker vuxit igen i stor utsträckning och delvis störs av starkt buller från närliggande vägar. Områdets riktigt gamla historia träffar man på bland bronsåldersgravar vid Hellasgården och ett järnåldersgravfält öster om Söderbysjöns södra del. Dessa miljöer är idag också de påverkade av igenväxning.

Trots att rika upplevelsevärden finns i området idag, kan många av dessa utvecklas och stärkas betydligt med rätt skötsel. Till exempel är flera av områdets barrskogsmiljöer idag förhållandevis enahanda med täta partier av ungskog som följd av ett tidigare skogsbruk. Dessa erbjuder begränsade upplevelser i form av skogskänsla och möjligheter att ströva fritt. Många av områdets tidigare öppna odlingslandskap är också igenvuxna, eller håller på att växa igen, och har mycket att vinna på landskapsvårdande åtgärder.

Information

Informationsskyltar om området finns idag på ett fåtal ställen som sammanfaller med de större befintliga entréerna. Vid Björkhagens entré finns vid tiden för reservatsbildningen kartor som talar om vilka regler som finns i området samt hur Sörmlandsleden löper. Vid Hellasgården finns utförlig information som beskriver områdets spår- och vandringsystem. Ledmarkering ute i terrängen är dock i dagsläget ganska otydlig och i vissa fall inaktuell. Detta beroende på att det i området idag finns ett mycket stort antal markerade leder.

Information om aktiviteter i reservatsområdet finns att tillgå, förutom i själva området, på nätet på bl a Hellasgårdens hemsida, men även på de olika klubbarnas och organisationernas hemsidor. Det kan dock för allmänheten vara

svårt att hitta dessa hemsidor såvida de inte har direktkontakt med respektive förening. Kartor över området kan köpas på Hellasgården, Ok Ravinens klubbstuga, men även i Brotorp vid de tillfällen då caféet har öppet.

Kulturhistoria och tidigare markanvändning

Kartor från 1700- och 1800-talet ger en god bild av fördelningen inägor och utmarker, där åkermarkerna ofta är koncentrerade till ett antal tegar nära gårdarna, samt på ställen med bättre jordar i områdets dalgångar. På många platser är dessa ställen öppna gräsmarker, t ex kring Källtorpssjön, i dalstråket mellan Björkhagen och Dammtorp, samt vid Söderby. Runt åkermarken fanns på 1700-talets ofta ängs- och hagmarker. Även strandnära fuktängar slåttrades. Dessa marker upptas idag i stor utsträckning av ek-hassellundar, samt sumpskog. Troligen var utmarkerna betade, djuren gick ”på skogen” och betade där de kunde.

Forntid

Människor har troligen befolkat området sedan yngre stenåldern, ca 4000 till 5000 år sedan. Stenyxor har påträffats i området som då var en karg ytterskärgrård. Människorna var vid den här tiden kringvandrande och levde främst på jakt och fiske. Där man slog sig ned tog man upp mindre odlingsplättar, vilka senare övergavs för vandring mot nya marker.

Reservatsområdets äldsta kända fasta fornlämningar är ett antal gravar och rösen från bronsåldern, strax söder om Källtorpssjön. Bronsåldern var en värmeperiod med stora sammanhängande lövskogsområden. Klimatet blev sedan kallare och runt 200 e.Kr. bosatte sig folk permanent på gårdar. Öster om Söderbysjön finns ett gravfält från järnåldern. Alltsedan denna tid har människan satt sin prägel på området. Reservatets småskurna och kuperade terräng har begränsat åkeryornas storlek, varför slätter och skogsbyte troligen varit mycket viktigt för områdets människor.

Följande fasta fornlämningar finns registrerade:

Raä 050 grav, troligen bronsålder

Raä 089, gravfält järnåldern, Söderysjöns östra strand

Raä 090 och 094, rösen bronsåldern kring Källtorpssjön

Raä 088, 091, 092, 093 och 095 stensättningar bronsåldern kring Källtorpssjön

Raä 140, odaterad hållmålning väster om Källtorpssjön.

Fasta fornlämningar finns markerade på karta, bilaga 4.

Historisk tid

Mycket möjligt är att Nacka fått sitt namn av en bergklack vid dalgången mellan Dammtorpssjön och Järlsjön. Vattendraget i dalgången kallades Nackaån och här har områdets sentida historia sin början. Det var med kung Gustav Vasas visioner om industriell utveckling av området som det hela startade. Kung Vasas tog beslut om att dämna upp Hammarby sjö under 1500-talet för att öka fallhöjden på vattnet vid Danvikens hospital. Sickalsjön, som tidigare kallades Långsjön, kom att bli en del av Hammarby sjö. Vasas effektiva blick vändes sedan mot Nacka och 1550 anlades på hans befallning en hammarsmedja vid Nacka ström. Troligtvis hade dock platsen varit bebodd långt tidigare. Nackaåns fallhöjd på ca 18 meter kom från 1500-talet fram till 1800-talet att användas för kvarnar och vattenhjul, som mest ca 10 stycken. Längs 500 meter från

Dammtorpssjön och ned till Järlasjön växte allehanda verksamheter fram. Järnsmide, tillverkning av krut, mässingstillverkning, klädesvalkar, pappersbruk och mjölkvarnar är exempel på verksamheter längs ån.

Idag finns inte många synliga lämningar kvar av den gamla bruksmiljön. En byggnad som härstammar från Nedre kvarn från 1873 står kvar. Kvar finns också delar av kvarndammarna med sina kvarnrännor av sten och kvarnlucka. Miljön kring Nacka Ström utgör dock riksintresse för kulturminnesvård, K AB 53. Motiveringen till intresset lyder: ”Tidigindustriell miljö, baserad på vattenkraften i Nacka ström, vilken speglar förutsättningarna för den äldsta industriella verksamheten i Stockholmstrakten. Miljön visar på en mångsidig industriutveckling, från Gustav Vasas tid till 1800-talet, som givit upphov till senare industriableringar på andra platser.”

Under början av 1900-talet förenades Saltsjön och Hammarby sjö genom sprängning av Danvikskanalen. I samband med detta kom Hammarby sjö att sänkas och delar av sjöbotten blottades. För att bibehålla Sicklasjön och Järlasjöns fem meter högre vattenstånd byggdes Sickla sluss år 1931.

Bebyggelse, m.m.

Reservatsområdet innehåller ett antal kärnområden där det funnits bebyggelse under lång tid. På flera håll är bebyggelsen idag borta, men markanvändning och husgrunder bär tydliga vittnesmål om människors månghundraåriga närvaro, se karta bilaga 4. Studerar man äldre kartor blir det tydligt att man använde vattenvägar som viktiga transportleder. De flesta vägar har sin början vid stränderna och slutar vid en gård, eller åkermark. Få vägar korsade skogsmarkerna.

Nacka gård

Nacka gård har anor från 1500-talet, då det tillsammans med Söderby och Klisätra var förda under Solna socken. Bruket tillhörde kronan på Gustav Vasas tid, men övergick så småningom i privat ägo. Under industriepoken kan man här tänka sig ett myllrande folkliv. Den nuvarande pampiga byggnaden är från 1874, kvar finns också stall och ladugård. Öster om Ältavägen står en tidigare rättarbostad. Denna parstuga är även den från 1800-talets slut.

Byggnaderna ingår inte i reservatet.

Söderby

Ett gravfält från yngre järnålder vid Söderbysjöns östra vik vittnar om att platsen var bebodd redan på vikingatiden. Under 1500-talet var söderby ett säteri med skattefrihet fram till Kung Vasa belade platsen med skatt. På 1600- och 1700-talen var Söderby ett dagsverkstorp under Nacka bruk. Även under 1800-talets låg gården i sambruk med Nacka gård, men då som arrende. Under tidigt 1900-talet fanns en såg vid Söderby som dock strax brann ned. På 1940-talet uppfördes på platsen en stuga åt idrottsförningen Hammarby. Där ingick även en gammal foderlada. Platsen var ett populärt utflyktsmål fram till 1960-talet med en rad aktiviteter. Stugan brann ned 1962. Idag finns på golfbaneområdet ett portliderhus från 1800-talet som flyttats till platsen.

Dammtorp

Under tidigt 1700-tal var området ett oskattlagt hagställe utan bebyggelse, som hörde till Söderby. Under mitten av 1700-talet kom sedan ett torp att byggas där torparen så småningom fick flytta till förmån för bättre bemedlade personer. Under slutet av seklet hade Dammtorp fått en herrgårdskaraktär med flera hus, samt ett brännvinsbränneri. Under 1800-talet kom dock Dammtorp att förfalla, rustades upp i perioder och hyrdes ut som sommarnöje till högre ståndspersoner. Vintern 1911 brann den gamla mangårdsbyggnaden ned och idag finns bara husgrunder kvar. Dammtorps gårdsmiljö finns registrerat hos Riksantikvarieämbetet, Raä 139.

Kvarnhagen

Mellan Söderbysjön och Ulvsjön låg under 1700-talet ett torp med slättermarker och bete. 1752 grävdes ett bevattningsdike mellan sjöarna för att kunna släppa vatten från Ulvsjön under sommarhalvåret. Endast grunden av torpet finns kvar idag.

Klisätra

Klisätra omnämns på 1500-talet och betyder troligen ”betesmarken bortom klyftan”. Brukaren var bonde under Årsta fram till slutet på 1700-talet då Skarpnäck övertog gården. På 1800-talet blev gården öde, men marken användes fortfarande för bete och slätter. Idag finns inga rester av bebyggelse kvar.

Del 2, skötselplanering

Disposition och skötsel av mark och vatten

Målet med den skötselplanen är att bevara och utveckla de värden som är kopplade till möjligheten till varierande rekreation och friluftsliv, samt den rikedom av ekologiskt värdefulla naturtyper och äldre odlingsmark som finns i reservatsområdet. Rikedomen av naturtyper är grunden för ett attraktivt friluftsliv och hög biologisk mångfald. Skötseln skall ske med hänsyn och anpassning till både friluftslivet i området, såsom tillgänglighet, upplevelsevärden och framkomlighet, och naturvärden. De naturmiljöer som har särskilt höga kulturhistoriska, naturvetenskapliga och sociala värden skall uppmärksammas och skötas så att värdena bibehålls eller ökar. Detta är särskilt viktigt för områden med inslag av äldre ekar. Reservatsområdet är en viktig länk mellan Flatenområdets ekmiljöer och de områden av ekar som finns i Stockholms centrala delar, t ex Djurgården.

Med rätt skötsel kommer värdena i reservatsområdet att öka jämfört med förhållanden vid tiden för reservatsbildning. Mycket av skötseln är i form av engångsåtgärder, t ex vid restaurering av f.d. ekhagar, men det krävs också löpande åtgärder för att bibehålla och utveckla områdets värden. För detta kommer det krävas resurser i form av arbetskraft och material.

Uppläggning av skötselavsnittet

Med tanke på Nacka gård reservatets närhet till befolkningstäta områden och höga nyttjandegrad, utgår skötselriktlinjerna till stor del från områdets rekreativa funktioner. Reservatsområdet har därför delats in i ett antal så kallade ”funktionsområden”. Dessa redovisas närmare under särskild rubrik nedan. Funktionsområden kan ses som en programförklaring och skötselriktning för de olika delarna i reservatet. Inom varje funktionsområde beskrivs mål och skötsel vad gäller friluftsliv, natur- och kulturvärden.

Funktionsområdenas gränser baseras på en undersökning, utförd av utrednings- och statistikkontoret (USK) år 2003, om hur närboende och besökare använder och värderar olika delar av Nacka friluftsområde. Kartläggningen utgjordes av två ”på platsen intervjuer” vid Hellasgården vinter och vår, samt en postenkät till närboende i områden mellan Nynäsvägen och reservatet, från Hammarby i norr till Skarpnäck i söder. Drygt 400 personer besvarade postenkäten och fältintervjuerna nådde ca 300 personer.

Vid beskrivning av allmän skötselriktning för hela reservatet, och mer specifikt för varje funktionsområde, har information om nyttjande och önskemål om förbättringar delvis hämtats ur denna undersökning.

Allmänna mål och riktlinjer för skötsel

Generella mål för upplevelsevärden, rekreation och friluftsliv

- Allmänhetens utnyttjande av området skall i första hand bygga på reservatets naturliga förutsättningar. Eventuella ombyggnader eller tillägg till befintliga anläggningar för friluftslivet skall följa syftet med reservatet, och bör således inte stå i stark konflikt med höga naturvetenskapliga värden, eller vara störande för besökarnas upplevelse av området.
- Allmänhetens rekreation, friluftsliv och fritidsaktiviteter skall främjas genom en anpassad skötsel av området. Möjligheter att utöva friluftslivsaktiviteter skall utvecklas och uppmuntras.
- Genom förbättrad information om områdets möjligheter till rekreation och friluftsliv, samt utökad information om områdets natur- och kultursevärderheter ökas tillgängligheten och besökarnas utbyte av vistelsen i området.
- En stor del av områdets framtida sociala, pedagogiska och estetiska värden har sin grund i besökarnas möjligheter till rika upplevelser i ett välskött kulturlandskap. Genom att de naturvetenskapliga och kulturvetenskapliga värden som är knutna till naturmiljöerna gynnas genom en välplanerad skötsel, gynnas även de sociala värdena.
- Reservatet skall vara till för alla slags olika besökare som vill njuta av naturen, motionera eller utöva sport. Reservatet skall kunna rymma olika användargrupper utan att större konflikter uppstår. Planering, skötsel och information skall samverka för att så blir fallet.
- Sjöarnas vattenkvalitet skall upprätthållas och i vissa sjöar (främst Ältasjön, och Söderbysjön) på sikt förbättras för att säkra och öka upplevelsevärden knutna till vatten och vattenaktiviteter.

Generella engångsåtgärder för friluftsliv och rekreation

Nedan beskrivs huvudsaklig skötsel vad gäller rekreation och friluftsliv för hela reservatet. Under respektive funktionsområde beskrivs eventuella specifika skötselåtgärder. En vidareutveckling av behov och utvecklingsmöjlighet för friluftslivet återfinns i bilaga 7.

Entréer och tillgänglighet

Ett antal väl synliga entréer anläggs i anslutning till kollektivtransporter och p-platser. Det är också viktigt att tydlig vägvisning finns från bostadsområden, kollektivtrafiken och p-platserna. För skyltning se under ”information”. För reservatet föreslås fem huvudsakliga entréer och entrévägar.

Av de föreslagna entréerna, ligger en av de mest nyttjade i centrum av reservatet:

- Hellasgården, befintlig entré

Övriga fyra huvudentréer som föreslås ligger utanför reservatet:

- Från Hammarby sjöstad: nedanför Hammarbybacken.
- Från Björkhagen: vid Markuskyrkan
- Från Kärrtorp: vid Kärrtorps idrottsplats (motionscentrum)

- Från Bagarmossen och Skarpnäck: vid Brotorp

Övriga entréer som föreslås (se karta, bilaga 1):

- Hästhagen
- Kolarängen
- P-platser utefter Ältavägen inom och utom reservatet
- P-plats SV Ältasjön (utanför reservatet)
- Entré till golfbanans p-plats.
- Möjligen också vid Sörmlandsledens anslutning till reservatet i söder

De befintliga parkeringsplatser som finns i anslutning till områdets entréer skall behållas. Man bör undersöka behovet av tillkommande parkeringsplatser, t ex i områdets södra delar. Åtgärder som främjar tillgängligheten med kollektivtrafik bör dock alltid prioriteras.

Framkomlighet i reservatet

- Ett huvudnät av stigar skall utformas med en framkomlighet och slitagetålighet som kan klara huvuddelen av reservatets besökare. De stigar som föreslås som huvudnät är markerade på karta, bilaga 1. Övriga föreskrifter i beslutet skall i detta avseende inte hindra nödvändiga åtgärder så länge inga påtagliga konflikter med andra värden föreligger.
- I det fall vissa området stängslas för framtida bete skall stättor eller andra stängselpassager anordnas så att människor kan passera.
- Vägvisning på befintliga leder ska utformas så att den fungerar såväl för de som startar vid startpunkten, som för sådana som ansluter längs leden. Avståndsangivelser skall finnas. Ledmarkeringar skall vara klart synliga.
- På de stigar där cykling ej är tillåtet bör skyltar sättas upp, detta gäller främst elljusspår.

Information

- Nya informationsskyltar för reservatet bör tas fram för att ersätta de gamla skyltarna om friluftsområdet på skyltställen inom reservatet. Föreskrifterna i beslutet skall i detta avseende inte hindra att man t ex borrar mindre hål för att fästa skyltar. Skyltning är särskilt viktigt vid områdets stora entréer, se bilaga 1.
- Skyltarna vid huvudentréer bör anpassas i höjd och utseende till rullstolsburna. De bör också upplysa vilka delar av området som är tillgängliga för rullstolsanvändare och andra grupper med funktionshinder, t ex synskadade.
- Skyltarna skall informera om att området är naturreservat och vilka bestämmelser som gäller. Bilder och text skall kommunicera att man träder in i en speciell miljö som man skall värna och vara rädd om. Likaså skall det framhållas att reservatet är till för alla och att hänsyn bör visas mellan olika användargrupper. Skyltarna bör också lämna översiktlig information om reservatets natur- och kulturhistoria och om vandringsledernas sträckning. När man träder in i reservatet skall man kunna göra sig en uppfattning hur kort eller långt man kan vandra. Lutning och svårighetsgrad bör framgå för huvudstigar för funktionshindrade, barnvagnsföräldrar, mfl. Särskilda informationsskyltar kan även tas fram för ett antal besöksvärda delområden med höga naturvärden, t ex i områdets ädellövskogsmiljöer, i barrskogen sydost om Söderbysjön, samt vid brandfältet öster om Källtorpssjön.

- En folder om naturreservatet bör tas fram. Den bör fokusera på områdets värden som strövområde och de natur- och kulturvärden som besökaren kan ta del av, liksom på reservatets förutsättningar för naturanknutna aktiviteter. Man kan även tänka sig en hemsida med samma information. Folder och hemsida bör även anpassas till besökare med funktionshinder.
- Hundrastområden skall skyltas upp.

Aktiviteter

- Behov av upprustning och utökat underhåll av badplatserna vid Källtorpssjön och Söderbysjön bör ses över.
- Anslutningar med cykel till vägarna i Erstavik bör göras tydliga med vägvisning eftersom många utnyttjar detta område. En ny cykelväg föreslås anläggas från Hammarby Sjöstad via Lilla Sickla, stenbron strax söder därom och vidare genom skogen till befintlig grusväg som går österut från Björkhagen.
- Cykling (även mountainbike) är inte tillåten på elljusspåret, samt i naturmark utanför befintliga anlagda stigar. I övrigt får man cykla i området varvid cykel skall framföras med en sådan hastighet att det inte är till olägenhet för fotgängare och andra nyttjare av stigarna (se bilaga 1b).

Anordningar för friluftslivet och verksamheter

- Papperskorgar bör sättas upp vid parkbänkar och på andra strategiska platser utmed strandpromenader längs områdets sjöar och vid de öppna fälten. Papperskorgarna bör vara försedda med lock eller konstruerade på annat sätt så att inte fåglar kan riva ut skräpet.
- Eldstäder bör anläggas vid några av de mest populära grillplatserna där man ser spår av spontan eldning. Detta gäller t ex badplatserna vid Källtorpssjön och Söderbysjön, längs stranden ut mot Sickla sjö, i bryn ut mot öppna marker, samt i skogsområdet i södra delen av reservatet. Förslag till eldplatser finns markerade på karta, bilaga 1. Eldstäderna skall utformas enkelt med målet att de i möjligast mån skall smälta in i naturmiljön runt omkring. De måste vara försedda med botten så att hällen skyddas från skador.
- På lämpliga platser bör man undersöka möjligheten att sätta upp enklare rastplatser med bord och sittbänk. Sådana platser kan vara i kanten på de öppna fälten mellan Björkhagen och Dammtorpssjön, vid de öppna markerna kring Källtorpssjön, samt vid Ältasjöns norra strand.
- Hundrastområden föreslås anläggas på någon av de öppna markerna mellan Björkhagen och Dammtorpssjön,

Generella löpande åtgärder för friluftsliv och rekreation

Nedan beskrivs huvudsaklig skötsel vad gäller rekreation och friluftsliv för hela reservatet. Under respektive funktionsområde beskrivs eventuella specifika skötselåtgärder.

Framkomlighet

- Områdets större strövstigar och motionsspår skall underhållas kontinuerligt. Detta gäller även träbroar och passager över områdets sjöar och vattendrag, samt i vissa fall blötare partier i skogsmark. Stigar som föreslås att under-

hållas är markerade på karta, bilaga 1. Föreskrifterna i beslutet skall i detta avseende inte hindra nödvändigt underhåll. Områdets stora mängd mindre stigar som ej finns markerade behöver ej underhållas.

- Det är viktigt med väl underhållna huvudstigar så att det stora antalet människor kanaliseras till dessa. På så vis undviks slitage på stigarnas sidor (t ex om det är blött och människor tvingas ta omvägar) samt att människor tar alternativa vägar med slitage som följd.
- Vegetationen får inte bli för tät närmast intill motionsspår och större promenadstråk, då det kan kännas obehagligt för besökaren. Som utgångspunkt bör på ett avstånd av ca ett par meter på var sida om större stigar och motionsspår slyröjas, så att de utvalda träden blir grövre och skogen upplevs glesare. Exakt avstånd kan variera utefter platsens förutsättningar. På områdets mindre stigar som slingrar sig genom skogsmark bör dock ingen sådan generell röjning ske. Nedfallna träd som ligger direkt på stigen kan däremot flyttas åt sidan eller kapas.

Information och skyltning

- Med hänsyn till reservatets stora besökarantal, är en av de viktigaste åtgärderna för skötseln att se till att skyltning av leder samt annan information fungerar. Således skall informationstavlor underhållas och hållas aktuella. Ledsystemet skall hållas skyltat med ledfärger, målvägvisare och avståndsskyltar. Anslutningsvägar för cyklar och fotgängare skall vara markerade. Områden med förbud mot cyklar skall vara skyltade. Hundrastområden skall vara skyltade.

Aktiviteter

- Delar av de stora gräsfälten skall hållas kortklippta för att kunna fungera som aktivitetsytor för sport och lek, såväl sommar som vinter. Detta gäller främst gräsytorna kring Hellasgården, men även längs vägen mellan Björkhamnen och Dammtorpssjön.
- Befintliga badplatser vid Källtorpssjön och Söderbysjön skall fortsatt underhållas.

Anordningar för friluftslivet och verksamheter

- Papperskorgar bör placeras ut och dimensioneras i förhållande till antalet besökare, samt tömmas med jämna mellanrum så att närområdet inte skräpas ned.
- Man bör också undersöka möjligheten att förse vissa eldstäder med ved för att förhindra att man bryter ved i närområdet.

Generella mål och riktlinjer för biologisk mångfald

- Skogen, det tidigare odlingslandskapet samt vattenområden inom reservatet skall skötas på ett sätt som innebär att den biologiska mångfalden främjas.
- Det totala antalet kända rödlistade arter inom naturreservatet skall minst bibehållas till nuvarande antal.
- Utpekade Natura 2000 objekt skall bibehålla en gynnsam bevarandestatus.

Generella engångsåtgärder för att bevara och gynna biologisk mångfald

Områden med särskilt höga naturvärden, och specificerad skötsel, finns beskrivna inom respektive funktionsområde och markerade på karta, bilaga 2.

- Åtgärder som gallring och röjning är särskilt aktuella inom områden där den biologiska mångfaldens värden främst är knutna till det historiska kulturlandskapet. Det gäller i huvudsak gamla ekhagar eller andra ängs- och hagmarker med ädellövträd, samt partier med artrik gräsmark. Dessa områden finns specificerade nedan.

Generella löpande åtgärder för att bevara och gynna biologisk mångfald

Med antagen skötselplan, förlorar skogsbruksplanen från 2002 sin styrande roll, då riktlinjer för skötsel av skogsmark presenteras nedan i detta dokument. I de delar där mer detaljerade skötselplaner kommer upprättas, bör dock informationen i skogsbruksplanen tas tillvara, särskilt vad gäller skötsel av så kallade ”nyckelbiotoper” och ”områden med naturvärde”.

- Föryngringsavverkning av områden större än 1 hektar får ej ske. I samband med mindre föryngringsavverkningar ska högstubbar tillskapas.
- Generellt gäller att röjning och gallring i reservatets skogsmark skall vara restriktiv och främst ske för att skapa framkomlighet i täta partier, samt efter överläggning med sakkunnig. Undantag är f.d. kulturpräglade miljöer med stort inslag av ek, där röjning och gallring kan behövas av naturvårdsskäl.
- Eftersträva i snitt minst 25 procent inslag av lövträd i områdets skog. Särskilt värdefulla är ädla lövträd, samt gamla aspar och sälgar.
- Lämna gamla träd som ”evighetsträd”, d v s träd som ej får avverkas. Dessa bör märkas ut i samband med skogs- och restaureringsåtgärder. En riktlinje är att spara träd > 60-70 cm i brösthöjd. Detta gäller t ex solitära ekar och andra ädellövträd i det f.d odlingslandskapet, grövre träd i brynen, samt gamla barrträd.
- Vid stämpling inför restaurerande gallringar/röjningar i markerade områden med högt naturvärde, skall ekologisk expertis eller sakkunnig medverka.
- Låt nedfallen ved regelmässigt ligga kvar på marken. Vid avverkning skall avverkningsrester dock rensas bort från skogsvägar, vandringsleder och stigar.
- Lämna rishögar såvida det ej stör framkomligheten för friluftslivet.
- På f.d öppna marker och marker där lövträd tidigare dominerat bör granplanteringar avvecklas och successivt ersättas av den ursprungliga naturtypen.
- Vid skogliga åtgärder skall regelmässigt värdefulla småmiljöer sparas/gynnas som:
 - Gamla/döda träd, hålträd och liggande död ved
 - Grova döda grenar
 - Branter, hållar och block med mossor, skuggade av ädla lövträd
 - Små gölar och vattensamlingar, samt rinnande vatten.
- Lämna områden med stormfälld skog och brandfält orörda som regel.

- Skog i kantzonen mot vattendrag, myrmarker eller bergfot lämnas som regel orörd.
- Lämna fuktiga partier utan skogliga åtgärder.
- Fågelholkar för småfågel, tornfalk, knipa och ugglor bör sättas upp i reservatet. Skogsbryn, strandzoner och sumpskogar är särskilt lämpliga miljöer för holkuppsättning.

Skötsel av respektive biotop/naturtyp

I detta avsnitt beskrivs generella skötselriktlinjer för varje biotop/naturtyp som markerats på biotopkartan. Då dessa riktlinjer tillämpas inom varje biotopområde, kommer värden för biologisk mångfald att kunna utvecklas inom varje biotop. Skötselriktlinjerna är dock utformade så att även rekreativa och kulturhistoriska värden tas tillvara.

Inom vissa särskilt värdefulla naturområden föreslås en skötsel som till viss del avviker från de generella riktlinjerna för biotoper. Dessa områden finns markerade på kartan över funktionsområden och finns beskrivna under respektive funktionsområde. Sådana särskilt värdefulla områden utgörs främst av områden som vid reservatsbildningen är ektominerade ädellövskogar, men som ursprungligen är hävdade ekhagar..

En särskild skötsel föreslås också för vissa områden med ädellövträd (framför allt ek) som kan väntas fylla en stor roll inom det särskilt värdefulla spridningssamband för ädellövskogslevande arter (främst knutna till ek) som går genom reservatet. Spridningssambandet knyter samman ädellövskogarna i Flatenområdet och Skarpnäck/Bagarmossen med bestånden i Lilla Sickla, Sickla Park och Djurgården. Spridningssambandet är av regionalt intresse för den biologiska mångfalden, men den anvisade skötseln kommer samtidigt att gynna de rekreativa värdena.

Skogsbruksplanen från 2002 beskriver en lång rad skötselområden med åtgärder för områdets olika skogsbestånd. Mycket av målsättningar och skötsel i skogsbruksplanen sammanfaller med nedanstående mål och riktlinjer. Detta gäller främst områden som är klassade som nyckelbiotoper och hänsynsområden. För andra områden, främst barr- och blandskogsbestånd, bör skötselmålen helt inriktas på mål för att gynna upplevelsevärden och möjligheter till friluftslivsaktiviteter, samt biologisk mångfald.

Ädellövskog, mål med skötseln

- Ädellövområden har hög prioritet och skall bevaras inom naturreservatsområdet i nuvarande omfattning eller öka.
- Målsättningen med skötseln är att bibehålla eller skapa naturskogsliknande ädellövdominerade skogsbestånd med rik förekomst av gamla träd och död ved i olika nedbrytningsstadier.

I skogar dominerade av ek eller ask som bär tydliga kulturspår av människan (t ex hamling) måste alltid ett val göras mellan att antingen restaurera odlingslandskapets kulturmiljö genom gallring eller låta värden knutna till ädellövskogsmiljön gynnas. Under ”ädellövskogar” behandlas här främst slutna bestånd, medan skötsel av ekhagar och igenväxande ekhagar behandlas under

”halvöppen mark. Inom området finns idag flera bestånd ädellövskogar, vilka ursprungligen var ekhagar. Några av dessa föreslås även fortsatt får utveckla sina värden som ädellövskogar, medan andra föreslås återställas och restaureras. De senare kommer utgöra särskilda delområden under respektive funktionsområde, se bilaga 2.

Skötsel för områdets ädellövmiljöer:

- Rådfråga alltid ekologiskt kunnig personal innan skoglig åtgärd företas i områden med ädla lövträd.
- Lämna samtliga ädellövdominerade skogar i området vid rasbranter, blockrika partier och skogar dominerade av alm, lind och ask för fri utveckling. I övrig skog undvik avverkning av äldre ädellövträd.
- Gallra bort uppkommande gran och ev. införda arter som tysklönn. Granar, 1-30 cm diameter i brösthöjd, skall som regel ej förekomma utan skall tas bort. Avverkade granar kan lämnas kvar i skogen under förutsättning att mängden färsk död granved inte överstiger fem kubikmeter per hektar. Inga skogliga åtgärder utöver detta bör vidtas i ädellövskogen. Gamla granar och tallar kan tillåtas stå kvar i bestånden.
- Ädellövskogarna kan få betas om de ingår som en mindre skogsdunge i en större betesfälla, men beteshävden tillför inga värden till naturmiljön och bör därför generellt undvikas.
- I unga och täta ädellövsbestånd kan en viss gallring vara positivt för skogens utveckling. Gallringen bör ske i flera etapper så att trädens krontak hela tiden hålls slutet.

Övrig lövskog, mål med skötseln

- Målsättningen med skötseln är att bibehålla och utveckla områdets naturskogslänkande lövdominerade skogsbestånd med rik förekomst av gamla träd och död ved i olika nedbrytningsgrad för att gynna den biologiska mångfalden.
- Delar av övrig lövskog med betydande inslag av ädla lövträd överförs på sikt till ädellövskog eller ekhagar.
- Vissa delar tillåts på sikt naturligt övergå i blandskog och sedan granskog. Ny triviallövskog kommer att växa upp på brandfältet.

Skötsel för områden med övrig lövskog:

- Ädla lövträd och gamla aspar uppmärksammas och prioriteras vid skogliga åtgärder.
- I unga och täta lövskogsbestånd är en viss gallring positivt för skogens utveckling. Gallringen bör ske i flera etapper så att trädens krontak hela tiden hålls slutet.
- Gallra bort uppkommande gran och ev. införda arter som tysklönn (enligt ovan), i lövträdsbestånd med stort inslag av ädla lövträd.
- Fuktig trivial lövskog som förekommer som mindre inslag i hållmarksområdena får utvecklas fritt. Med tiden får lövskogen ett stort innehåll av gamla träd och av död ved med förekomst av arter som är beroende av lång trädkontinuitet och död ved.

- Träd som faller över stigar skall kapas och dras åt sidan där de lämnas. För övrigt skall ingen löpande skötsel utföras i fuktig triviallövskog.
-

Blandskog, mål med skötseln:

- En strövvänlig skog med stora upplevelsevärden och hög biologisk mångfald. Förutsättningar för bär- och svampplockning.
- Partier med äldre aspar och björkar upprätthålls, så att det finns kontinuiteten av äldre lövträd i reservatets blandskogspartier.

Skötsel för miljöer med blandskog:

- För att bevara naturreservatets blandskogsområden i ett öppet, strövvänligt och mosaikartat skick bör man göra en selektiv urgallring av beståndet och samtidigt se till att inte granen ensidigt tar över. Blandskog är ett tillfälligt igenväxningsstadium som kräver kontinuerlig skötsel för att inte övergå till granskog.
 - Vid röjning och gallring av områden med blandskog skall man eftersträva en mosaikartad balans mellan lövträd och barrträd, med minst 40% lövinslag.
 - Uttaget bör ske så att träd i alla generationer finns representerade på platsen.
 - Vissa delar tillåts på sikt naturligt övergå i granskog.
 - Vissa tätare, mer flerskiktade skogspartier med grandominans eller stort lövinslag skall fortsatt hållas täta för djurlivet.
-

Hällmarkstallskog, mål med skötseln

- Hällmarkstallskog med god tillgång på gamla träd och solbelyst död ved. Antalet gamla och döda träd bör på sikt uppgå till omkring 100 st per hektar.
- Antalet kända rödlistade insektsarter inom skötselområden med hällmarkstallskog skall minst bibehållas.

Skötsel för områden med hällmarkstallskog

- Naturtypen bör lämnas för fri utveckling – ingen avverkning.
 - Skog i kantzonen eller bergfoten bör också lämnas för fri utveckling.
 - Vid behov får slyröjningar göras längs vägar, större stigar och markerade leder.
 - Upparbetning av stormfällna träd skall ej göras om träden inte utgör påtagliga hinder eller fara.
-

Övrig barrskog, samt granskog, mål med skötsel

Övrig barrskog kan vara såväl talldominerad som dominerad av gran. Beroende på träslag bör barrskogen skötas något annorlunda, varför denna indelning gjorts nedan.

- Målet är en strövvänlig och svamprik skog med hög biologisk mångfald och stora upplevelsevärden.
- Vissa barrskogsområden skall lämnas för fri utveckling för att gynna den biologiska mångfalden knuten till dessa miljöer, se funktionsområde 6.

- Den glesa talldominerade barrskogen som idag har karaktär av lättillgänglig friluftsskog skall bevaras i det skicket för friluftslivet.

Skötsel för naturtypen övrig barrskog:

- Äldre granskogspartier med potential för biologisk mångfald skall lämnas orörda för fri utveckling av ekologiska och vetenskapliga skäl.
- Gles blandbarrskog med talldominans, men med stor granföryngring, tillåts att utvecklas mot grandominerad skog, dock i urgallrad form. Alla åldersgrupper av gran bör finnas representerade. Røjningar, och en första gallring, kan troligen ske enligt den skogsbruksplan som finns framtagen. Om ytterligare skogliga åtgärder skall vidtas bör detta ske efter samråd med naturvårdskunnig personal.

Talldominerade områden

- Gles blandbarrskog med talldominans bevaras talldominerad genom gynnad tallföryngring. Mindre föryngringsluckor på ca tio gånger tio meter tas upp spridda över området. Luckorna tas upp där viss föryngring redan finns. Om det inte finns några småplantor skall man välja att lägga luckan på mager, helst blockrik mark, där träden har stabila rotsystem och är stormtåliga. Lövsly som kommer upp i luckorna och skuggar tallplantorna röjs bort.

Hygge/plantskog

- Granplanteringar på f. d. öppen mark, samt på mark som tidigare utgjordes av lövskog, bör avvecklas.
- På befintliga hyggen skall minst 50% lövinslag eftersträvas.

Sumpskog, trädklädd myr, samt öppen myr, mål med skötseln

- Alsumpskog skall utvecklas fritt så att gynnsamma förhållanden skapas för en lång rad trängda växt- och djurarter.
- Återgång till en mer ursprunglig hydrologi i områden påverkade av tidigare dikning och där detta inte står i konflikt med friluftslivsintressen eller påtagligt försvårar områdets skötsel eller pågående verksamheter.

Skötsel av områden med sumpskog och myrmarker

- Levande eller döda träd som faller ner över stigen längs stranden kapas och dras ner i sumpskogen där de lämnas. För övrigt skall inga skogliga åtgärder utföras.
- Flertalet våtmarker i skog i området är påverkade av dikning. Fuktområden som är utdikade torkar upp och övergår så småningom till granskog. De kan återställas till biologiskt värdefulla våtmarker genom att lägga igen valda diken, eller genom att man gör en fördämning av dikena. I vilka områden detta skulle kunna vara lämpligt bör utredas.

Gräsmark torr, frisk, fuktig, mål med skötseln

- Antalet hävdgynnade kärlväxtarter i de artrika gräsmarkernas fältskikt skall på sikt minst bibehållas. Detta kan följas upp mätt över en tioårsperiod genom anläggande av fastlagda provrutor.

- Maximalt bör det finnas ca 25% buskskikt och 15% trädskikt.

Skötsel för gräsmarker

- De öppna artrika gräsmarkerna bör hävdas årligen genom slåtter eller bete för att gynna floran. Artrika partier slås tidigast 15/7, samt ytterligare en gång i augusti. Slaget material förs bort omedelbart. Om möjligt bör därefter bete ske.
- Träd och buskar som uppkommer inom de öppna markerna skall tas bort med högst fem års mellanrum.

Halvöppen mark (främst ekhagar, hassellundar och bryn).

Mål med skötseln för ekhagar:

- Hävdgynnade rödlistade arter knutna till ekmiljöer skall bibehålla sitt numerär eller öka.
- Antalet fristående ihåliga ekar skall bibehållas och på sikt öka.
- Tillgången på död solexponerad ved och ihåliga trädstammar av ek och andra förekommande trädslag skall bibehållas eller öka.
- Maximalt bör det finnas 50% träd (baserat på krontäckning) i halvöppen mark för att kvarvarande träd skall få tillräckligt med solljus.

Skötsel för ekhagar och halvöppen mark:

- Äldre, före detta solitära (fristående), ekar och solitära lindar skall alltid med högsta prioritet friställas.
- Ofta behövs omfattande röjningsinsatser med målsättning att öppna upp kring äldre ekar. Ett första steg bör vara att röja sly och träd som växer in i, eller nära trädkronorna. När det gäller större träd bör man hugga fritt cirka fem meter från trädkronans markprojektion och utåt. Detta är ett minimimått. På ett avstånd av minst fem meter från ekens krona bör således inga träd lämnas kvar. Då nås även de nedre grenarnas lövverk av solljuset.
- Kraftigt igenväxta ekar skall huggas fram successivt. En stegvis utglesning gör det möjligt för ekarna och deras växt- och djurliv att anpassa sig till den gradvisa förändringen. Vid ett successivt öppnande av ekhagarna kan också alltför drastiska röjgödslingseffekter i fältskiktet undvikas.
- Alla igenväxningsträd tas bort.

Mål med skötsel för hassellundar:

- Signalarten hasselticka (signalerar lång kontinuitet av hassellundar) skall finnas kvar och bli rikligare inom hasselbestånden i området.
- Hasselbuketter bör generellt utvecklas fritt så att hasselstammarna blir gamla och grova, och så att hasselbuketterna som innehåller mycket död ved får stort värde för biologisk mångfald.

Skötsel av hassellundar:

- Flertalet hasselpartier sköts som relativt solöppna hasselbestånd där buketterna får utvecklas fritt för att gynna växt- och djurliv knutet till gammal

hassel. Vissa hasselbestånd sköts så att hasselbuketterna även fortsättningsvis står tätt, utan att släppa in mycket sol.

- Alla igenväxningsträd tas bort. Detta gäller t ex unga plantor av gran, asp och al som kommer upp bland hasselbuketterna.
- Enstaka äldre träd av gran, asp, al och hägg kan kvarstå i hasselbestånden.

Mål och skötsel av brynmiljöer:

- Skogsbryn skall ha en böljande struktur som gör att brynen får många små ytor med olika grad av solexponering och som skapar vindskyddade och varma ”rum”, vilket gynnar flora och fauna.
- Brynen bör ha ett lövinslag som överstiger 50 %. I gränsen mot de öppna markerna bör förekomst av taggiga buskar som slån, hagtorn och nyponros gynnas, liksom en.
- Igenväxningsträd bör röjas bort från välutvecklade och flerskiktade brynmiljöer. Detta gäller främst unga plantor av gran och asp som kommer upp bland buskarna och som på sikt kommer att dominera över dessa. Äldre träd bör dock få stå kvar.

F.d odlingsmark, mål med skötseln:

- Ingen areal f.d. åkermark skall övergå till skogsmark.
- Odlingsmarkens mer artrika partier bör skötas på ett sådant sätt att dessa partier utvecklas vad gäller biologisk mångfald och upplevelsevärden.

Reservatets äldre åkermarker hyser höga kulturhistoriska värden knutna till landskapsbilden, och naturvetenskapliga värden knutna till brynmiljöer. I stor utsträckning har åkermarkerna tidigare varit öppna ängar med en landskapsbild liknande dagens åkerlandskap. Åkermarkens betydelse för landskapsbilden innebär också att den har påtagliga värden för friluftslivet.

Skötsel av f.d odlingsmark:

- Åkerrenar och öppna diken skall putsas regelbundet med syfte att förhindra igenväxning. Skärande redskap skall användas, som exempelvis slåtterbalk. Detta gäller t ex de öppna markerna mellan Björkhagen och Dammtorps-sjöns norra del, samt kring Hellasgården. Den avslagna vegetationen skall uppsamlas, borttransporteras och användas som foder eller komposteras.
- Öppna diken skall behållas öppna. Övriga kulturelement som stengärdsgårdar, äldre brukningsvägar etc, skall bevaras och vårdas.
- Artrika partier slås tidigast 15/7, samt ytterligare en gång i augusti. Efter varje slåttertillfälle måste avslaget material transporteras bort. Om möjligt sker efterbete. Skötselmetoderna kan utvecklas ifall en detaljerad skötselplan tas fram för särskilt värdefulla områden.

Vattendrag och bäckmiljöer, mål med skötseln

- Områdets bäckmiljöer skall skötas och gynnas för att dess vattenlevande organismer, och landlevande djur, skall ha livskraftiga populationer.
- Skötseln av vattenmiljön i Nacka ström får ej motverka riksintresset för kulturminnesvårdens intressen.

Skötsel av vattendrag och bäckmiljöer

- Bäckmiljöernas stränder sköts enligt vilken slags naturtyp de rinner igenom. En trädriddå med ca 70% krontäckning ger en lagom skuggning åt ett vattendrag.
 - Bortgallring av gran bör ske längs lövdominerade bäckmiljöer.
 - Undersök möjligheten att återskapa en mer naturlig hydrologi i vissa partier som är dikningspåverkade.
-

Vattenområde, mål med skötseln

- Reservatets sjöar skall skötas och gynnas för att dess vattenlevande organismer, och landlevande djur, skall ha livskraftiga populationer.
- Kolonin med den rödlistade arten silltrut som finns på Stora holmen i Källtorpssjön skall skyddas. Den regionalt känsliga storlommen, som häckar på Lilla holmen, skall också skyddas. Tillträdesförbud råder på bägge holmarna 1/4 till 15/7 för att fåglarnas häckning skall säkras, enligt beslutskarta.
- Sjöarnas vattenkvalitet skall vara sådan att den inte har en påtagligt negativ inverkan på sjöarnas ekologi.

Skötsel av vattenområden:

- Anläggningar och verksamheter i reservatet skall anpassas så att eventuell negativ påverkan på sjöarnas vattenkvalitet minimeras.
 - Skötsel för Dammtorpssjön-Söderbysjön är specificerad i länsstyrelsens förslag till bevarandeplan för N2000, bilaga 5.
 - Nödvändiga underhållsåtgärder för vattenvägar och avrinning skall anpassas för att nyttan med detta inte skall motverka syftet med reservatet. De ska heller inte motverka syftet med riksintresset för Nacka ström. Detta gäller t ex muddring i Ältaåns utlopp, ändring av dämmen och avbördning i Nackaån, samt vegetationsborttagning i Ältaån och Ältaån.
 - Bävrens närvaro och aktiviteter i sjöarna (Sickla/Järla sjö, Källtorpssjön och Söderbysjön) skall övervakas regelbundet för kännedom och översyn av fällda träd, etc.
 - Arbetet med sjöarnas vattenkvalitet skall ske i enlighet med det vattenprogram som just nu håller på att arbetas fram i samarbete med Stockholm Vatten och berörda kommuner.
-

Vassområde och flytbladsvegetation, mål med skötseln:

- Vassmiljöerna och områden med flytbladsvegetation skall utgöra rika miljöer för häckande och födosökande fåglar och andra djur.

Skötsel av vassområden och flytbladsvegetation:

- Vissa täta ytor med vass kan fräsas för att öppna upp ensartade vassbestånd och göra dem mer mosaikartade. Ett möjligt område är i norra delen av Dammtorpssjön. Omfattning kommer att utredas i samband med länsstyrelsens framtagande av bevarandeplan för Natura 2000-området, se bilaga 5.
- Vissa täta ytor med flytbladsvegetation kan öppnas upp för att öka andelen öppna vattenspeglar, främst i Dammtorpssjön. Omfattning kommer att ut-

redas i samband med länsstyrelsens framtagande av bevarandeplan för Natura 2000-området, se nedan, samt bilaga 5.

- Många strandängar som förr hävdades genom slåtter eller bete har nu intagits av vass, t ex i norra delen av Ältasjön. Om bete eller slåtter återupptas i vissa delar av sjöarna kommer vassen trängas tillbaka och området bli mer mosaikartat.
-

Generella mål för att framhålla och bevara områdets kulturvärden

- I naturreservatet finns ett flertal fornlämningar i form av gravhögar och stensättningar, främst från bronsåldern. Dessa är främst belägna kring Hellasgården. Det finns också flera gamla gårdsmiljöer med rester och spår av torpen och gårdarna, samt de forna ängarna och åkermarkerna. Se karta, bilaga 4. Dessa lämningar och marker skall vårdas och skötas så att områdets kulturhistoria bevaras och framhävs.
- Människor skall med hjälp av skyltar och annat informationsmaterial kunna få tillgång till spännande kunskap om områdets kulturhistoria och tidigare markanvändning.

Generella åtgärder för bevarande och framhållande av kulturhistoriska värden

Åtgärder är nödvändiga inom de områden där kulturhistoriskt riktig skötsel skall återupptas, främst före detta ekmiljöer. Dessa områden presenteras i avsnittet om funktionsområden. Här kommer åtgärder som avverkning och slyröjning att vara aktuella, liksom viss markbearbetning inom slätterytorna. Stängsling och andra åtgärder förknippade med betesdrift kan ev. bli aktuella i samband med att detaljerade skötselplaner tas fram för vissa områden.

Generella riktlinjer för skötsel av områden med kulturvärden

- För att förhindra att fornlämningsplatser, husgrunder och stenmurar förslyas och växer igen av skog, skall återkommande röjningar utföras så att kulturlämningarna framträder. Trädens rötter kan vidare skada stensättningarna allvarligt.
- Skyltar och information om platser med kulturvärden bör ses över kontinuerligt och bytas ut vid behov.
- De fåtaliga artrika gräsmarkerna i området skall hållas öppna för att anknyta till tidigare markanvändning. Den bästa skötseln är den traditionella för markslaget. Ängsmarkerna och torpartäpporna bör därför hävdas med slåtter. Det är viktigt att gräset förs bort efter slåttern. I samband med hävden bör rester av husgrunder friställas. I områden där bete kan återupptas behövs i de flesta fall en utgallring av buskar och träd. Genom hävden av de naturliga betesmarkerna säkerställs en hög biologisk mångfald, samtidigt innebär hävden att estetiska, kulturella och sociala värden förstärks.
- Gamla åkerytor har stor betydelse i landskapet. Om dessa åkermarker växer igen går en del av landskapets skönhet förlorad och möjligheten att förstå landskapets kulturhistoria minskar. Den f d åkermarken inom reservatet bör hållas öppen. Där floran är trivial kan det räcka med att

klippa gräset på ett konventionellt sätt, men att man forslar bort höet för att på sikt minska jordens innehåll av närsalter. Odling eller bete är också tänkbara vägar att hålla landskapet öppet.

- De flerskiktade skogsbrynen ut mot öppen mark, vilka är kulturskapade biotoper, skall gynnas. Genom fortsatt skötsel av dessa skogsbryn bevarar man en del av det gamla odlingslandskapet.

Funktionsområden

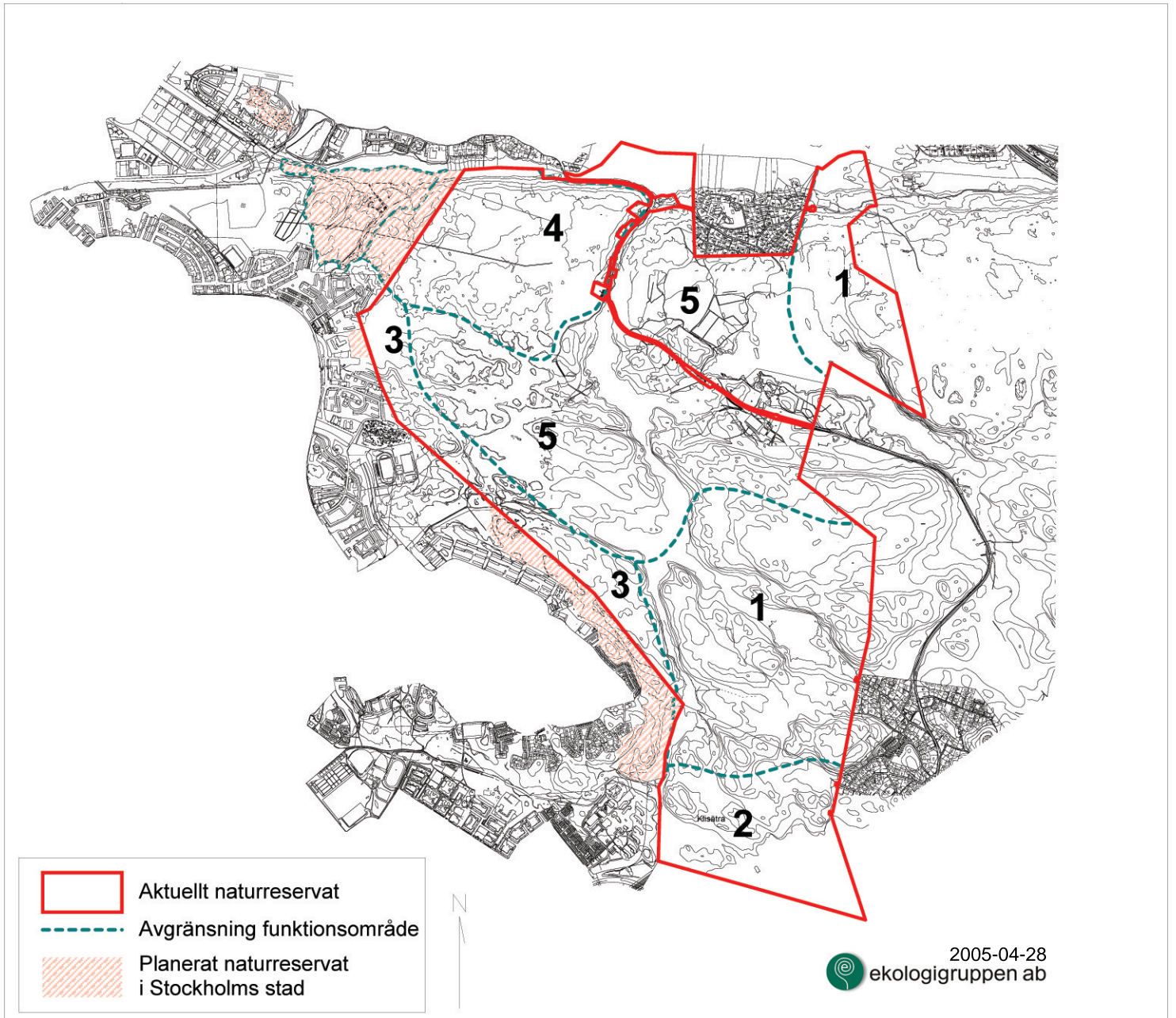
De generella skötsel mål och riktlinjer som beskrivits ovan för friluftsliv, biologisk mångfald och kulturvärden gäller som grund för samtliga funktionsområden. Funktionsområdenas grunder och avgränsningar framgår av del 1, se även karta nedan.

Följande funktionsområden redovisas:

- Skogsområde kring Ulvsjön, samt norr om Källtorpssjön, funktionsområde 1
- Ältasjöns norra strand med Klisätra, funktionsområde 2
- Stadsnära områden intill Stockholms stad (Björkhagen, Kärrtorp, Bagarmossen och Skarpnäck), funktionsområde 3
- Skogsområde mellan NV kommungränsen och Ältavägen, funktionsområde 4
- Områden kring Dammtorpssjön-Söderbysjön, Hellasgården och Källtorpssjön, funktionsområde 5

Områden med särskilt höga naturvärden beskrivs separat i bilaga 2 och är markerade på tillhörande karta.

Funktionsområden för Nacka Gårds Naturresevat

1. Skogsområde kring Ulvsjön, samt norr om Källtorpssjön

Funktion

Strövområde med upplevelse av avskildhet, med skogskänsla och med sjökontakt. Värdekärna för biologisk mångfald, främst knuten till gammal barrskog.

Beskrivning

Detta funktionsområde omfattar reservatsområdets mest värdefulla naturskogsartade barrskogsmiljöer, sydost om Söderbysjön, samt öster om Källtorpssjön. Här är upplevelsen av ”storskogen” påtaglig, och stadens puls känns långt borta. Variationsrik natur och små stigar inbjuder till upptäcktsfärd, och här finns också områden med stora block och spännande grotliknande krypin. Barrskogsmiljöerna sydost om Söderbysjön är ett av få områden i reservatet där det är gott om gamla träd och död ved. Stora delar är klassade som nyckelbiotop av Skogsvårdsstyrelsen.

Ut mot Ältaån finns täta partier fuktlövskog där man kan få se bäver om man ha tur. Vattendraget används också såväl sommar som vinter, av paddlare respektive skridskoåkare på väg till Ältaån.

Området mellan Söderbysjön och Ulvsjön är ett variationsrikt område med såväl ädellövskogsmiljöer, granskog, som igenväxande odlingslandskap. Ulvsjön är en mindre skogssjö omgiven av branta berg. Hit går människor för att bada från klipporna i lugn och ro, eller sitta på höjdkammarna och njuta av stillheten och utsikten över skogen.

I reservatets nordöstra del, söder om Orrmossen, finns ett brandhärjat område där naturen växlar mellan hållmarker, talldominerad blandbarrskog med inslag av sumpskog.

Skötsel

Skötseln av dessa områden skall bevara och utveckla upplevelsevärden kopplade till naturskog med hög biologisk mångfald och känsla av orördhet. Hit skall man kunna gå för att söka en mer avskild plats i reservatet, där rikedom på död ved, blockig mark och vindlande stigar ger upplevelser av ”gammelskog” och oändlighet.

I dessa områden bör man inte utveckla motions- och friluftslivsaktiviteter, annat än underhåll och skyltning av de befintliga större genomfartsstigar som löper genom området.

Skötsel

- I södra delen av Söderbysjön finns en bro över till den västra stranden mot Bagarmossen. Anslutande stigar på båda sidor bör ses över vad gäller underhåll, särskilt stigen på den östra sidan där grenar och stenar gör den branta stigen mycket svårframkomlig.
- Även mellan Söderbysjön och Ulvsjön finns flera stigar som är rejält upptrampade, bland annat delar av Sörmlandsleden. Dessa bör ses över och underhållas.

- Broar över Ältaån bör ses över vad gäller underhåll. Om möjligt bör man utöka frigången mellan broarna och vattnet, detta för att förenkla för paddlare och skridskoåkare som rör sig mellan Söderbysjön och Ältasjön.
 - En ”urskogsslinga” på befintliga småstigar genom området sydost om Söderbysjön kan uppföras, med information om ”gammelskogens” biologiska mångfald, ekologi och historia.
 - Ältaån underhålls regelbundet efter behov enligt befintlig vattendom. Hän-syn skall tas till vattendragets biologiska mångfald och till länsstyrelsens bevarandeplan för Natura 2000.
 - Bäverfällda träd lämnas kvar på plats om de inte orsakar påfallande olägenheter för framkomlighet eller möjlighet till underhåll av vattendraget.
-

2. Ältasjöns norra strand med Klisättra

Funktion

Strövvänligt kulturlandskap med vattenkontakt. Värdekärna och spridnings-samband för biologisk mångfald knuten till gamla ekar.

Beskrivning

Den sydligaste delen av reservatet är ett relativt okänt och lite besökt område, till viss del bullerstört av Tyresövägen. Närheten till Ältasjön och områdets variation av naturtyper skapar dock förutsättningar för höga upplevelsevärden.

Området norr om Ältasjön innehåller höga naturvärden kopplade till gamla ekar, och ett antal rödlistade arter, samt för Stockholms regionalt skyddsvärda arter. Området hyser stora möjligheter att utvecklas till ett vackert och historiskt öppet landskap med stora upplevelsevärden och hög biologisk mångfald. Närheten till Flatens ekområden i söder och till Skarpa by i väster gör området värdefullt ut ekologisk spridningssynpunkt. Utan skötsel hotas på sikt områdets värden knutna till ek.

Via en spång genom Ältaåns fuktlövskog finns här även en entré från Tyresövägen i söder.

Skötsel

Skötseln av området norr om Ältasjön skall utveckla och vidmakthålla områdets värde som närrekreationsområde och entré till reservatsområdet, med möjligheter till avkoppling i naturmiljö, naturupplevelser, promenader, m.m. Skötseln skall också utveckla och bevara de naturvetenskapliga värden som finns i området, främst knutna till de gamla ekarna.

Skötsel

- Områdets hävdade karaktär i de delar av området som tidigare varit glest trädbevuxna ängs- och betesmarker bör restaureras och återskapas. Det är särskilt angeläget att gynna områdets gamla ekar genom att friställa dessa. Se vidare ”halvöppen mark” under skötsel av naturtyper. Man bör undersöka möjligheten att delar av området kan betas av får.

- Spången över Ältaån i Ältasjöns norra del av viktig att underhålla för framkomlighet söderut mot Tyresövägen och Flatenområdet.
 - Vid entrén söderifrån bör det finnas en informationsskylt om området.
 - Möjligheten att ha en plogad skridskobana även på Ältasjön bör undersökas, med tanke på det höga trycket på Källtorpssjöns plogade bana.
-

3. Stadsnära naturområden intill Stockholms stad (Björkhagen, Kärrtorp, Bagarmossen och Skarpnäck)

Funktion

Närrekreation för närliggande stadsdelar. Här finns flera entrévägar med välanvända förbindelser in mot Nacka gårds naturreservat, bl.a. startpunkt för Sörmlandsleden. Här finns också flera värdekärnor och spridningssamband för biologisk mångfald med betydelse för Nacka gårds naturreservat, bl a värdefulla ekmiljöer.

Beskrivning

Reservatets bostadsnära områden sträcker sig från Björkhagen i norr till Skarpnäck i söder. Här finns några av områdets mest välkända och frekventerade entrévägar, bl a från Markuskyrkan, Kärrtorps idrottsplats, gång- och tillfartsvägen till Björkhagens golfklubb samt vid Brotorp i söder.

För många boende finns naturen inpå knuten och enligt usk:s undersökning används området mycket ofta för närrekreation, av många flera gånger i veckan. Området är också av stor vikt för många dagis och skolor i närheten.

Sörmlandsleden startar i området.

Skötsel

Skötseln av reservatets bostadsnära områden skall bevara och utveckla områdets värde som närrekreationsområde och som viktiga entréer till reservatet, med möjligheter till avkoppling i naturmiljö, naturupplevelser, promenader, m.m. Närheten till tätbefolkade områden och den stora nyttjandegraden ställer särskilda krav på underhåll av gångvägar, belysning och sophantering, samt skyltning.

Skötseln skall också utveckla och bevara de naturvetenskapliga värden som finns inom och invid området, främst knutna till angränsande områden med ekar och övrig lövskog, samt till myrmarker i gränsen mot Stockholm. Viktiga spridningssamband för eklevande arter bör uppmärksammas och säkerställas med lämplig skötsel.

Skötsel

- Flera av reservatets huvudentrévägar är belägna i detta område, vilket innebär att tydlig och intresseväckande skyltning är av stor vikt..
- Gångvägar och stigar, såväl vägvisning som underhåll, bör ses över och upprätthållas för att svara mot antalet besökare. Mellan infarten till Björkhagens golfbana och Söderbysjön finns ett rutnät av spontant uppkomna stigar som bör ses över vad gäller kanalisering och slitage.

- Värdefulla våtmarker beaktas särskilt vid stigdragning och kanalisering, så att slitage undviks.
- Värdeområden med gamla ekar och spridningssamband för eklevande arter beaktas i skötseln (se bilaga 2 över områden med höga naturvärden).

4. Skogsområde mellan NV kommungränsen och Ältavägen

Funktion

Ströv- och motionsområde med skogskänsla.

Beskrivning

Från nordvästra kommungränsen österut mot Ältavägen, övergår de lövdominerade markerna i kuperad barrblandskog med inslag av fuktiga partier. Dessa skogsmarker är inte lika välbesökta som områden kring Hellasgården och Söderbysjön, men många människor söker sig ändå hit för att vandra, cykla, plocka bär och svamp. Genom området går en mängd småstigar och enstaka mer tydliga gångvägar. Strandpromenaden från Lilla Sickla österut mot Ältavägen är väl utnyttjad för promenader, eller för att ta sig till jobbet med cykel.

Ut mot Sicklasjön och Järla sjö finns en bergbrant, bevuxen med blandskog som har inslag av ädla lövträd.

Skötselmål

Skötseln av skogsmarkerna i området skall utveckla och vidmakthålla områdets värde som område för närrekreation och friluftsliv, med möjligheter till olika friluftslivsaktiviteter, avkoppling, naturupplevelser, promenader, m.m. I framtiden kan man tänka sig ett ökat besökarantal från Hammarby sjöstad, med ett ökat behov av motionsspår och markerade stigar.

Skötseln skall också utveckla och bevara de naturvetenskapliga värden som finns i området, främst knutna till områden med blandskog och inslag av ädla lövträd, samt mindre sumpskogsområden. Områdets idag delvis ensartade barrskogsmiljöer bör utvecklas vad gäller upplevelsevärden och biologisk mångfald. Detta gäller främst tidigare ganska intensivt brukade grandominerade områden, vilka bitvis är täta och svår genomträngliga.

Skötsel

- Områdets stigsystem bör ses över med tanke på ett troligt ökande besökarantal i framtiden, bl a vad gäller vägvisning. Strax innan mötet med Ältavägen är den strandnära promenadvägen i stort behov av upprustning.
- En utveckling av motionsspår i detta område är möjligt, samt sammanlänkande med spåren kring Hellasgården.
- Områdets olika naturtyper skall skötas enligt beskrivningar för respektive naturtyp, med särskild fokus på skogens upplevelsevärden och möjlighet till ett varierande friluftsliv. En gallring av täta bestånd kan därför vara nödvändigt för att göra skogen mer strövvänlig.
- Vissa tätare, mer flerskiktade skogspartier med grandominans eller stort lövinslag bör dock fortsatt hållas täta för djurlivet.

5. Områden kring Dammtorpssjön-Söderbysjön, Hellasgården och Källtorpssjön

Funktion

Aktivitetsområde för friluftsliv i kulturlandskap, skogsmiljö samt vid sjöar. Centrum för ledsystem och information. Värdekärna för biologisk mångfald knuten till ädellövskog och kulturlandskap. Delvis Natura 2000 område. Värdeområde för kulturhistoria vid Nackaån, samt kring Hellasgården.

Natura 2000-objektet Dammtorpssjön-Söderbysjön behandlas under eget avsnitt ovan, samt i länsstyrelsens förslag till bevarandeplan, bilaga 5.

Beskrivning

Området kring sjöarna Dammtorpssjön, Söderbysjön och Källtorpssjön ligger som navet i naturreservatet. Hellasgården med omnejd upplevs av många som varande reservatsområdets centralpunkt vad gäller friluftsliv och sportaktiviteter året om, men området har även stora naturvetenskapliga och kulturvetenskapliga värden.

Kulturmarkerna väster om Hellasgården är vackra och väl utnyttjade f.d kulturmarker. Björkhagens golfklubb har en 50-årig historia i området och är belägen på Söderbys gamla ägor och odlingslandskap. Marken för golfbanan arrenderas av Stockholms stad på 25 år, nu fram till 2020. Området har höga biologiska värden knutna till äldre ekar och insprängda rester med artrika gräsmarker. Dammtorpssjön och Söderbysjön är utpekade som Natura 2000 objekt av länsstyrelsen, där gränsen för N2000 går 50 meter från strandlinjen (beräknad på medelvattenstånd). Området har även höga rekreativa värden och friluftslivsvärden. Förutom golfklubbens medlemmar och besökare, så används området av en bred allmänhet som badar, vandrar, åker skridsko, m.m., i området kring Söderbysjön.. Sörmlandsleden går genom området.

Skötsel mål

Det stora antalet besökare, områdets höga naturvärden kopplade till igenväxande ekhagar, samt kulturvärden i form av fornminnen och tidigare odlingslandskap, motiverar att detta område prioriteras vad gäller skötselinsatser. Framtagande av en detaljerad skötselplan för detta område är motiverat. Utan skötsel hotas på sikt områdets värden.

Skötseln av reservatets centrala delar skall bevara och utveckla områdets värde som rekreationsområde och som viktig entré till reservatet, med möjligheter till ett varierande friluftsliv, motion och avkoppling i naturmiljö, naturupplevelser, promenader, m m. Skötseln skall också främja och bevara de naturvetenskapliga värden som finns i området, främst knutna till områden med ekar och övrig lövskog, samt till områdets vattenmiljöer. För Natura 2000-området Dammtopsjön-Söderbysjön finns förslag till bevarandeplan framtagen av länsstyrelsen, se bilaga 5.

Kulturmiljöerna i form av fornlämningar, torpgrunder och Nacka ströms spår av tidiga industrimiljöer skall uppmärksammas och skötas så att besökare kan tillgodogöra sig områdets kulturhistoria.

Hellasgården skall fortsatt användas som friluftsanläggning med de aktiviteter som finns idag, med möjlighet till utveckling av nya motionsformer. Området skall också erbjuda höga upplevelsevärden knutna till eklandskapet, de öppna markerna och Källtorpssjön.

Golfklubbens verksamhet förutsätts kvarstå i den omfattning den har idag under kvarvarande arrendeperiod. Eventuella mindre förändringar av banor, byggnader, etc. skall följa syftet av reservatet. Markerna skall vara inbjudande och säkra för besökare till området, med målet att såväl golfare som övriga skall få stort utbyte av området. Områdets naturvärden, knutna till brynmiljöer, f.d. jordbrukslandskap och ekar, skall främjas.

Skötsel

Hellasgården med omnejd

- Byggnad av träningshall vid nuvarande tennisbanor kan genomföras. Verksamheter skall följa syftet för reservatet.
- Hellasgården skall fortsättningsvis ha möjlighet att erbjuda service och möjligheter till olika friluftaktiviteter. Behov av upprustning av anläggningen och stigsystem, samt förbättringar av information om spår, etc bör undersökas. Åtgärder skall följa syftet för reservatet.
- Fornlämningarna i området skall skötas och hållas öppna för att tydliggöra områdets tidiga historia.
- Huvudsystem för stigar väster om Hellasgården bör ses över.
- Skyltning som berättar om områdets kultur- och naturvärden bör prioriteras i detta besöksstata område. Möjlighet att anlägga naturstig i området.
- Ytorna som idag nyttjas för fotbollsgolf kvarstår i befintlig omfattning. I kanterna finns dock partier med artrik gräsmark, vilken bör skötas med slåtter eller bete för att bibehålla dessa värden.
- De övriga ytor med öppna gräsmarker som Hellasgården sköter som del av avtal om fotbollsgolf skall fortsatt hållas öppna och tillgängliga. I samband med att eventuell detaljerad skötselplan tas fram bör man utreda hur dessa gräsytor skall skötas för att gynna upplevelsevärden och biologisk mångfald..
- Öka områdets upplevelsevärden och förståelse för det gamla odlingslandskapet genom att hålla öppet kring den vackra stenvallen som omgärdar ”Stengärdet” väster om Källtorpssjön.
- Naturvärden inom Hellasgårdens tomträtt kopplade till ekmiljöer skall skötas för att bevara och utveckla upplevelsevärden och biologisk mångfald. Restaurera och återskapa områdets hävdade karaktär i de delar av området som tidigare varit glest trädbevuxna ängs- och betesmarker. Detta gäller främst artrika kantzoner i bryn och kring de öppna markerna som idag nyttjas för fotbollsgolf, samt delar av vad som idag är ädellövskog. Främst är det viktigt att friställa gamla ekar, se vidare skötsel av ”halvöppen mark”.

Källtorpssjön, Dammtorpssjön och Söderbysjön, samt Nackaån

Eventuella åtgärder som kan påverka Natura 2000 objektet Dammtorpssjön-Söderbysjön är tillståndspliktiga och måste avhandlas med länsstyrelsen. Utökad strandskydd på 300 meter råder för objektet.

- Underhåll och skötsel av badplatsen vid Söderbysjön bör ses över och dimensioneras till det höga besökarantalet.
- Bro över Dammtorpssjöns södra del bör ses över vad gäller underhåll. Om möjligt bör man utöka frigången mellan broarna och vattnet, detta för att förenkla för paddlare och skridskoåkare som rör sig mellan Söderbysjön och Ältasjön.
- Möjligheten att ha plogade skridskobanor även på Dammtorpssjön och Söderbysjön bör undersökas, med tanke på det höga trycket på Källtorpssjöns plogade bana.

Björkhagens golfklubb med omnejd

- Befintlig tillfartsväg till golfbanan vid kv Jämlikheten i Bagarmossen avses flyttas till ett västligare läge och ansluta till befintlig väg öster om kvartret. Del av vägsträckning innanför reservatsgräns och parkeringsplats kvarstår på befintlig plats. Hastighetsbegränsning på 30 km/h bör råda, då vägen även används av fotgängare och cyklister. Det bör framgå tydligare att parkeringen bara får nyttjas av golfare, samt se till renhållning och bortforsling av övergivna bilar etc.
 - Biltrafiken till golfbanan (för varutransport, etc) bör minimeras.
 - Man bör undersöka om det stora besöksantalet (golfare och andra) föranleder upprustning och utökning av den service som finns tillgänglig idag i form av toaletter, renhållning, etc.
 - Området kring golfbanan bör skyltas för att uppmärksamma människor på att golfspel försiggår. Allmänhetens möjligheter att röra sig i området bör framgå.
 - Golfklubbens miljökontrollprogram, bl a vad gäller eventuell miljöpåverkan på Natura 2000 objektet Söderbysjön och Dammtorpssjön, bör vidareutvecklas i samarbete med Nacka kommun och länsstyrelsen.
 - Naturvärden inom golfklubbens arrende kopplade till ekmiljöer och naturliga gräsmarker skall skötas för att bevara och utveckla upplevelsevärden och biologisk mångfald.
-

Dokumentation och uppföljning

Förvaltaren ansvarar för upprättande av program för dokumentation och uppföljning av skötseln.

Dokumentation av utförd skötsel

Åtgärder som utförs i förvaltningen av området och kostnaderna härför bör dokumenteras. Detta gäller såväl skötselåtgärder av stigar och anläggningar för friluftslivet som skötsel av fornlämningar och andra kulturvärden.

Uppföljning av kvaliteter och måluppfyllelse

För att kunna utvärdera att uppställda mål uppfylls, och att skötseln följer syftet med reservatet, bör uppföljningsprogram upprättas för vissa utvalda kvaliteter.

Källor

Litteratur

- Artdatabanken för hotade arter, SLU Uppsala. Utdrag över hotade arter inom området.
- ArtArken, Miljöförvaltningen Stockholms stad. Artutdrag över området inom Stockholms stad.
- Baugus, Mikael. 2002. Kring Söderbysjön i Nacka friluftsområde. Bagarmossens hembygds- och intreseförening.
- Cykelkarta över Stor-Stockholm
- Ekologigruppen AB 2004. Skötselplan för Sickla park, Hammarby sjöstad.
- Ekologigruppen AB 2003. Natur i sydöstra Stockholms stad. Inventering och naturvärdesbedömning av naturområden intill Hammarbyhöjden, Björkhagen, Kärrtorp och Bagarmossen.
- Ekologigruppen AB, 2001. Tillgänglighetsanalys av valda delar av Flatens naturreservat med avseende på områdets användning för människor med funktionshinder.
- Ekologigruppen AB 1998, AB. MKB Sickla Udde. Underlag till Tyréns Infra-konsult AB.
- Ekologigruppen AB 1997, AB. Naturinventering Sickla Udde.
- Ekologigruppen AB, 1997. Naturinventering av Lilla Sickla 1997.
- Ekologigruppen AB, 1997. Skötselplan för Lilla Sickla 1997.
- Ekonomiska kartbladet 10 I 5g. Skala 1:10 000. Lantmäteriverket 1951.
- Ekstam, U. och Forshed, N., 1996: Äldre fodermarker. Naturvårdsverkets förlag.
- Förrättningskarta med protokoll från 25 februari 1794. Lantmäteriverkets akt A 67:12.
- Gröna kartan. Topografiska kartan 10 I NO Stockholm. Edition 8, 1997. Skala 1:50 000. Lantmäteriverket.
- Gärdefors, U. (ed.) 2000. Rödlistade arter i Sverige 2000. ArtDatabanken, SLU, Uppsala
- Hultengren, Svante, Pleijel, Håkan och Holmer, Martin. 1997: Ekjättar - historia, naturvärden och vård.
- Infraröda flygbilder över området i skala 1:10 000. Lantmäteriverket 1995.
- Ljungh, Anna Karin, 1998. Idéskiss med framtidsvisioner i Björkhagens centrum.
- Länsstyrelsen i Stockholms län 2004. Utkast till bevarandeplan för Natura 2000-ormåde Söderbysjön-Dammtorpssjön, SE0110169. Beteckning 511-2003-96247.
- Länsstyrelsen i Stockholms län 2002. Transkriberat historiskt kartöverlägg i skala 1:10 000 från 1794 års förrättningskarta. Stockholmsdelen av reservatet, samt områden kring Källtorp.
- Länsstyrelsen i Stockholms län, 1996. Naturkatalog för Stockholms län, remissutgåva.
- Länsstyrelsen i Stockholms län, 2001. Områden av riksintresse för naturvård och friluftsliv i Stockholms län. Rapport 2001:15.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1997. Våtmarksinventering i Stockholms län, underlagsmaterial.

Länsstyrelsen i Stockholms län. Häradskartan. Troligen från 1870-talet. Skala 1:10 000.

Löfvenhaft, K. & Ihse, M., 1998. Biologisk mångfald och fysisk planering. Naturgeografiska institutionen, Stockholms Universitet.

Miljöförvalningen i Stockholms stad 2002: Utdrag ur ArtArken, register över regionalt skyddsvärda arter inom Stockholms stad.

Nacka kommun 2002. Översiktsplan 2002, utställningsförslag.

Nackaboken 1989. Nacka kommun.

Nacka kommuns hemsida för information om sjöar, kulturvärden, friluftsliv, mm: www.nacka.se

Naturgeografiska institutionen, Stockholms Universitet, 1988. Natur i Nacka. Naturinventering och skötselplan. Praktikarbete naturvård, biologisk- geovetenskaplig linje.

Orienteringskarta över Nackareservatet och Erstavik. 1989. Reviderad 1993. Skala 1:15 000. Stockholms Orienteringsförbund.

Regionplane- och trafikkontoret 1996: Grönstrukturen i Stockholmsregionen. Riksantikvarieämbetet, registerutdrag och kartor över registrerade fornlämningar.

Sernander, R. 1926. Stockholms natur. Almquist & Wiksells förlag.

Skogsvårdsstyrelsen Region Mälardalen, Skogens pärlor. Registerutdrag över nyckelbiotoper och biotoper med naturvärde. www.svo.se/skogensparlor

Stadsbyggnadskontoret, Stockholms stad, 1995: Stockholms ekologiska känslighet. Redovisning av ekologiskt känsliga områden.

Stadsbyggnadskontoret, Stockholms stad, 1997a: Groddjursinventeringen i Stockholm. Fältrapport av Mikael Norström. SBK 1997:3.

Stadsbyggnadskontoret, Stockholms stad, 1999: Stockholms översiktsplan 1999.

Stockholms Fritidsförvaltning, 1989: Hammarbyskogen, Skötselplan.

Stockholms Fritidsförvaltning, 1992: Natur i Stockholm, Stockholms friytor del II.

Stockholms läns landsting, Regionplane- och trafikkontoret, 2000. Tysta områden, en kartläggning av buller i regionens grönstruktur. Promemoria 5:2000.

Stockholms stads miljöförvaltning m fl, 1994: Vattenprogram för Stockholm - sjöar och vattendrag.

Stockholm Vattens hemsida för information om sjöar: www.stockholmvatten.se/vattanvard/sjoar

Sveriges geologiska undersökning, 1964: Beskrivning till geologiska kartbladet Stockholm NO.

Stockholms fritidskarta 2002. Idrottsförvaltningen i samarbete med Kulturförvaltningen och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholms stad.

Utrednings- och statistikkontoret (usk), 2003. Nacka natur- och friluftsområde. Resultat från enkätstudie och fältundersökningar av närboende och besökare till Nackareservatet.

Personkontakter

Alice Ahoniemi, Nacka kommun

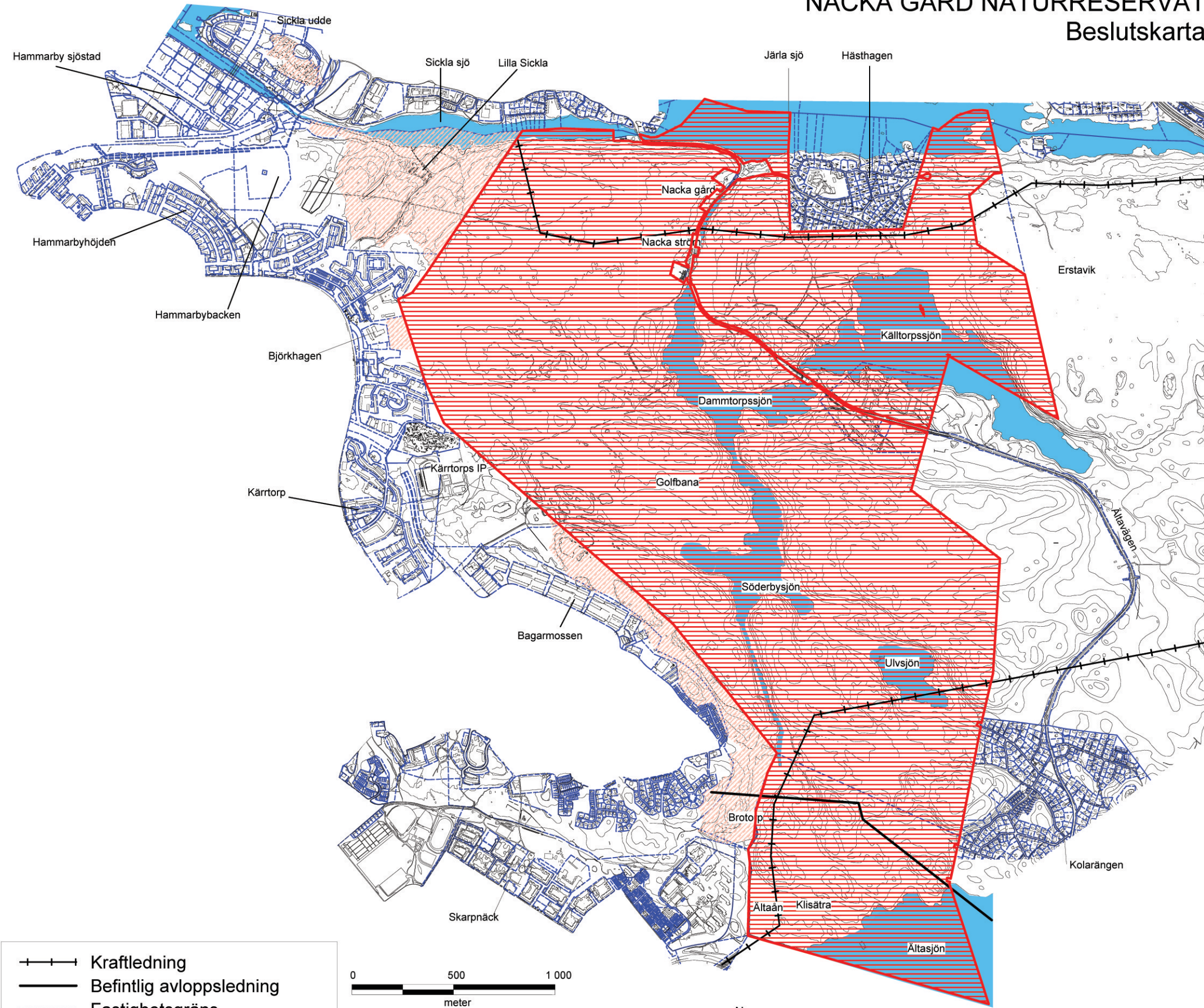
Anders Carlstrand, idrottsförvaltningen, Stockholms stad

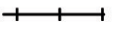

Anna Gustavsson, Natura 2000 ansvarig, länsstyrelsen i Stockholms län
Anders Winell, Orienteringsförbundet
Anna Holmström, Bimbobikers
Birgitta Held-Pauli, vattenvårdsansvarig, Nacka kommun
Bo Olsson, Naturskyddsföreningen, Söderort
Claes Ögren, Arbetsgruppen Bevara Nackareservatet
Elisabeth Rosell, kommunekolog, Nacka kommun
Ewa Larsson, Rädda Nackareservatet
Gunilla Hjorth, ekolog miljöförvaltningen Stockholm
Göran Karlsson, Skogsällskapet
Henrik Andersson, länsfiskekonsulent, länsstyrelsen i Stockholms län
Kurt Nyström, Garantföreningen Hellasgården
Mats Nordin, Natura 2000 ansvarig, länsstyrelsen i Stockholms län
Mikael Abrahamsson, Skogsluffarna
Nils Erik Landell, författare samt medlem i Skönhetsrådet
Nils Nilsson, Järla IF
Per Mårtensson, OK Ravinen
Rickard Callertun, Stockholm MTB Yeti
Sandra Axelsson, Naturskyddsföreningen Nacka
Staffan Aourell, Björkhagens golfklubb
Stefan Lundberg, Naturhistoriska riksmuseet
Sten Fogelström, Ältens FK (fiskevårdsförening)
Sverker Lovén, fiskeansvarig, idrottsförvaltningen, Stockholms stad
Tomas Bergenfeldt, konsult för rekreation och friluftsliv, närboende
Torbjörn Åkermark, Naturskyddsföreningen Nacka
Ylva Othzén, kulturvårdsenheten, länsstyrelsen i Stockholms län

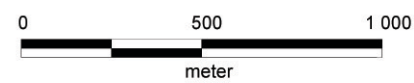
Bilagor:

Bilaga 1: Karta, vägsystem och anordningar för friluftsliv
Bilaga 2: Karta och beskrivning av särskilt värdefulla naturområden inom respektive funktionsområde, med tillhörande skötsel
Bilaga 3: Biotopkarta
Bilaga 4: Karta, historisk markanvändning och kulturvärden
Bilaga 5: Länsstyrelsens förslag till bevarandeplan för Natura 2000-område
Bilaga 6: Beskrivning av områdets sjöar
Bilaga 7: Friluftslivets utvecklingsbehov och möjligheter
Bilaga 8: Hur man överklagar beslutet om naturreservatet

NACKA GÅRD NATURRESERVAT Beslutskarta

- Kraftledning
- Befintlig avloppsledning
- Fastighetsgräns
- Områden med tillträdesförbud
fågelskydd 1/4-15/7
- Nacka gård naturreservat
- Planerat naturreservat
i Stockholms stad

Kartmaterialet är baserat på grundkartor från
Stockholms stad, Nacka kommun samt Lantmäteriet.

Bilaga 1a: NACKA GÅRD NATURRESERVAT

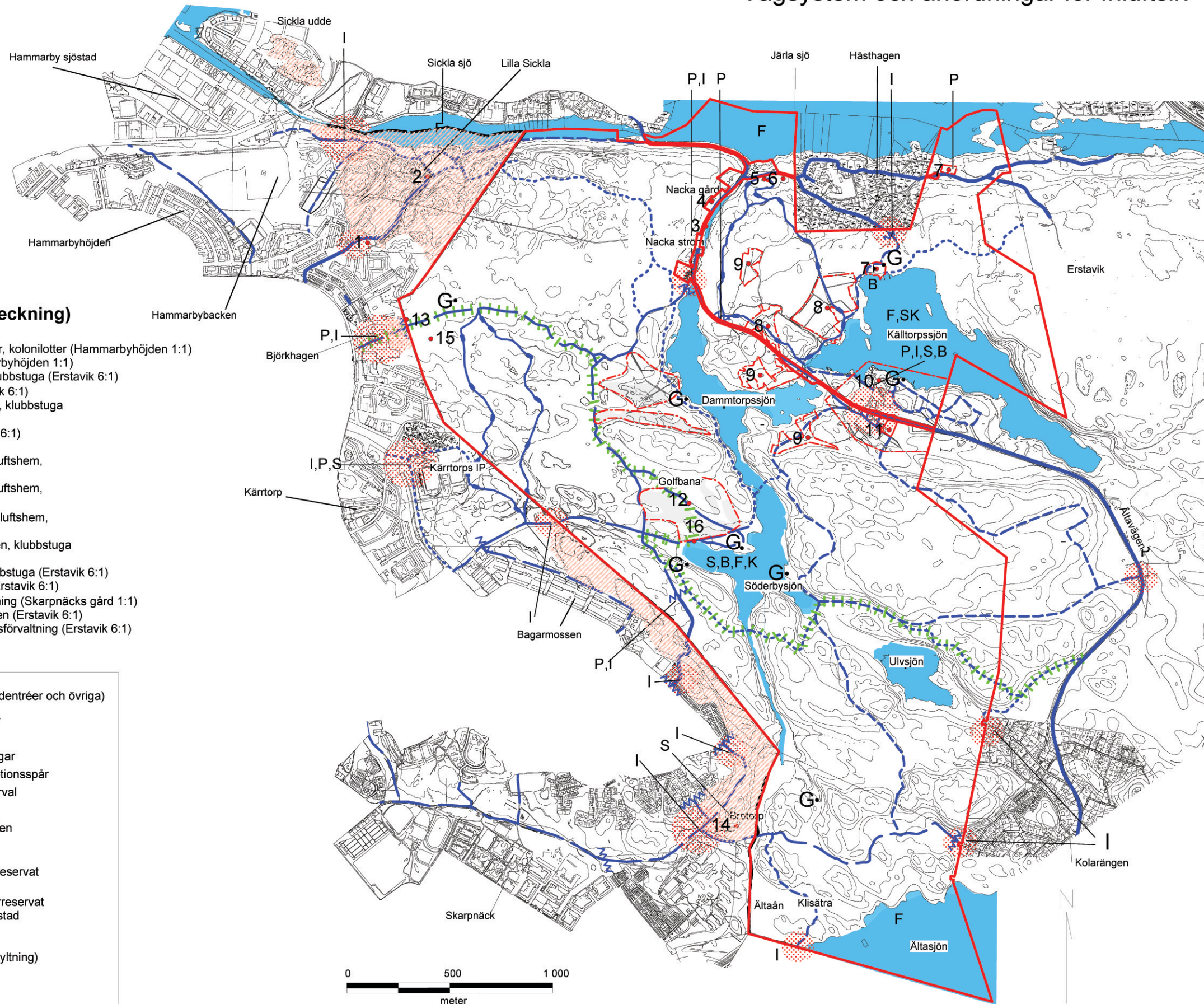
Vägsystem och anordningar för friluftsliv

Verksamhetslista (med fastighetsbeteckning)

- 1 Björkhagens fritidsträdgårdar, kolonilotter (Hammarbyhöjden 1:1)
- 2 Lilla Sickla, bostad (Hammarbyhöjden 1:1)
- 3 Enskede Sportfiskeklubb, klubbstuga (Erstavik 6:1)
- 4 Nacka Gård, bostad (Erstavik 6:1)
- 5 Föreningen Järsla Idrottsgård, klubbstuga (Erstavik 6:1)
- 6 Nacka Sjöscoutkår (Erstavik 6:1)
- 7 Källtorpsbadet (Erstavik 6:1)
- 8 Garantföreningen Hellas Friluftshem, fotbollsgolf (Erstavik 6:1)
- 9 Garantföreningen Hellas Friluftshem, gräsmark (Erstavik 6:1)
- 10 Garantföreningen Hellas Friluftshem, Hellasgården (Erstavik 6:8)
- 11 Orienteringsklubben Ravinen, klubbstuga (Erstavik 6:7)
- 12 Björkhagens golfklubb, klubbstuga (Erstavik 6:1)
- 13 Begravningsplats för djur (Erstavik 6:1)
- 14 Skogsluffarnas OK, anläggning (Skarpnäcks gård 1:1)
- 15 Idrottsyta, idrottsförvaltningen (Erstavik 6:1)
- 16 Badplats, Stockholms idrottsförvaltning (Erstavik 6:1)

- Entréer (huvudentréer och övriga)
- Verksamheter
- Bilvägar
- Större grusvägar
- Större stig/motionsspår
- Mindre stig, urval
- Elljusspår
- Sörmlandsleden
- Vägbom
- Aktuellt naturreservat
- Planerat naturreservat i Stockholms stad

- P Parkering
- I Information (skyltning)
- S Service
- B Badplats
- G Grillplats (förslag)
- F Fiske (fiskekort)
- SK Skridsko (spårat)
- K Kanotuthyrning

2005-04-28

Bilaga 1b: Förslag till motionsspår samt gång och cykelvägar i "Nackareservatets" nordvästra del.

 Nytt motionsspår

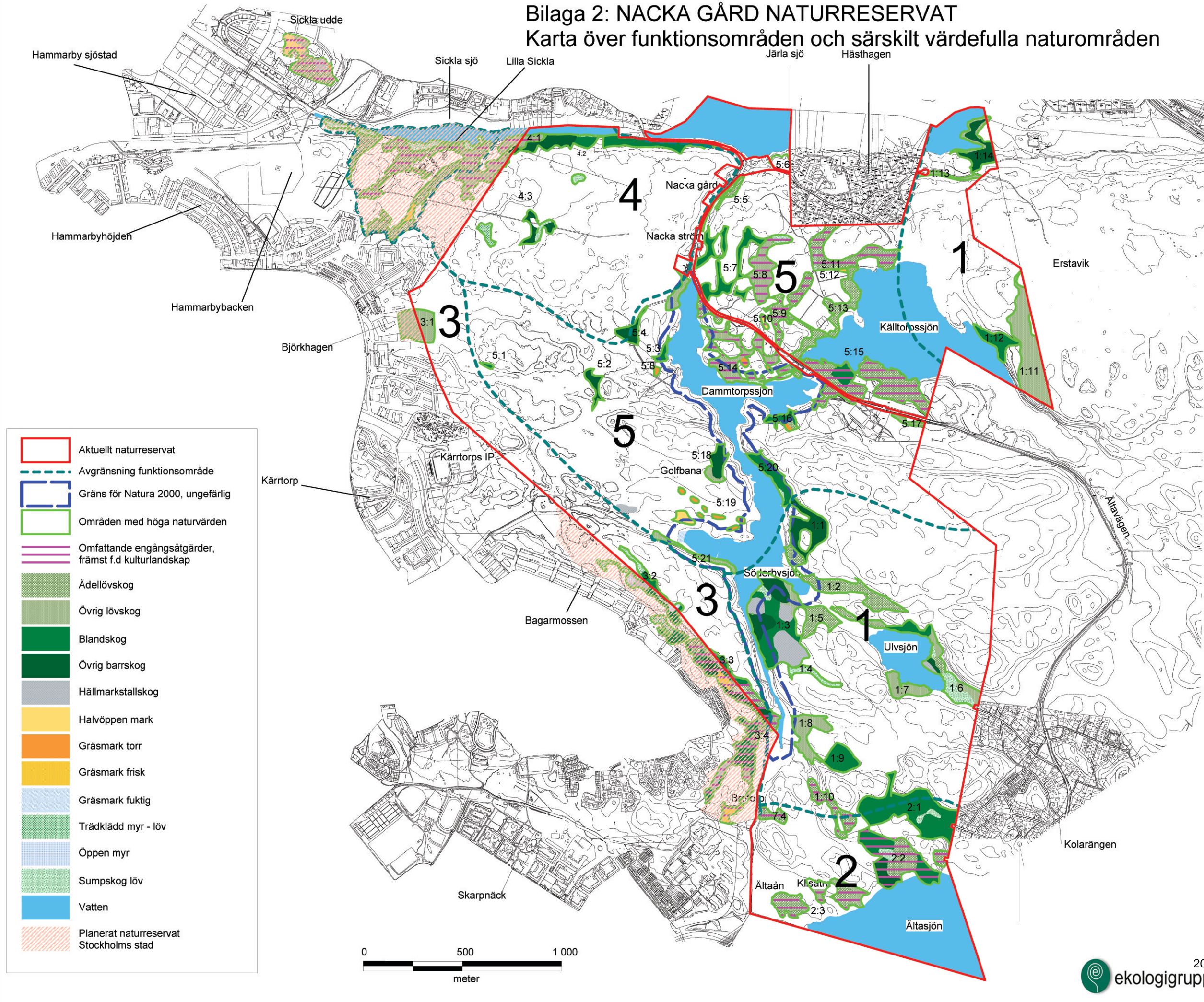
 Alternativ sträckning av motionsspår

 Ny g-c väg

 Upprustad g-c väg

Bilaga 2: NACKA GÅRD NATURRESERVAT

Karta över funktionsområden och särskilt värdefulla naturområden

Bilaga 2:

Karta och beskrivning av särskilt värdefulla naturområden inom respektive funktionsområde, med tillhörande skötsel

Inledning

Nedan beskrivs delområden med särskilt höga naturvärden inom respektive funktionsområde. Numreringen följer funktionsområdenas nummer och visas på tillhörande karta. Observera att funktionsområdena omfattar även delar av Stockholms stads marker väster om Nacka gård naturreservat, inom Stockholms stads kommungräns. Anledningen till detta är att kunna samordna de funktioner för friluftsliv och biologisk mångfald som idag fungerar oberoende av kommungränsen. Således ligger funktionsområde 1 och 2 utanför Nacka gård naturreservat, liksom även de västligaste delarna av funktionsområde 3 och 4.

En del av dessa värdefulla områden består av bara en slags naturtyp (t ex ”ädellövskog”), medan andra innehåller flera olika naturtyper som tillsammans bildar ett värdeområde. För respektive område beskrivs naturvärden, samt värdenas känslighet och möjligheter. För varje område beskrivs vidare eventuell specifik skötsel för området, som tillägg eller skillnad i förhållande till den skötsel som finns beskriven för respektive naturtyp i skötselplanen.

För de områden där mer omfattande restaurering av landskapet föreslås, på kartan markerat med ett liggande raster, bör företrädesvis en särskild planering göras innan åtgärder genomförs. För att vara säkra på att inte skada befintliga naturvärden, och för att utveckla området på ett optimalt sätt, bör detaljerade skötselplaner upprättas för dessa specifika naturområden. Detta gäller främst igenväxande ek-hassellundar kring Hellasgården och Källtorpssjön, samt vid Klisättra/Åltasjöns norra strand.

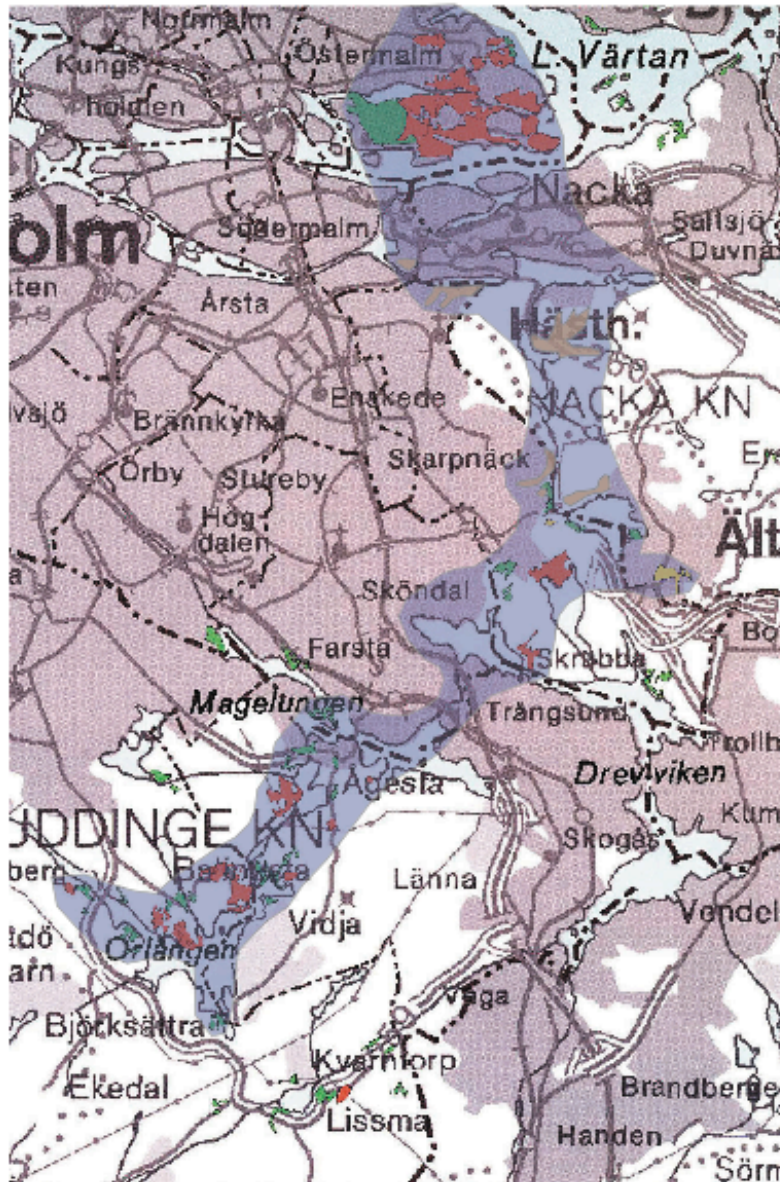
Rödlistade arter, EU-arter och signalarter

För varje delområde beskrivs några av områdenas kända rödlistade arter, ”EU-arter” och signalarter. *Rödlistade arter* är arter vars framtida överlevnad inte är säker. I en rödlista har olika arter bedömts och klassificerats utefter olika hotklasser, eller s.k. rödlistekategorier. Listor över arter som är hotade eller sällsynta i Sverige upprättas av ArtDatabanken på SLU i Uppsala och fastställs som officiella svenska listor av Naturvårdsverket. Den svenska rödlistan från år 2000 ansluter till internationell standard enligt IUCN (Gärdefors, U. 2000). Med detta följer att de olika hotklasserna fått engelsk beteckning:

- RE = Regionally Extinct, Försvunnen
- CR = Critically Endangered, Akut hotad
- EN = Endangered, Starkt hotad
- VU = Vulnerable, Sårbar
- NT = Near Threatened, Missgynnad

”EU-arter” är arter upptagna i EU:s habitat eller fågeldirektiv (Rådets direktiv 92/43/EEG respektive 79/409/EEF). Arter på dessa listor omfattas av Sveriges åtagande i det europeiska nätverket Natura 2000, och innebär att arterna skall uppnå en så kallad ”gynnsam bevarandestatus”.

Signalarter är arter som signalerar områden med höga naturvärden och där det finns förutsättningar för förekomst av rödlistade arter. Signalarter kan t ex signalera en lundmiljö där det funnits ädellövskog under lång tid (ett område med så kallad ”lång kontinuitet”, vilket är värdefullt för många arter), äldre barrskogar, sumpskogar med naturvärde, miljöer med värdefulla gamla ekar, osv.

 Spridningssamband för ädelövkogslevande arter (blåviolett område).
Röda, gröna och gula fält är ädellövskogsbestånd som markerats i Länsstyrelsens ädellövskogsinventering (2003).

 Beige/Ockragula fält markerar ädellövskogsbestånd som identifierats i samband med denna reservatsutredning.

Bilden ovan visar regionalt värdefullt spridningssamband för arter knutna till ädla lövträd, främst ek. Kartbilden visar en ungefärlig bild, då spridningssambandet ej har utretts i detalj. Det är dock klart att ädellövskogsbestånden inom det föreslagna reservatet är av stor betydelse för spridningssambandet.

Funktionsområde 1: Skogsområde kring Ulvsjön, samt norr om Källtorpssjön

1:1

Olikåldrig barrblandskog med inslag av ek och hassel. En hel del grova lågor och död ved.

Värdenas känslighet och möjligheter

Värdet utgörs främst av inslaget av ädellövträd samt förekomsten av död ved. Vartefter träden ökar i ålder, ökar värdena.

Skötsel mål och skötsel:

Målet är en gammal blandskog med ädellövträd och ett stort inslag av död ved.

Den löpande skötseln kan begränsas till återkommande försiktiga blädningar och röjningar för att ge utrymme åt de gamla ädellövträden. Död ved skall lämnas kvar.

1:2

Ädellövskog i sydvänd bergbrant mellan Söderbysjön och Ulvsjön. Ekdominerad skog, men även inslag av gamla tallar, samt lind, ask, lönn och gran. Rikligt med död ved och lågor. Hassel i buskskiktet. Blockig mark och av träd beskuggade lodytor. Viktig miljö för den rödlistade hasselsnoken, som här har ett av sina kärnområden i Stockholmstrakten.

Rödlistade arter samt arter omfattande av EU-direktiv

Hasselsnok (*Coronella austriaca*), VU

Snok (*Natrix natrix*), VU

Kandelabersvamp (*Clavicornia pyxidata*), NT

Signalarter

Blåsippa, talticka, barkticka, skriftlav, guldlockmossa, platt fjädermossa och porellor (mossor).

Värdenas känslighet och möjligheter

Värdena speglar en artrik ädellövskog, där ädellövträden, hasselsnåren och tillgången på död ved är avgörande för många arter. Klippväggar och block som är beskuggade av ädellövträd ger också förutsättningar för en rik mossflora. En dominans av ädellövträd är viktig för att värdena ska bestå (ju äldre träd desto bättre). Likaså måste tillgången på död ved säkras.

Skogen bör vara relativt gles för att gynna markfloran, samt snokarna. Det är dock viktigt med en kontinuerlig beskuggning av värdefulla klippbranter och blockmarker. Området ingår i särskilt värdefullt spridningssamband för eklevande arter mellan Flatenområdet och Nationalstadsparken.

Skötsel mål och skötsel:

Mål för skötseln är en gles ädellövskog med tätare partier vid blockmarker och klippodytor.

Särskilda engångsåtgärder: Områdets höga värden motiverar en särskild skötselplan med hög detaljering. I ett inledande skede kan det vara befogat med en genomgång av trädbeståndet, för att åstadkomma en god växling mellan de ljusöppna partierna och de mer skuggade. Som löpande skötsel krävs kontinuerlig röjning av gran och sly, där endast enstaka unga ädellövträd släpps fram för att växa in i beståndet.

Död ved från träden bör lämnas, medan röjsly kan föras bort. Krontaket bör vara utbredd till högst 75% täckning, bortsett från de skuggiga partier där värdefull mossflora ska bevaras. Andelen ädellövträd bör ej understiga 70% av de mogna träden och andelen barrträd bör vara kring 15%, högst 20%.

1:3

Varierande och mosaikartat barrskogsområde öster om Söderbysjön med inslag av hållmarker och områden med stort lövinslag. Rikligt med gamla och grova tallar med upp mot 100 cm i diameter, men också gran, asp, ek och lind. Vissa partier bär spår av brand, och här finns blockiga partier och branter ned mot sjön. Rikligt med torrträd och lågor av tall och gran. I östra delen finns ett brandfält i bergbunden terräng med en hel del död ved i form av lågor och torrträd av tall.

Rödlistade arter samt arter omfattande av EU-direktiv

Skrovlig flatbagge (*Calitys scabra*), VU

Gropticka (*Oligoporus guttulatus*), VU

Signalarter

Tallticka, stor aspticka, mandelrisk, vedtrappmossa, blåmossa, långfliksmossa, mörk husmossa

Värdenas känslighet och möjligheter

Området har rikligt med arter som gynnas av urskogens miljöfaktorer; den slutna skogens mikroklimat, god tillgång på död ved, hög andel lövträd, olikåldriga träd, tillgång till grova träd, o.s.v. Arterna skulle därför missgynnas om området öppnades upp, eller om närliggande skog avverkades. Bortforsling av död ved skulle likaså missgynna arterna, liksom naturligtvis avverkning av mogna träd.

Skötselmål och skötsel:

Målet för området är fri utveckling till naturskog.

Fri utveckling föreslås huvudsakligen för detta område för att utveckla områdets upplevelsevärden, pedagogiska värden och biologisk mångfald.

En viss röjning av sly och ung gran kan möjligen accepteras för att öka framkomligheten vid viktiga passager.

1:4

Liten bäckravins kantad med fuktig skog av asp och al, men även en del ek. Inslag av död aspved.

Signalarter

Skogsknipprot, blåsippa, barkticka.

Värdenas känslighet och möjligheter

Miljön är värdefull som en ovanlig biotop med utrymme för arter som kräver en fuktig lövskogsmiljö med näringsrika lövträd. Den goda tillgången på död lövved utgör ett särskilt värde. Luftfuktigheten bör bevaras genom att hindra uthuggning av detta och kringliggande bestånd.

Skötsel mål och skötsel:

Målet är en fuktig bäckravin med lövskog av näringsrika lövträd.

I den löpande skötseln röjs i princip alla barrträd bort. Självdöd ved lämnas kvar. Andelen björk bör ej överskrida 20%. Krontäckningen bör vara minst 75% inom området samt i intilliggande bestånd.

1:5

Ädellövskog med ek, lind, samt inslag av asp, tall och gran. Området gränsar mot f.d jordbruksmarker mellan Söderbysjön och Ulvsjön. Delar består av översilningsmarker med växter som brudborste, gökblomster och knaggelstarr.

Signalarter

Brudborste, blåsipppa

Värdenas känslighet och möjligheter

Värdena är knutna till kombinationen av ädellövträd och rörligt grundvatten, vilket ger en näringsrik och fuktig miljö som är gynnsam för många ovanliga arter. En stor del av den befintliga värdefulla markfloran är på sikt beroende av någon sorts hävd för sin överlevnad. På sikt kan dock området få en karaktär av sumpskog, eller örtrik fuktig lövskog, med värden för andra ovanliga arter.

Skötsel mål och skötsel:

Målet är en örtrik, fuktig lövskog.

Särskilda engångsåtgärder: en genomgång av trädbeståndet bör göras, så att andelen ädla lövträd kan hållas stor och andelen barrträd liten. Gallringen bör göras i samråd med ekologisk expertis eller enligt detaljerad skötselplan.

I den löpande skötseln röjs ung gran som regel bort, liksom eventuella slyuppslag. Självdöd ved lämnas.

1:6

Sydvänd brant med lövskogsmosaik utmed Ulvsjöns norra strand. Omväxlande partier av lundartad, ekdominerad skog och aspdominerad blandskog. Även lind, lönn, sälg, hassel, björk och tall. Kärlväxtfloran är lundartad. Delar utgörs av blockrika bergbranter och bitvis finns gott om död ved. På torrare hållmarkspartier växer liten fetknopp, svartbräken, hällebräken, gaffelbräken och kalkkrusmossa, vilket indikerar förekomst av rikare bergart, möjligen grönsten. I östra delen mot Kolarängen finns källpåverkade områden och bäckmiljö.

Rödlistade arter samt arter omfattande av EU-direktiv

Hasselsnok (*Coronella austriaca*), VU

Snok (*Natrix natrix*), VU

Skogsklocka (*Campanula cervicaria*), NT

Signalarter

Trolldruva, brudborste, blåsippa, ormbär, skogsknipprot, skärmstarr, lunglav, barkticka, talticka, korallfingersvamp, hasselticka, guldlockmossa, bågpraktmossa, porellor (mossa).

Värdenas känslighet och möjligheter

Värdena speglar en artrik lövskog, där ädellövträden, det rörliga grundvattnet och tillgången på död ved är avgörande för många arter. Klippväggar och block som är beskuggade av ädellövträd ger förutsättningar för en rik mossflora. En dominans av lövträd är viktig för att värdena ska bestå (ju äldre träd desto bättre). Likaså måste tillgången på död ved säkras.

Skogen bör vara relativt gles för att gynna markfloran, samt snokarna. Det är dock viktigt med en kontinuerlig beskuggning av värdefulla klippbranter och blockmarker, samt lundartade partier.

Skötsel mål och skötsel:

Mål för skötseln är en gles ädeldominerad lövskog med tätare partier vid blockmarker och klipplodytor.

Särskilda engångsåtgärder: Se över granplantering som hotar lokalen för den rödlistade arten skogsklocka, söder om stigen. Røj bort ung gran.

Områdets höga värden motiverar framtagande av en särskild skötselplan med högre detaljering. I ett inledande skede kan det vara befogat med en genomgång av trädbeståndet, för att åstadkomma en god variation mellan ljusöppna partier och mer skuggade. Som löpande skötsel krävs kontinuerlig röjning av gran och sly, där endast enstaka unga lövträd (främst ädellövträd) släpps fram för att växa in i beståndet.

Död ved från träden bör lämnas, medan röjsly kan föras bort. Krontaket bör vara utbredd till högst 75% täckning, bortsett från de skuggiga partier där värdefull mossflora ska bevaras. Andelen ädellövträd bör ej understiga 70% av de mogna träden och andelen barrträd bör vara kring 15%, högst 20%.

En utveckling vore vidare att restaurera och återskapa områdets hävdade karaktär i de delar av området som tidigare varit glest trädbevuxna ängs och hagmarker. Förslaget gäller främst de områden som tidigare var inägor till Kvarnhagen. Detta bör ske i samband med att en detaljerad skötselplan tas fram. Se vidare ”halvöppen mark” under skötsel av naturtyper.

1:7

Äldre asp- och ekdominerad lövskog vid Ulvsjöns södra strand. En av ekarna är metergrov med håligheter och trädmjöl (mulm). Sparsamt med död ved.

Värdenas känslighet och möjligheter

Värdena består främst i de gamla grova träden, som utgör viktiga livsmiljöer bl.a. för vedsvampar, vedinsekter och hålhäckande fåglar.

Skötselmål och skötsel:

De gamla lövträden bör gynnas i skötseln av området. Røj bort uppkommande ung gran som hotar de gamla ekarna.

1:8

Aspdominerad lövskog med inslag av äldre ek, samt björk, al, ask, tall och gran. Inslag av gamla träd, lågor och stående död ved. Hassel i buskskiktet. En mindre bäck rinner genom området.

Signalarter

Brudborste, blåsipppa, trolldruva, veckticka

Värdenas känslighet och möjligheter

Miljön är värdefull som en ovanlig biotop med utrymme för arter som gynnas av en fuktig lövskogsmiljö med näringsrika lövträd. Tillgången på död lövved utgör ett särskilt värde. Luftfuktigheten bör bevaras genom att hindra uthuggning av detta och kringliggande bestånd.

Skötselmål och skötsel:

Målet är lövskog av näringsrika lövträd och en fuktig bäckravin med god tillgång på död lövved.

Røj bort uppkommande ung gran som konkurrerar med värdefulla lövträd, men spara gamla exemplar. Självdöd ved lämnas kvar. Krontäckningen bör vara minst 75% inom området samt i intilliggande bestånd, särskilt intill bäckmiljön är krontäckningen viktig.

1:9

Blandskog med fuktiga, kärrartade partier och surdråg. Aspdominerat, men här finns även al, björk, tall och gran samt flera grova och gamla ekar med en diameter på upp mot 90 cm. Mindre bäck rinner genom området.

Signalarter

Brudborste, skogsknipprot, stor aspticka, mörk husmossa

Värdenas känslighet och möjligheter

Miljön är värdefull som en ovanlig biotop med utrymme för arter som gynnas av en fuktig skogsmiljö med näringsrika lövträd. Många ovanliga arter är beroende av den ständiga fukten i kärren och den höga, kontinuerliga luftfuktigheten. Tillgången på äldre ädellövträd och död lövved utgör ett särskilt värde. Luftfuktigheten bör bevaras i kärrartade partier och surdråg genom att hindra uthuggning av detta och kringliggande bestånd.

Skötselmål och skötsel:

Målet är en lövrik blandskog med god tillgång på död ved och bibehållna fuktiga miljöer.

Fri utveckling föreslås i stort. Røj dock bort uppkommande ung gran som konkurrerar med värdefulla lövträd (ekar och gamla aspar prioriterade), men spara gamla exemplar. Självdöd ved lämnas kvar.

1:10

Heterogen ädellövskog med dominans av ek och inslag av gammal asp, lind, sälg och al. Främst vid kanten på de blockrika branterna står äldre ekar med diameter på mellan 80-100 cm. Hassel i buskskiktet. Stenknäck. Spår av grön aspvadbock. Mindre bäck rinner genom området.

Signalarter

Trolldruva, blåsipppa, ormbär, *Collema* sp. (gelélav)

Värdenas känslighet och möjligheter

Värdena speglar en lundartad lövskog, där ädellövträden, tillgången på gamla träd och död ved, rikedom av blockrika branter och bäckmiljön gynnar många arter. En dominans av lövträd är viktig för att värdena ska bestå (ju äldre träd desto bättre). Likaså måste tillgången på död ved säkras. Det är vidare viktigt med en kontinuerlig beskuggning av värdefulla klippbranter och blockmarker, samt lundartade partier.

Skötsel mål och skötsel:

Mål för skötseln är en gles ädellövskog med tätare partier vid blockmarker och klippodytor.

Särskilda engångsåtgärder: Områdets värden motiverar framtagande av en särskild skötselplan med hög detaljering. I ett inledande skede kan det vara befogat med en genomgång av trädbeståndet, för att åstadkomma en god växling mellan de ljusöppna partierna och de mer skuggade. Røj kontinuerligt bort uppkommande ung gran och lövsly som konkurrerar med värdefulla lövträd, men spara gamla exemplar. Död ved från träden bör lämnas, medan röjsly kan föras bort.

1:11

Brandfält öster om Källtorpssjön. Området brann 1999. Här finns rikligt med uppkommande triviala lövträd (björk och asp), samt liggande och stående död ved. På sikt kan asparna utvecklas till värdefulla träd för hackspettar, vedinsekter, lavar och mossor. I urskogen skedde föryngring av trädbeståndet just ofta genom eld som var en faktor av avgörande betydelse för skogarnas dynamik. Brandfält är ovanliga i dagens Sverige, och många sällsynta och hotade djur och växter är knutna till denna skyddsvärda biotop.

Värdenas känslighet och möjligheter

Områdets värden är kopplade till den för Stockholmstrakten ovanliga brandmiljön, och de värden som uppstår av god tillgång på död ved och dominans av lövträd. I takt med att lövträden åldras kommer värdet att öka.

Skötsel mål och skötsel:

Fri utveckling föreslås för detta område, förutom nödvändig røjning för framkomst på större stigar.

1:12

Blandskog i bergbrant ned mot Källtorpssjön med ek, asp, lind, tall och gran. Vissa tallar har en diameter på uppåt 90 cm. Många ekar är gamla och senvuxna och här finns stående och liggande död ved. Hassel i buskskiktet. En mindre bäck rinner genom området.

Rödlistade arter samt arter omfattande av EU-direktiv

Oxtungssvamp (*Fistulina hepatica*), NT.

Signalarter

Tallticka, guldspiklav.

Värdenas känslighet och möjligheter

På sikt kan området utvecklas till en lövrik naturskog, med möjligheter att husera sådana ovanliga arter som är knutna till denna naturtyp. Viktigt är då att mängden död ved ökar och att träden tillåts bli mycket gamla. För att bevara partier med hassel och ek, samt lövdominans kring bäckmiljön, är det nödvändigt att unga barrträd kontinuerligt hålls undan genom röjning.

Skötselmål och skötsel:

Målet skall vara att behålla och skapa en lövdominerad naturskog med kontinuitet av gammal skog och död ved.

Fri utveckling i större delen av området. Längs stigar kan dock åtgärder ske av framkomlighets- och säkerhetsskäl. Nedtagen ved ska i så stor utsträckning som möjligt lämnas kvar i området. Kring partier med hassel och ekar hålls barrträden borta. För att utveckla naturskogskaraktären är målet att högst 1 kubikmeter virke eller död ved bör avlägsnas från området som årsmedelvärde.

1:13

Lövskogsparti längs vägen dominerad av ek och asp, samt inslag av hassel i buskskiktet. Viss förekomst av gamla och grova träd.

Signalarter

Skogsknipprot

Värdenas känslighet och möjligheter

På sikt kan området utvecklas till en lövrik naturskog, med möjligheter att husera sådana ovanliga arter som är knutna till denna naturtyp. Viktigt är då att mängden död ved ökar och att träden tillåts bli gamla. För att bevara partier med hassel och ek är det önskvärt att unga barrträd kontinuerligt hålls undan genom röjning.

Skötselmål och skötsel:

Fri utveckling i större delen av området. Längs vägen kan dock åtgärder ske av framkomlighets- och säkerhetsskäl. Nedtagen ved skall i så stor utsträckning som möjligt lämnas kvar i området. Kring partier med hassel och ekar hålls barrträden borta. För att utveckla naturskogskaraktären är målet att högst 1 kubikmeter virke eller död ved bör avlägsnas från området som årsmedelvärde.

1:14

Blandskog i bergbrant ut mot Järla sjö samt smal bård av strandalskog runt hela udden. I branten finns gamla tallar och inslag av död ved. Bäver brukar synas i strandområdet.

Signalarter

Missne

Värdenas känslighet och möjligheter

Områdets värden är knutna till den strandnära miljön med sin bård av alar, till branten, de gamla träden och förekomsten av död ved. I takt med att träden åldras och ny död ved skapas kommer området värde att öka.

Skötsel mål och skötsel:

Fri utveckling föreslås för detta område för att gynna värden kopplade till gamla träd och död ved.

Funktionsområde 2: Ältasjöns norra strand med Klisätra

2:1

Ekdominerad blandskog med stort inslag av gran, al och asp. Vissa ekar grova och med håligheter, likaså finns grova aspar. I buskskiktet hassel. I norra delen finns en bergbrant och blockiga partier. Mindre bäck kantad av äldre al rinner genom området.

Signalarter

Gullpudra, skärmstarr, skriftlav

Värdenas känslighet och möjligheter

Värdena är knutna till ädellövträden, tillgången på gamla träd och död ved, förekomst av blockrika branter och bäckmiljö. En dominans av lövträd är viktig för att värdena ska bestå (ju äldre träd desto bättre). Likaså måste tillgången på död ved säkras. Det är vidare viktigt med en kontinuerlig beskuggning av klippbranter och blockmarker, samt bäckmiljön.

Skötsel mål och skötsel:

Mål för skötseln är en gles lövdominerad blandskog med tätare partier vid blockmarker, klippplodytor och bäckmiljö. Røj kontinuerligt bort uppkommande ung gran och lövsly som konkurrerar med värdefulla lövträd (främst gamla ekar och aspar). Död ved från träden lämnas, medan röjsly kan föras bort.

2:2

Lövskogsmosaik vid Ältasjöns norra strand med stort inslag av ek och asp. Även al, björk, tall och gran. Vissa aspar är uppåt 70 cm i diameter, det finns också inslag av äldre ekar. I buskskiktet rikligt med hassel, men även hägg, skogstry. Inslag av död ved.

Rödlistade arter samt arter omfattande av EU-direktiv

Snok (*Natrix natrix*), VU

Signalarter

Trolldruva, blåsippa

Värdenas känslighet och möjligheter

Även om skogen tidigare troligen delvis utgjort en öppen hagmark eller änge (tillsammans med övriga marker vid Ältasjöns strand), har området idag utvecklats till värden som en mer sluten lövlund och blandskog. Tillgången på äldre lövträd och död lövved gör området värdefullt för vedsvampar, insekter, m.m.

Skötsel mål och skötsel:

Mål för skötseln är en gles lövdominerad blandskog med tätare lundartade partier. Företrädesvis utarbetas en detaljerad skötselplan för detta område, tillsammans med övriga marker norr om Ältasjön (Klisätra).

Röj kontinuerligt bort uppkommande ung gran och lövsly som konkurrerar med värdefulla lövträd (främst gamla ekar och aspar). Särskilt äldre ekar i kanter och bryn bör prioriteras och friställas. Död ved från träden lämnas, medan röjsly kan föras bort.

2:3

Ek- och aspdominerad skog på före detta hagmarker norr om Ältasjön. Inslag av hållmarker. Hög andel äldre ek och asp, varav minst fem ekar med hålligheter. En ek mäter uppåt 150 cm i brösthöjdsdiameter. Övriga trädslag är ask, lind, lönn och tall, varav vissa är grova och gamla. I buskskiktet hassel, hagtorn, olvon och slån. Vissa partier är mer öppna och har behållit karaktären av igenväxande hagmarker.

Rödlistade arter samt arter omfattande av EU-direktiv

Oxtungssvamp (*Fistulina hepatica*), NT.

Skogsduva (*Columba oenas*), VU

Signalarter:

Guldlockmossa, lind

Värdenas känslighet och möjligheter:

De gamla och mogna ekarna ger möjligheter att utveckla området till en värdekärna inom det regionalt värdefulla spridningssambandet för eklevande arter som finns mellan Flatenområdet och Nationalstadsparken. Detta innebär att en solöppen miljö kring ekarna behöver återställas och ekarna på sikt ges en mer dominerande roll. Åtgärderna kommer också att gynna friluftslivet, då naturmiljön kommer att bli mer strövvänlig och det historiska landskapet blir mer framträdande. Vidare finns värden kopplade till brynmiljöerna och f.d hävdad landskap, vilka också behöver skötas för att inte förlora sitt värde.

Skötsel mål och skötsel:

Målet för området är ett ädellövdominerat, mosaikartat landskap med solöppna, ekhagelika partier kring de gamla ekarna. Död ved skall förekomma rikligt. Bland den biologiska mångfalden skall eklevande arter gynnas, liksom arter knutna till brynmiljöer och hävdade marker.

Särskilda engångsåtgärder: Områdets värden skulle gynnas av en detaljerad skötselplan som med högre geografisk detaljering pekar ut var åtgärder bör vidtas. Åtgärderna kommer främst att medföra omfattande gallringar och inledande röjningar för att ge de gamla ädellövträden utrymme att utvecklas ljusöppet.

Löpande skötsel kommer främst att innebära kontinuerlig röjning av sly och unga barrträd, där gamla och uppväxande ekar sköts enligt generella riktlinjer för ekmiljöer/halvöppen mark. Möjligheterna till årlig slåtter eller bete bör övervägas, även på de öppna markerna mellan trädningarna.

Målen för området kan följas upp på så vis att antalet grova, ihåliga ekar ska öka jämfört med dagsläget, liksom tillgången till död lövved och antalet kända rödlistade arter knutna till ek.

2:4

Parti med ekdominerad ädellövskog nära Ältaån. Inslag av gamla och grova ekar, varav vissa är hålekar.

Värdenas känslighet och möjligheter

Områdets värden är främst kopplade till de gamla ekarna, som ger möjligheter att tillsammans med ekmiljöerna vid Ältasjöns strand och Skarpa by, utveckla området till en värdekärna inom det regionalt värdefulla spridningssambandet för eklevande arter som finns mellan Flatenområdet och Nationalstadsparken. Detta innebär att en solöppen miljö kring ekarna behöver återställas och ekarna på sikt ges en mer dominerande roll.

Skötselmål och skötsel:

Målet för området är ett ädellövdominerat, mosaikartat landskap med solöppna, ekhagelika partier kring de gamla ekarna. Död ved skall förekomma rikligt. Bland den biologiska mångfalden skall främst eklevande arter gynnas.

Särskilda engångsåtgärder: Områdets värden skulle gynnas av en detaljerad skötselplan som med högre geografisk detaljering pekar ut var åtgärder ska vidtas. Åtgärderna kommer främst att medföra omfattande gallringar och inledande röjningar för att ge de gamla ädellövträden utrymme att utvecklas ljusöppet.

Löpande skötsel kommer främst att innebära kontinuerlig röjning av sly och unga barrträd, där gamla och uppväxande ekar sköts enligt generella riktlinjer för ekmiljöer/halvöppen mark. Målen för området kan följas upp på så vis att antalet grova, ihåliga ekar ska öka jämfört med dagsläget, liksom tillgången till död lövved och antalet kända rödlistade arter knutna till ek.

Funktionsområde 3, bostadsnära områden intill Stockholms stad

3:1 Fuktlövskog vid Markuskyrkan i Björkhagen

Björkskogen vid Markuskyrkan står på f.d. sjöbotten (Lillsjön). Björkarna är förhållandevis unga och ca 30 cm tjocka. Inblandat finns enstaka mycket ung gran, samt hägg och hallonsnår. Fältskiktet är glest med arter som nejlikrot, skogsbräken, brännässla och smulttron, samt en del älgört. Skogen visar tendenser till att alltjämt vara i upptorkande och sumpskogsarterna ser ut att vara i avtågande. Björkarna är i stort sett friska och döda torrakor saknas i stort sett. Området uppges vara av värde för hackspettar och såväl större hackspett, grönögling, spillkråka som mindre hackspett

besöker området. Den rödlistade mindre hackspett har iakttagits flera gånger i området och har enligt ArtArken (Stockholms artdatabas) också troligen häckat. Dessutom har mindre flugsnappare iakttagits sjungande (ArtArken). Områdets betydelse för den mindre hackspetten utgör dess främsta biologiska värde. Då området nu långsamt omvandlas från fuktlövskog till frisk björkskog, kommer värdet troligen att minska för arter knutna till mer fuktiga miljöer.

Rödlistade arter

Mindre hackspett (*Dendrocopus minor*), VU

Mindre flugsnappare (*Ficedula parva*), VU, även upptagen i EU:s fågeldirektiv

Spillkråka (*Dryocopus martius*), upptagen i EU:s fågeldirektiv

Värdenas känslighet och möjligheter

Värdena för den biologiska mångfalden är främst knutna till tillgången till döda eller skadade lövträd, vilka utgör födoplatser för den mindre hackspetten. Björkarna har dock stora sociala värden, eftersom de för många representerar "björkarna" i Björkhagen. Det är således viktigt att bevara björkarna. För hackspettarna vore en björksumpskog bäst, för människor kan en torrare miljö vara mer attraktiv.

Skötsel mål och skötsel

Lövträdsdominansen i området skall bevaras, med björk som dominerande trädslag. Närmast gångvägarna/stigarna bör området vara öppet och genomsläppligt, medan det tillåts vara tätare på andra håll. Mängden stående och liggande död ved skall öka i området.

Särskilda engångsåtgärder: Inledningsvis bör en omfattande röjning av barrträd ske, liksom en genomgripande gallring enligt ovanstående mål. Røj kontinuerligt bort inkommande ung gran. I områdets utkanter, mest mot söder, kan med jämna mellanrum enstaka lövträd ringbarkas för att tillskapa mer död ved.

Områdets hydrologi bör vidare utredas. Undersök möjligheten att återställa hydrologin i området eller del av området. Om det finns möjligheter att öka fuktigheten, utan negativa konsekvenser för skolan och kyrkan, bör sådana åtgärder vidtas för att höja de biologiska värdena knutna till sumpskog.

3:2 Våtmarksstråk öster om Bagarmossen

I en sänka mellan två bergryggar finns ett relativt välbevarat stråk av fattigkärr, uppdelat på 4 olika mindre partier. Kärren ingår i ett våtmarksstråk som utgör upprinningsområde för den s.k. Gränsbäcken väster om bagarmossen. Hydrologin verkar delvis mycket välbevarad och kärren utgör typiska exempel på fattigkärr. Vitmossan är ordentligt blöt trots även under en torr sommar. Kärrområdet är förbundet med det mindre kärret (4:3) med en liten bäck och finns också upptaget i "Natur i Stockholm". Trädskiktet består av småvuxna tallar och björkar på små eller inga socklar. Enstaka al förekommer. Rikligt med vide. Fältskiktet är delvis rikt: tuvull, flaskstarr, blåsstarr, grenrör, tranbär, rundsileshår, kärrfräken, kärrviol, vattenklöver, kråklöver, videört, odon, skvattram, m.fl. Myggnycklar (*Hammarbya paludosa*) har tidigare iakttagits i ett av delområdena (Natur i Stockholm) men har ej återfunnits. Älgspår har iakttagits.

Signalarter

Jungfru Marie nycklar

Värdenas känslighet och möjligheter

De hydrologiska förhållandena är viktigast för områdets biologi, ju mer kontinuerlig blöta, desto bättre. Med tiden kommer också värden att utvecklas för arter som uppskattar gamla träd och död ved. Luftfuktigheten är också av stor betydelse, vilket innebär att omgivande skog inte bör få bli alltför gles.

Skötsel mål och skötsel

Fri utveckling. Våtmarkstråket ska bevaras orört och utveckla värden knutna till gamla träd och död ved.

Särskilda engångsåtgärder: Områdets hydrologi bör undersökas, för att avgöra om det finns några diken som idag dränerar området. Om så är fallet bör dessa läggas igen. Utredningen bör också visa om det är lämpligt att dämna utloppet från det sydligaste kärret, då denna bäcks utlopp kan ha blivit fördjupat av människohand.

3:3 Ädellövskog och fuktiga marker kring ”Gränsbäcken”.

Öster om Bagarmossens södra del finns ett värdefullt mosaikartat dalstråk på f.d jordbruksmark. Genom området rinner den s.k. Gränsbäcken och här finns såväl vattenförande vattendrag, småkärr och sumpskog. Området är av stort värde för grod- och kräldjur. Den rödlistade hasselsnoken har observerats i dalens östra brant. Morkulla hävdar årligen revir i dalen, liksom gröngöling. Rävspillning har iakttagits flera gånger. Dalens kanter och f.d. åkerholmar präglas av ek och hassel. Flera ekar är grova (60-100 cm.) med mycket död ved och ibland begynnande håligheter. Ekticka och korkmussling finns på några ekar. Tall förekommer också rikligt i kanterna och på åkerholmarna, många i mogen ålder (30-60 cm), flera med talticka. Här finns också ett stort antal mogna aspar, flera med bohål. I kanterna står ett stort antal hasselbuketter, samt skogstry, en och rönn. I kanterna finns inslag av hagmarksarter i fältskiktet med kruståtel och blåbär, samt örter som blåsippa, liljekonvalj, stor blåklocka och smultron. I sänkan har gran etablerat sig på den gamla åkermarken och skuggar många av de värdefulla ekarna. Området är av värde som del av spridningssamband för eklevande arter.

Signalarter, urval

Talticka, blåsippa

Rödlistade arter samt arter omfattande av EU-direktiv

Snok (*Natrix natrix*), VU

Hasselsnok (*Coronella austriaca*), VU, upptagen i EU:s habitatdirektiv

Oxtunga (*Fistulina hepatica*), NT

Värdenas känslighet och möjligheter

Området har en stor potential att utvecklas till en betydelsefull länk i det regionalt värdefulla spridningssambandet för eklevande arter som finns mellan Flatenområdet och Nationalstadsparken, via Lilla Sickla och Sickla park. Detta innebär att en solöppen miljö kring ekarna behöver återställas och ekarna på sikt ges en mer dominerande roll. Åtgärderna kommer också att gynna friluftslivet, då naturmiljön kommer att bli mer strövvänlig. Åtgärderna måste dock kombineras med hänsyn till de fuktiga naturtyperna och Gränsbäcken. Här kan groddjurens möjligheter att leka förbättras.

Skötselmål och skötsel

Det främsta målet med området är att utveckla områdets potentialer som värdekärna för eklevande arter i ett värdefullt spridningssamband. Detta innebär ett ädellövdominerat, mosaikartad landskap med solöppna, ekhagelika partier kring de gamla ekarna, med inslag av tätare lundpartier med hasselsnår, lövträd och enstaka grupper eller solitärer med barrträd. Ett annat mål med området är att gynna kräl- och groddjursfaunan, främst genom att bevara och tillskapa fuktiga miljöer.

Särskilda engångsåtgärder: För områdets skötsel behövs en detaljerad skötselplan av enkelt snitt som beskriver engångsåtgärder och löpande skötsel med en större geografisk detaljering. Mest omfattande engångsåtgärd är en omfattande gallring av träd för att gynna ädellövträden och att ge ekarna möjlighet att utvecklas ljusöppet. Värdefulla hasselbestånd bör dock tas tillvara och ingå i de tätare, mer lundartade partierna. Viss skuggande vegetation bör också lämnas vid platser som ska utvecklas till fuktiga naturtyper. Särskilda åtgärder för att utveckla områdets funktion som lekplats för groddjur bör utvecklas. Möjligheterna att anlägga grunda vattensamlingar på den f.d. åkermarken bör undersökas. Eventuellt kan stig- och spångsystemet behöva ses över för att anpassas till de fuktiga och slitagekänsliga områdena och för att allmänt förstärkas.

Löpande skötsel kommer främst att innebära kontinuerlig röjning av sly och unga barrträd, där gamla och uppväxande ekar kan skötas enligt generella riktlinjer för ekmiljöer.

Målen för området kan följas upp på så vis att antalet grova, ihåliga ekar skall öka jämfört med dagsläget, liksom tillgången till död lövved och antalet kända rödlistade arter knutna till ek. Vid fältbesök under lektid skall lek av padda, vanlig groda och åkergroda kunna konstateras.

3:4 Lövdominerade miljöer och sydvänd brant i södra Bagarmossen

Detta område innehåller en mosaik av lövdominerade miljöer, med ett stort inslag av ekar och andra ädla lövträd. Branten präglas av bergspartier och sluttningar med rikare växtbetingelser. Tall dominerar i branten och enstaka är grova (60-80 cm i diameter). På branten finns även många senvuxna ekar. I sluttningarna är många av ekar grova (60-105 cm i diameter). Några ekar har begynnande ihåligheter. Buskskiktet är bitvis rikt med en, hagtorn, hassel, skogstry, hägg och rönn. Markfloran är på lämpliga ställen hagmarkspräglad med ängsvädd, blåsippa, smultron, johannesört, rödklint, majsmörblomma, m.m. I området finns sydvända brynmiljöer och branter, små bäckmiljöer och fuktstråk. Tillsammans skapar den mosaikartade miljön goda förutsättningar för en hög biologisk mångfald med flera rödlistade fågelarter, och här finns också revir för den rödlistade arten hasselsnok.

Signalarter

Blåsippa, hasselticka, tallticka, rävticka, krusig ulota (mossa)

Rödlistade arter samt arter omfattade av EU-direktiv

Mindre hackspett (*Dendrocopus minor*), VU

Spillkråka (*Dryocopus martius*), omfattas av EU:s fågeldirektiv

Hasselsnok (*Coronella austriaca*), VU, även upptagen i EU:s habitatdirektiv

Reliktbock (*Nothorhina punctata*), VU

Oxtunga (*Fistulina hepatica*), NT

Värdenas känslighet och möjligheter

De många gamla och mogna ekarna ger möjligheter att utveckla området till en värdekärna inom det regionalt värdefulla spridningssambandet för eklevande arter som finns mellan Flatenområdet och Nationalstadsparken. Detta innebär att en solöppen miljö kring ekarna behöver återställas och ekarna på sikt ges en mer dominerande roll. Åtgärderna kommer också att gynna friluftslivet, då naturmiljön kommer att bli mer strövvänlig. Det finns dock flera andra värden att ta hänsyn till. Flera gamla tallar kan på sikt utveckla stora värden. Om de får stå ljusöppet kan de bli värddar bl.a. åt den påträffade reliktboken. Mer ljusöppna miljöer gynnar också hasselnoken. Snokens övervintringsplatser (stora blockmarker, kanske komposter) bör kartläggas och bevaras. Mindre tätare partier, med inslag av fuktstråk och lövträd med död ved passar bra för lundfloran och för hackspettar.

Skötsel mål och skötsel

Målet för området är ett ädellövdominerat, mosaikartat landskap med solöppna, ekhagelika partier kring de gamla ekarna, med inslag av tätare lundpartier med hasselnår, lövträd och enstaka grupper eller solitärer med barrträd. Död ved skall förekomma rikligt. Bland den biologiska mångfalden skall eklevande arter gynnas, liksom arter knutna till gamla tallar samt hasselnoken. Kring Brotorpsstugan gynnas särskilt friluftslivets krav.

Särskilda engångsåtgärder: För området bör en mer detaljerad skötselplan tas fram som med högre geografisk detaljering pekar ut var åtgärder ska vidtas. Åtgärderna kommer främst att medföra omfattande gallringar och inledande röjningar för att ge de stora eller gamla ädellövträden utrymme att utvecklas ljusöppet.

Löpande skötsel kommer främst att innebära kontinuerlig röjning av sly och unga barrträd, där gamla och uppväxande ekar kan skötas enligt generella riktlinjer för ekmiljöer/halvöppen mark. Möjligheterna till årlig slåtter bör prövas främst vid de öppna markerna söder och väster om Brotorpsstugan.

Målen för området kan följas upp på så vis att antalet grova, ihåliga ekar skall öka jämfört med dagsläget, liksom tillgången till död lövved och antalet kända rödlistade arter knutna till ek. I hela området bör krontäckningen som högst vara 75% i genomsnitt.

Funktionsområde 4, marker mellan NV kommungränsen och Ältavägen

4:1 Bäckmiljö i blandskog (utanför Nacka gårds naturreservat)

Sommartorr skogsbäck i lövdominerad blandskog öster om den engelska parken i Lilla Sickla, med inslag av ädla lövträd. Endast nordöstra delen av området ingår i reservatet Nacka gård. Nedre (norra) delen av området är rikare och mer lundartad än den övre. Rik förekomst av hassel i vissa partier. Förekomst av signalarterna trolldruva, sårläka och springkorn utmed bäckfåran. Signalarten hasselticka tyder på lång kontinuitet av hassel. Inslag av gamla tallar och granar.

4:2 Bergbrant mot Sicklasjön och Järsla sjö

Nordvänd bergbrant ned mot Sicklasjön respektive Järsla sjö med blandskog och barrskog. Trädskiktet är flerskiktat och olikåldrigt, och på sina håll finns det god

förekomst av värdefull död ved. Vissa tallar och granar är gamla och här finns även senvuxna ekar. I sluttningens nedre del finns det äldre hasselbuketter.

Signalarter

Trolldruva, talticka

Värdenas känslighet och möjligheter

På sikt kan området utvecklas till en naturskog, med möjligheter att husera sådana ovanliga arter som är knutna till denna naturtyp. Viktigt är då att mängden död ved ökar och att träden tillåts bli mycket gamla. För att bevara partier med hassel, ek och värdefull lundflora, krävs dock att barrträden kontinuerligt hålls undan.

Skötsel mål och skötsel

Målet skall vara att behålla och skapa en naturskog med kontinuitet av gammal skog och död ved. Vid små partier med värdefull lundflora samt hassel och ek, bibehålls karaktären av lövlund.

Fri utveckling i större delen av området. Längs stigen får dock åtgärder ske av framkomlighets- och säkerhetsskäl. Nedtagen ved skall i så stor utsträckning som möjligt lämnas kvar i området. Kring partier med hassel, ekar och lundflora hålls barrträden borta.

För att utveckla naturskogskaraktären är målet att högst 1 kubikmeter virke eller död ved bör avlägnas från området som årsmedelvärde.

4:3 Sumpskogspartier inspräng i övrig skogsmark

Insprängt i skogsmarken finns en rad sumpskogar med värde för områdets biologiska mångfald. Här finns såväl partier med alsumpskog där socklar börjat bildas, som gransumpskog med inslag av äldre träd och viss tillgång på död ved. I ett av områdena påträffades att duvhöksbo. Flera av områdena är påverkade av tidigare dikning i sen tid, vilket har utarmat floran. Tidigare har de troligen ingått i det system av dämmen som försåg industrin vid Lilla Sickla med vatten.

Signalarter

Kärrbräken, blåmossa, grön sköldmossa

Värdenas känslighet och möjligheter

Många ovanliga arter är beroende av den ständiga fukten i kärren och den höga, kontinuerliga luftfuktigheten. Gamla alar eller andra gamla träd, samt gamla alsocklar är andra viktiga småmiljöer. Hydrologin är en nyckelfaktor, ju mer kontinuerligt blött kärret är, desto bättre. Kärren är viktiga födoplatser också för det vanliga viltet. Just dessa våtmarker har också kulturhistoriska värden, då de har ingått i ett system för vattenförsörjning vid 1700-talets Lilla Sickla.

Skötsel mål och skötsel

Målet är att behålla och skapa kontinuitet av sumpskog med äldre träd och god tillgång på död ved. Möjligheterna att återskapa delar av den vattenreglering som tillämpades på 1700-talet bör undersöka (se utredning för Lilla Sickla, Ekologigruppen 1997).

Särskilda engångsåtgärder: Åtgärder för att förbättra områdenas hydrologi (t.ex. genom att lägga igen diken) bör undersökas och genomföras på ett sätt som gynnar såväl kulturhistoriska som ekologiska värden.

Fri utveckling. Längs stigar får dock åtgärder ske av framkomlighets- och säkerhetsskäl. Nedtagen ved skall i största möjliga utsträckning lämnas kvar i området. För att utveckla naturskogskaraktären är målet att högst 1 kubikmeter virke eller död ved bör avlägsnas från området som årsmedelvärde.

Funktionsområde 5, centrala delar kring Dammtorpssjön, Söderbysjön, Källtorpssjön

5:1 Sydvästvärd bergbrant längs med liten ravin.

Inslag av grova träd av tall och ek, samt hålträd. Tulkört och lövbinda i fältskiktet, ekticka på en av ekarna. Litet dikat alkärr finns söder om branten. Knaggelstarr och borsttistel har påträffats i området.

Signalarter

Borsttistel

Värdenas känslighet och möjligheter

Värdena är främst knutna till de gamla tallarna och ekarna. Dessa träd kan på sikt, som mycket gamla, bli särskilt värdefulla för tall- och eklevande arter. Den fuktälskande borsttisteln signalerar värden knutna till gamla fuktiga ängsmarker. Den och dess gelikar kan på längre sikt inte klara sig utan att markerna hävdas med slätter eller bete, vilket inte är troligt att så kommer ske för ett sådant begränsat område.

Skötsel mål och skötsel:

Målet för skötseln är en gles, hagmarkslik naturtyp med gamla tallar och ekar, samt med bibehållet alkärr vid bergfoten. Lövträd skall dominera naturtypen. Tall kan ingå i trädskiktet, men gran bör ej förekomma. Trädskiktet bör ha högst 75% krontäckning i snitt. Mängden död ved skall öka i förhållande till dagsläget.

Inledande gallringar kan behöva övervägas för att glesa ut trädskiktet och att avlägsna granar. I den löpande skötseln bör ingå kontinuerlig röjning av ung gran.

5:2 Barrblandskog med inslag av gamla träd

Heterogen barrblandskog med inslag av gamla träd och partier av f.d ängsmark. Här finns såväl gamla tallar och granar, enstaka ek, som grov asp och äldre buketter med hassel. Hålträd.

Signalarter

Tallticka, hasselticka

Värdenas känslighet och möjligheter

Värdena gynnas av tillgången på gamla träd.

Skötselmål och skötsel:

Målet är en gammal gles blandskog, med karaktär av äldre skogsbete.

Området sköts enligt anvisningarna för naturtypen, med särskild uppmärksamhet på gamla lövträd. Kring äldre ek, hassel och asp bör ung gran röjas undan.

5:3 Strandskog

Strandskog med al och andra triviala lövträd. Inslag av ädellöv och gamla grova lövträd i norra delen, samt lundartat fältskikt. Hålträd. Partier i söder med f.d hävdad mark och kvarstående ängsmarksflora med arter som stor- och liten blåklocka. Backnejlika, gråfibbla, knägräs och stagg. Inslag av kulturväxter som syrén och fågelbär.

Signalarter

Hasselticka, blåsippa

Rödlistade arter samt arter omfattande av EU-direktiv

Snok (*Natrix natrix*) VU

Värdenas känslighet och möjligheter

Områdets värden är högst varierade inom den lilla ytan. Lundfloran gynnas av ädellövträden och halvskuggan. Kring alarna och lövträden i strandkanten finns värden för fågel och vilt som hör till den fuktiga miljön med inslag av död lövved. Partier innehåller också rester av gammal hagmarksflora, gynnad av tidigare bete och ljusöppen miljö.

Skötselmål och skötsel:

Målet med området är en lövdominerad strandskog med omväxlande mer öppna och slutna lundartade partier.

Områdets gamla ekar och andra ädellövträd, samt hasselbuketterna, bör hållas fria från uppslag av ung gran och andra igenväxningsträd. Alridån bör få utvecklas fritt.

5:4

Gammal olikåldrig talldominerad barrskog med lövinslag. Vissa tallar uppåt 80 cm i diameter.

Signalarter

Tallticka

Värdenas känslighet och möjligheter

Värdena är knutna till gamla tallar. Värdena kommer att öka om fler träd får utveckla hög ålder och mängden död ved ökar.

Skötselmål och skötsel:

Målet är en talldominerad blandskog med lövinslag med gamla träd och hög andel död ved. Området sköts enligt anvisningarna för naturtypen.

5:5 Nackaåns dalgång nedanför Dammtorpssjön.

Värdefull bäckmiljö med rinnande vatten omväxlande med djupare dammar. Nackabäcken är en säker övervintringslokal för ett antal strömstarar varje år, tack vara att det strömmande vattnet hålls öppet. Bäckmiljön hyser en artrik smådjursfauna som kräver syrerikt och svalt strömmande vatten. Vattendraget utgör även en potential lokal för öring och den rödlistade lilla fisken nissöga, men dämmena som finns längs bäcken utgör idag vandringshinder. Näckmossa på stenarna. Branta och blockiga stränder åt öster be vuxna med äldre lövskog, med stort inslag av ädla lövträd. I botten al, i branten inslag av riktigt grova träd, med bland annat en asp med 140 cm i diameter, tall 75 cm i diameter, ask 70 cm i diameter. Begränsat inslag av död ved. Buskskiktet glest med bland annat hägg. Viktig lokal för grod- och kräldjur.

Signalarter

Tallticka, blåsippan, trolldruva, ormbär, springkorn, dvärghäxört, guldlocksmossa och porellor (mossor), näckmossa.

Vattenlevande arter redovisas inte här.

Rödlistade arter samt arter omfattande av EU-direktiv

Snok (VU)

Vattenlevande arter redovisas inte här.

Värdenas känslighet och möjligheter

De viktigaste biologiska värdena är knutna till vattenmiljön, med rinnande vatten, fuktig miljö och stenblock. Vattenföringen och vattenregimen är således avgörande för värdenas bevarande. Viktigt är också trädskuggan, där inslaget av lövträd och ädellövträd är viktigt för lundfloran och mossor.

Skötsel mål och skötsel:

Målet med området är en lövskogsdominerad, lundartad bäckravin med kontinuitet av äldre lövträd, hög och jämn luftfuktighet och god tillgång på död ved. Själva bäcken skall fortsatt ha god tillgång på strömmande vatten året runt och utgöra en livsmiljö för strömvattenlevande arter, samt grod- och kräldjur.

Särskilda engångsåtgärder: Områdets höga värden motiverar framtagande av en särskild skötselplan med detaljerade anvisningar. Bäckens vattenföring bör då ges särskild uppmärksamhet. Eventuella åtgärder i och kring vattendraget måste föregås av noggrann utredning och planering för att skydda och bevara området höga natur- och kulturvärden.

Vattenföringen skall anpassas så att bäckens värden kan bevaras. Ung gran bör hållas undan från branten och den fuktiga ravinen, i övrigt bör trädskiktet få utvecklas fritt. Krontaket täckning bör vara minst 75% och naturligt uppkommen död ved lämnas regelmässigt kvar på plats.

5:6 Hällmark med torrbacksflora

Hällmark med intressant flora ut mot Järsla sjö, söder om Hästhagsvägen. Hällebräken, blåmonke, ängshavre, vitknäve, samt gul- och vit fetknopp. Kalkbägarlav.

Värdenas känslighet och möjligheter

Värdena består av den betespräglade floran, vilka kräver fortsatt ljusöppen miljö utan igenväxning av höga örter, sly eller buskage.

Skötsel mål och skötsel:

Målet är en öppen hällmark med artrik hagmarksflora. Väsentligt är att hålla området öppet och hindra igenväxning för att bevara förutsättningarna för torrbacksfloran.

Området bör röjas kontinuerligt för att hålla undan inkommande sly och unga träd. Bärande buskar som nyponros, hagtorn och slån kan däremot sparas i grupper, men bör inte tillåtas att skugga markfloran. Högst 30% av markytan skall vara beskuggad.

5:7 Blandskog med stort inslag av ädla lövträd

Skogsmarker kring "Dalkarlshugget", f.d jordbruksmark. Blandskog med asp, ek, tall och gran, med stort inslag av ädellöv, främst hassel och ek. Enstaka ekar grova med uppåt 90-100 cm i diameter. Brynmiljöer ut mot f.d jordbruksmark. Tallört i fältskiktet. I fuktiga sänkor alsumpskog.

Signalarter

Rävticka, blåsippa

Värdenas känslighet och möjligheter

Värdena är beroende av en hög andel löv- och ädellövträd, samt förekomsten av gamla träd och en hög andel död ved.

Skötsel mål och skötsel:

Målet är att behålla en lövrik blandskog med inslag av ädla lövträd. Gamla ekar bör friställas, och ek och hassel gynnas, särskilt ut mot brynen och den öppna marken. Skogsbrynen bör ges en vågig struktur. Ung gran som konkurrerar med ekar och äldre lövträd röjs bort kontinuerligt, och i brynen bör inte ung asp tillåtas ta över utan bör röjas bort. I övrigt bör de mer slutna partierna av skogen få utvecklas fritt, bl a för att öka förekomsten av död ved.

5:8 Lövskog med stort inslag av ädla lövträd

Området ansluter till den f.d jordbruksmarken kring "Dalkarlshugget" och "Övre Lusse gårde". Mosaikartad, aspdominerad lövskog med stort inslag av ädellöv, främst hassel och ek. Även ask och lönn. Enstaka grova ekar och hasselbuketter. Inslag av död ved. Trädskiktet är flerskiktat och olikåldrigt. Här finns såväl albevuxna fuktiga sänkor som inslag av blockig mark.

Signalarter

Hasselticka, blåsippa, skriftlav

Värdenas känslighet och möjligheter

Om förutsättningarna för de gamla ekarna utvecklas kan området bli ett värdefullt inslag i det regionalt viktiga spridningssambandet för eklevande arter mellan Flatenområdet och Nationalstadsparken. Detta kräver att ekarna ges bättre utrymme med mer solljus. Den mer slutna lövskogen och hasselbestånden gynnar också värdefull lundflora. De

fuktiga sänkorna be vuxna med al är tillräckligt gamla och fuktiga för att hysa ovanliga arter.

Skötsel mål och skötsel:

Målet är att återskapa en varierad lövdominerad blandskog med stort inslag av ädla lövträd.

Särskilda engångsåtgärder: En genomgripande gallring och röjning bör utföras enligt mer detaljerade skötselanvisningar, helst i samband med framtagande av en detaljerad skötselplan.

Gamla ekar bör friställas, och ek och hassel gynnas, särskilt ut mot brynen och den öppna marken. De äldsta ekarna bör ges utrymme enligt generella skötselriktlinjer för ekhagar/halvöppen mark. Skogsbrynen bör ges en vågig struktur. Ung gran som konkurrerar med ekar och äldre lövträd röjs bort kontinuerligt, och i brynen bör inte ung asp tillåtas ta över utan bör röjas bort. I övrigt bör de mer slutna partierna av skogen få utvecklas fritt, bl a för att öka förekomsten av död ved. Kring fuktstråken och alarna skall träden utvecklas fritt.

Skötselns mål kan följas upp bl.a. genom att påvisa att antalet gamla ekar som står ljusöppet och har god hälsa skall öka jämfört med 2004. Vidare skall mängden död lövved öka på sikt.

5:9 F.d ek-hassellund vid ”Övre Lusse gårde”

Igenväxande ek- och hassellund som nu har antagit karaktären av ädellövskog. Inslag av äldre ekar. Områdets hasselbuketter uppvisar en rik förekomst av signalarten hasselticka vilket indikerar lång kontinuitet av hassel. I fältskiktet finns växter som lundkovall, nattviol, stor- och liten blåklocka, lundgröe.

Signalarter

Ormbär, blåsippa, hasselticka, skriftlav

Värdenas känslighet och möjligheter

Om förutsättningarna för de gamla ekarna utvecklas kan området bli ett värdefullt inslag i det regionalt viktiga spridningssambandet för eklevande arter mellan Flatenområdet och Nationalstadsparken. Detta kräver att ekarna ges bättre utrymme med mer solljus. Lövskogen och hasselbestånden gynnar också värdefull lundflora.

Skötsel mål och skötsel:

Målet är att återskapa karaktären av halvöppen ek-hassellund.

Särskilda engångsåtgärder: En genomgripande gallring och röjning bör utföras enligt mer detaljerade skötselanvisningar, helst i samband med framtagande av en detaljerad skötselplan.

Gamla ekar bör friställas enligt generella riktlinjer för ekhagar/halvöppen mark. Ek och hassel skall gynnas, särskilt ut mot brynen och den öppna marken ut mot ”Stengärdet”. Ung gran som konkurrerar med ekar, hassel och äldre lövträd röjs bort kontinuerligt, och i brynen bör inte ung asp tillåtas ta över utan bör röjas bort.

Stenmuren som omgärdar ”Stengärdet” bör vårdas och röjas från unga träd som växer för nära. Om möjligt bör de öppnare kanterna på ”Stengärdet” hävdas med slätter för att här utveckla markfloran.

Skötselns mål kan följas upp bl.a. genom att påvisa att antalet gamla ekar som står ljusöppet och har god hälsa skall öka jämfört med 2004. Vidare skall mängden död lövved öka på sikt.

5:10 Öppen ekskog

Öppen ekskog på kulle i f.d jordbrukslandskap med vissa träd med en brösthöjdsdiameter på uppåt 100 cm. Gräs dominerar fältskiktet.

Värdenas känslighet och möjligheter

Om förutsättningarna för de gamla ekarna utvecklas kan området bli ett värdefullt inslag i det regionalt viktiga spridningssambandet för eklevande arter mellan Flatenområdet och Nationalstadsparken. Detta kräver att ekarna ges bättre utrymme med mer solljus.

Skötselmål och skötsel:

Målet är att återskapa karaktären av halvöppen ek-hassellund.

Särskilda engångsåtgärder: En genomgripande gallring och röjning bör utföras enligt mer detaljerade skötselplaner, helst i samband med framtagande av en detaljerad skötselplan. Gamla ekar bör friställas.

I den löpande skötseln skall ek och hassel gynnas. Granar skall röjas bort. Områdets fornlämningar skall uppmärksammas i skötseln och hållas öppna.

Ädellövträd bör utgöra minst 70% av andelen mogna träd. Skötselns mål kan följas upp bl.a. genom att påvisa att antalet gamla ekar som står ljusöppet och har god hälsa skall öka jämfört med 2004. Vidare skall mängden död ved öka på sikt. Lundartade partier skall ha en krontäckning om ca 75%.

5:11 Ädellövskog i sydvänd brant

Ädellövskog i sydvänd brant med stort inslag av asp och tall. Flera av träden är senvuxna och grova. Området innehåller flera värdefulla småmiljöer, bland annat en alkantad bäck och partier med blockig mark. Buskskiktet har stort inslag av hassel, även skogstry och hägg. Fälthoror är delvis lundartad. En av reservatsområdets mest hotade arter –smalvingad blombock –lever i detta område och är beroende av såväl blomsterrika marker som gamla ekar.

Signalarter

Hasselticka, blåsippa, trolldruva, strutbräken

Rödlistade arter samt arter omfattande av EU-direktiv

Smalvingad blombock (*Strangalia attenuata*) EN

Värdenas möjligheter och känslighet

Om förutsättningarna för de gamla ekarna utvecklas kan området bli ett värdefullt inslag i det regionalt viktiga spridningssambandet för eklevande arter mellan Flatenområdet och Nationalstadsparken. Detta kräver att ekarna ges bättre utrymme med mer solljus. Lövskogen och hasselbestånden gynnar också värdefull lundflora. Bäckens bidrar med värden för arter som kräver fuktig miljö.

Skötselmål och skötsel:

Målet är att återskapa en öppen lövdominerad blandskog med stort inslag av ädla lövträd.

Särskilda engångsåtgärder: En genomgripande gallring och röjning bör utföras enligt mer detaljerade skötselanvisningar.

Gamla ekar bör friställas, och ek och hassel gynnas, särskilt ut mot brynen och den öppna marken. Skogsbrynen bör ges en vågig struktur. Ung gran som konkurrerar med ekar och äldre lövträd röjs bort kontinuerligt, och i brynen bör inte ung asp tillåtas ta över utan bör röjas bort. I övrigt bör de mer slutna partierna av skogen få utvecklas fritt, bl a för att öka förekomsten av död ved.

För att gynna bl.a. den hotade smalvingade blombocken, bör kanterna av gräsmarken hävdas med slätter för att utveckla markfloran och knyta samman området med objekt 5:12. Blombockens population bör följas upp inom särskilt program.

5:12 Gräsmark i bryn

Litet hävdad ängsparti, rödvensäng i kanten på ädellövskog. Bland annat finns här rödklint, käringtand, grå ögontröst, småborre, kvastfibbla, lundkovall, smultron, buskviol. Insektsrikt, med arter som bastardsvärmare, stor ängssmyg, guldbagge, m fl. En av reservatsområdets mest hotade arter –smalvingad blombock –lever i detta område och är beroende av såväl blomsterrika marker som gamla ekar.

Rödlistade arter samt arter omfattande av EU-direktiv

Smalvingad blombock (*Strangalia attenuata*) EN

Värdenas känslighet och möjligheter

Värdena är knutna till den artrika floran, som utvecklats under en mycket lång tid med bete eller slätter. Floran är beroende av fortsatt hävd, annars utarmas den på sikt. Den är vidare känslig för gödsling, vilket också skulle slå ut många av arterna, samt beskuggning. Den artrika insektsfaunan är vidare helt beroende av att floran kan bevaras.

Skötselmål och skötsel:

Målet är en hävdad, artrik torräng/friskäng.

Målet med området är att bevara ängsmarksfloran och värdet för områdets insekter, särskilt den rödlistade arten smalvingad blombock.

Särskilda engångsåtgärder: På sikt bör ängsmarken utökas till närliggande gräsmarker, varvid viss röjning av buskar och sly kan vara nödvändig.

Området bör årligen slås med skärande redskap, såsom slätterbalk eller lie. Lämplig tidpunkt är i juli då växterna hunnit fröa av sig. Slaget hö får ej lämnas på platsen utan skall föras bort. Gödsling, eller i den mån betesdjur vistas på platsen, stödutfodring och vintervistelse skall ej ske.

Med skötseln skall floran utvecklas så att antalet arter som indikerar ängs- och hagmarksflora ökar jämfört med 2004. Den smalvingade blombockens population bör följas enligt ett särskilt uppföljningsprogram.

5:13 Ädellövskog längs Källtorpssjöns västra strand

Sluten ädellövskog dominerad av ek och ask med karaktär av lund. Vissa träd uppåt 80 cm i diameter och här finns inslag av värdefull död ved och hålträd. Hassel i buskskiktet, samt enstaka hagtorn i kanterna.

Signalarter

Blåsippa, trolldruva

Värdenas känslighet och möjligheter

Om förutsättningarna för de gamla ekarna utvecklas kan området bli ett värdefullt inslag i det regionalt viktiga spridningssambandet för eklevande arter mellan Flatenområdet och Nationalstadsparken. Området bör dock tillåtas att utvecklas till en mer sluten och mer lundartad miljö, då många av dess värdefulla arter är anpassade till sådan miljö.

Skötsel mål och skötsel:

Målet med området är ädellövskog, där den slutna lundkaraktären som utvecklats skall behållas.

Røj inkommande gran som konkurrerar med lövträden och med bärande träd och buskar i brynen, i övrigt fri utveckling.

5:14 Lövskogsmosaik vid "Nedre Lusse gårde", öster Dammtorpssjön

Strandnära lundartad och lövrik blandskog med stort inslag av ädla lövträd, varav vissa är gamla och grova. Senvuxen ek, samt gammal, rötskadad asp med hål och död ved. Al ned mot stranden. Delar av området har karaktär av gammal hassellund, och området var säkerligen betydligt mer öppet förr. Inslag av liggande och stående död ved och blockiga partier. I fältskiktet vanlig nattviol, blekbalsamin, hasselmossa och råttsvansmossa. Spår av bävergnag vid strandkanten.

Inslag av torra gräsmarker i de gamla jordbruksmarkerna ned mot Dammtorpssjön. Inslag av hävdgynnad flora som brudbröd, solvända, rödklint, prästkrage, backnejlika, grå ögontröst och gulmåra. Bryn med slån, samt gammal knotig hagmarksek.

Rödlistade arter samt arter omfattande av EU-direktiv

Kandelabersvamp (NT)

Veckticka (NT)

Signalarter

Hasselticka, blåsippa, trolldruva, ormbär

Värdenas känslighet och möjligheter

Även om skogen tidigare troligen varit en öppen hagmark eller änge, har den idag utvecklats till stora värden som en mer sluten lövlund. Tillgången på död lövved gör också området värdefullt för vedsvampar, insekter, m.m. De gamla ekarna innebär att området ingår som en del i det särskilt värdefulla spridningssambandet för eklevande arter mellan Flatenområdet och Nationalstadsparken. Här finns också inslag av artrik hagmarksflora, som är beroende av en ljusöppen, hävdad och ogödslad miljö.

Skötselmål och skötsel:

Målet är att återskapa en öppen lövdominerad blandskog med stort inslag av ädla lövträd. Målet är att bibehålla och utveckla kontinuiteten av hassel och ädla lövträd i denna mosaikartrade lövskogsmiljö.

Särskilda engångsåtgärder: Områdets värden och mångformighet motiverar en detaljerad skötselplan för denna del. Delar av området bör gallras så att gamla ädellövträd gynnas och för att gynna uppväxande individer av ädellövträd. Denna gallring bör genomföras enligt detaljerad skötselplan eller i samråd med ekologisk expertis.

Gamla ekar bör friställas, och ek och hassel gynnas, särskilt ut mot brynen och den öppna marken. Skogsbrynen bör ges en vågig struktur. Ung gran som konkurrerar med ekar och äldre lövträd röjs bort kontinuerligt, och i brynen bör inte ung asp tillåtas ta över utan bör röjas bort. I övrigt bör de mer slutna partierna av skogen få utvecklas fritt, bl a för att behålla lundkaraktären och öka förekomsten av död ved. Ljushuggning för att föryngra beståndet kan vara positivt för vissa delar av området. Noggrann planering krävs dock för detta. Gräsmarken i området bör hävdas med slätter för att utveckla markfloran.

Skötselns mål kan följas upp bl.a. genom att påvisa att antalet gamla ekar som står ljusöppet och har god hälsa skall öka jämfört med 2004. Vidare skall mängden död ved öka på sikt. Lundartade partier skall ha en krontäckning om ca 75%.

5:15 Ädellövskog nära Hellasgården

Ädellövskog dominerad av ek, vissa partier öppna, andra mer lundartade och slutna. Inslag av andra träd som lind, tall, björk och asp. Flera träd gamla och grova, varav minst 10 ekar når en diameter på uppåt 100 cm. På ekarna påträffades ekticka och trädjordmyra (*Lasius brunneus*). Vissa träd med håligheter. Hassel i buskskiktet. Området innehåller flera fornlämningar.

Rödlistade arter samt arter omfattande av EU-direktiv

Brun guldbagge (*Liocola marmorata*), VU

Signalarter

Hasselticka, blåsippa, trolldruva

Värdenas känslighet och möjligheter

De gamla, grova ekarna utgör lövskogens största värde. Många ovanliga arter, bl.a. vedsvampar och vedinsekter, gynnas av att ekarna får utvecklas ljusöppet med fritt utrymme för sina kronor och med stor tillgång till död ekved. I de mer lundartade partierna gynnas lundfloran av halvskugga och ädellövträd. De gamla ekarna innebär att området ingår som en del i det särskilt värdefulla spridningssambandet för eklevande arter mellan Flatenområdet och Nationalstadsparken

Skötselmål och skötsel:

Målet är att återskapa karaktären av halvöppen ek-hassellund, där de mest värdefulla ekarna står ljusöppet.

Särskilda engångsåtgärder: Genomgripande gallring och röjning enligt detaljerade anvisningar, företrädesvis genom framtagande av detaljerad skötselplan. Genom

åtgärder ska gamla och grova ekar friställas, medan vissa lundartade partier behåller sin slutenhet. Gamla ekar bör friställas, och ek och hassel gynnas, särskilt ut mot brynen och öppen mark. Ung gran som konkurrerar med ekar, hassel och äldre lövträd röjs bort kontinuerligt, och i brynen bör inte ung asp tillåtas ta över utan bör röjas bort.

Områdets fornlämningar skall uppmärksammas i skötseln och hållas fria från sly.

Skötseln kan följas upp genom att följa de gamla ekarnas hälsotillstånd. Antalet gamla ekar som står ljusöppet och utvecklar sina kronor fritt skall öka jämfört med 2004. Mängden död ekved skall på sikt också öka.

5:16

Blandskog med inslag av ädellöv nära Dammtorpssjöns östra strand. Al närmast stranden, i övrigt stort inslag av asp och ek. Hassel i buskskiktet. Oskyltad fornlämning i området.

Värdenas känslighet och möjligheter

Området är värdefullt som blandad lövskog. Om ädellövträd och andra lövträd gynnas bevaras värdena. Om mängden död ved ökar, ökar värdena.

Skötsel mål och skötsel:

Målet är en lövskog med inslag av ädellövträd och hassel.

I den löpande skötseln ska ung gran röjas bort. Ädellövträd och hassel skall särskilt gynnas. Barrträd bör utgöra högst 15% a antalet mogna träd. Ädellövträd skall utgöra minst 20% av antalet mogna träd.

5:17 Blandskog med grova ekar längs Ältavägen

Övrig lövskog med stort inslag av ek, varav vissa är gamla, grova och ihåliga.

Signalarter

Blåsippa

Värdenas känslighet och möjligheter

Värdena består främst i de gamla grova ekarna, som utgör viktiga livsmiljöer bl.a. för vedsvampar, vedinsekter och hålhäckande fåglar. De gamla ekarna innebär att området ingår som en del i det särskilt värdefulla spridningssambandet för eklevande arter mellan Flatenområdet och Nationalstadsparken

Skötsel mål och skötsel:

Målet är en blandskog med stort inslag av ädellövträd och gamla ekar.

Särskilda engångsåtgärder: En genomgripande gallring och röjning bör genomföras enligt en mer detaljerad skötselplan. Genom gallringen bereds de gamla ekarna bättre utrymme enligt de generella riktlinjerna för ekhagar. Granplantering bör röjas bort från området.

I den löpande skötseln hålls ung gran borta från området. Sly röjes för att ge ekarna möjlighet att utvecklas enligt de generella riktlinjerna för ekhagar/halvöppen mark.

Målet är att antalet ekar som står solöppet och har möjligheter att utveckla sina kronor skall öka jämfört med 2004. Andelen barrträd i området bör ej överstiga 20% av antalet mogna träd.

5:18

Grovstammig barrblandskog, dominerat av blåbärsgranskog. Död ved förekommer, såväl grov granved som enstaka högstubbar av tall. I södra delen en brynmiljö med äldre asp och hassel, en del död aspved.

Rödlistade arter samt arter omfattande av EU-direktiv

Mindre hackspett, (*Dendocopus minor*), VU

Gropticka (*Oligoporus guttulatus*), VU

Signalarter

Barkticka

Värdenas känslighet och möjligheter

Värdena är knutna till de gamla träden och den rika förekomsten av död ved, såväl barrved som lövved. Området är känsligt för förlust av död ved, varför all död ved bör få ligga kvar. Mikroklimatet är också viktigt. Storleken på området bör bevaras, eller helst utökas. Avverkningar eller blädningar i områdets kanter bör undvikas, så att en hög luftfuktighet kan bevaras.

Skötselmål och skötsel

Målet är en barrnurskog med bryn där äldre aspar och hassel förekommer.

För området gäller fri utveckling. Död ved bör lämnas kvar inom området.

Mängden död ved inom området skall ej minska jämfört med år 2004.

5:19

Torra gräsmarker i golfbanans kantområden med inslag av ängsmarksflora. Brudbröd, backnejlika, rödklint, liten blåklocka, grå ögontröst, vippärt och gullviva. Enstaka ekar i trädskiktet varav vissa gamla och grova, upp till 70 cm i diameter. Inslag av död ved. I södra delen ett större parti med karaktär av ekhage, delvis igenvuxet med hassel.

Rödlistade arter samt arter omfattande av EU-direktiv

Oxtungssvamp (*Fistulina hepatica*), NT.

Värdenas känslighet och möjligheter

Värdena är knutna till de tidigare hävdade hagmarkerna, som givit upphov till en artrik hagmarksflora och givit utrymme för gamla ekar. De gamla ekarna innebär att området ingår som en del i det särskilt värdefulla spridningssambandet för eklevande arter mellan Flatenområdet och Nationalstadsparken

Skötselmål och skötsel

Målet är att bevara och utveckla de artrika gräsmarkerna samt de gamla ekarna.

Särskilda engångsåtgärder: En genomgripande röjning och gallring av hagmarkerna bör genomföras enligt en detaljerad skötselplan. Syftet är att öppna upp gräsmarker och friställa gamla ekar.

I den löpande skötseln bör ingå årlig slåtter av de artrika gräsmarkerna enligt de generella riktlinjerna för naturtypen "halvöppen mark" i skötselplanen. Här ingår också röjning av sly och unga barrträd för att hindra igenväxning kring ekarna.

Som mål för uppföljning av skötselmål kan man använda sig av att arttätheten i gräsmarkerna (som antalet växtarter per kvadratmeter) skall kunna konstateras öka jämfört med 2004. Antalet indikatorarter för ängs- och hagmarker skall också öka. Mängden död ekved skall öka. Samtliga grova ekar (>70 cm diameter) bör stå solöppet med större delen av kronan fri.

5:20

Blandskog öster om Dammtorpssjön med stort inslag av gamla träd, lågor och död ved. Tall dominerar, men det finns även inslag av ek, asp och gran. Rikligt med grova och gamla tallar med uppåt 70 cm i diameter. Hassel i buskskiktet. Ned mot stranden av Dammtorpssjön finns en bård av alsumpskog.

Signalarter

Tallticka, doftticka

Värdenas känslighet och möjligheter

Värdena är knutna till de gamla träden och den rika förekomsten av död ved. Området är känsligt för förlust av död ved, varför all död ved bör få ligga kvar. De gamla tallarna kan vara värdefulla för vedsvampar och vedinsekter.

Skötselmål och skötsel

Målet är en barrnaturskog med bryn där äldre aspar, ek och hassel förekommer. För området gäller fri utveckling. Död ved bör lämnas kvar inom området. Mängden död ved inom området skall ej minska jämfört med år 2004.

5:21

Nordvänd bergbrant ned mot Söderbysjön med stort inslag av ädla lövträd. Asp, lind, tall och ek, hassel i buskskiktet. Inslag av gamla träd, lågor och högstubbar av lövträd. Blockig terräng.

Rödlistade arter samt arter omfattande av EU-direktiv

Oxtungssvamp (*Fistulina hepatica*), NT.

Kandelabersvamp (*Clavicornia pyxidata*), NT

Signalarter

Trolldruva, blåsippa, tallticka.

Värdenas känslighet och möjligheter

Värdena är knutna till de gamla träden och förekomsten av död ved, där inslaget av ädellövträd är särskilt värdefullt. Tätare partier gynnar en mer skuggfördragande lundflora, medan eklevande arter som t.ex. oxtungssvamp föredrar solbelysta ekar.

Skötselmål och skötsel

Ädellövskog med inslag av tall. Andelen lövträd bör vara minst 80% med ett dominerande inslag av ädellövträd. Målet är att mängden död ved på sikt skall öka jämfört med 2004.

Inledningsvis genomförs en gallring och röjning med sikte på att friställa gamla ekar, medan partier med hassel och blockrika miljöer kan bibehålla en viss slutenhet. Därefter hålls området fritt från ung gran. Död ved bör lämnas kvar inom området.

Bevarandeplan för Natura 2000-området

Natura 2000-området består av Dammtorpssjön och Söderbysjön och en ca 50 meter bred zon runt om samt den norra delen av kanalen mot Ältasjön. Området finns markerat på beslutskartan, samt på karta bilaga 2. Länsstyrelsen i Stockholms län har tagit fram ett förslag till bevarandeplan för Natura 2000-objektet Dammtorpssjön-Söderbysjön. Detta sammanfattas nedan. Förslaget till bevarandeplan återfinns i sin helhet i bilaga 5.

Bevarandeplanen syftar till att upprätthålla en gynnsam bevarandestatus för habitatet samt för de arter som relaterar till habitatet.

Bevarandeplanen utgör skötselansvisningar för Natura 2000 området.

För gynnsam bevarandestatus gäller för ”naturligt eutrofa sjöar med nate eller dybladsvegetation” (3150):

- Arealen naturligt eutrofa sjöar med nate eller dybladsvegetation skall bibehållas.
- Vattenståndsvariationerna i sjöarna Dammtorpssjön och Söderbysjön skall inte minska utan ligga kvar på nuvarande (2003) nivå med en amplitud på ca 0,7 meter.
- Populationen av den för naturtypen typiska arten *vattenaloe* skall inte minska.
- Siktdjupet skall bibehållas så att vattenvegetationen kan växa på större djup och därmed inte konkurreras ut av vass och flytbladsvegetation.
- En varierad, artrik och zonerad vegetation på land och i vatten skall bibehållas så att insektsfaunan gynnas. Naturliga vattenstånds-variationer bidrar till detta.
- Fiskbeståndet i sjöarna skall vara naturligt.

För gynnsam bevarandestatus gäller för ”klippvegetation på silikatrika bergssluttningar” (8220):

- Arealen klippvegetation på silikatrika bergssluttningar skall bibehållas.

För gynnsam bevarandestatus gäller för citronfläckad kärrtrollslända (1042):

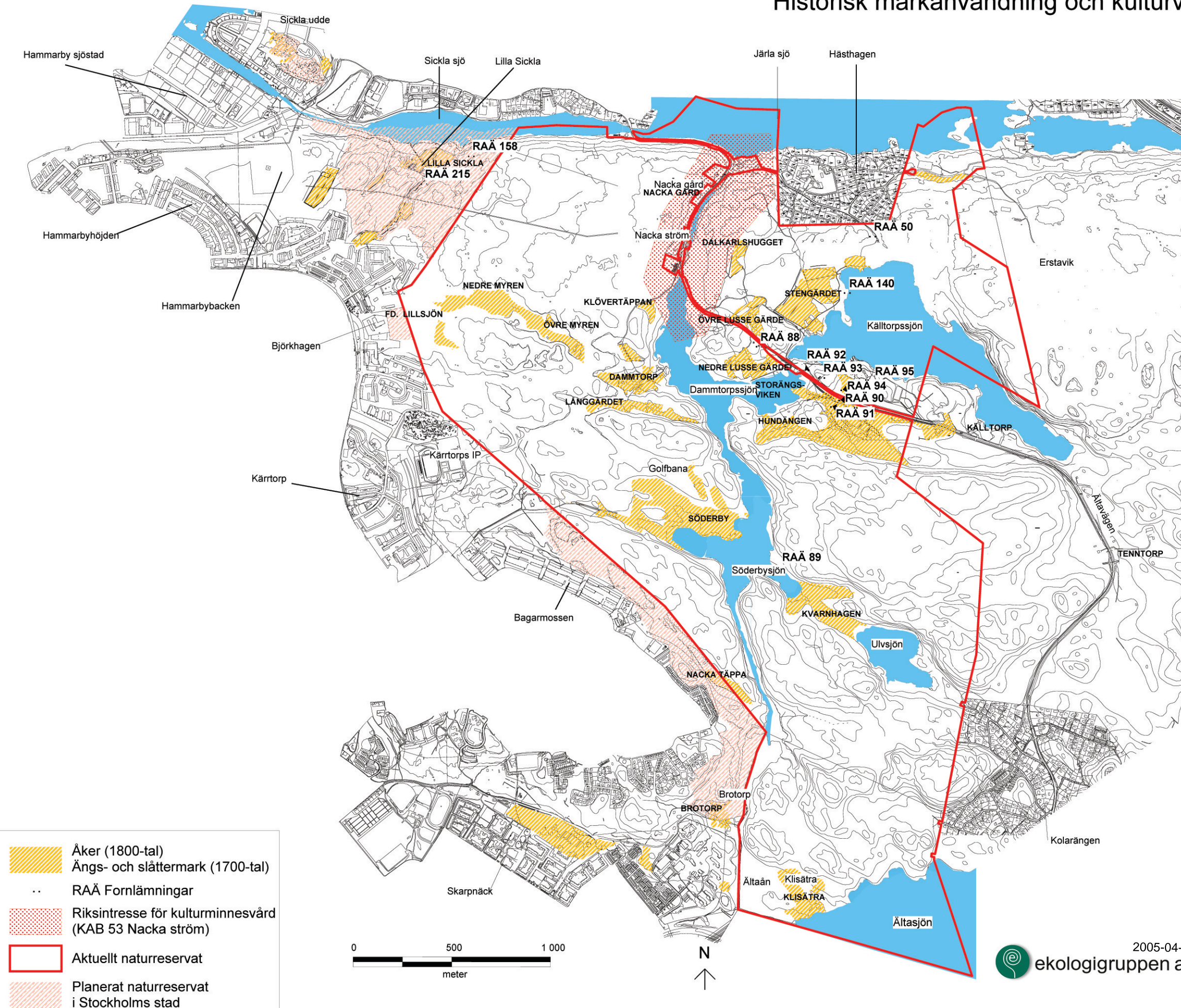
- Populationen av citronfläckad kärrtrollslända skall vara livskraftig.
- En varierad och artrik vattenvegetation skall bibehållas för att gynna andra vatteninsekter som larven av citronfläckad kärrtrollslända lever på.
- Det skall finnas tillräckligt antal öppna vattenspeglar med skyddande vegetation i sjöarna för att möjliggöra artens reproduktion.

För gynnsam bevarandestatus gäller för bred paljettdykare (1082):

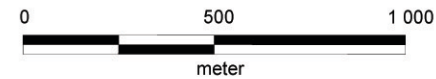
- Populationen av arten bred paljettdykare skall vara livskraftig.
- En varierad och artrik vattenvegetation skall bibehållas för att gynna andra vatteninsekter som bred paljettdykare lever på.

Bilaga 4: NACKA GÅRD NATURRESERVAT

Historisk markanvändning och kulturvärden

- Åker (1800-tal)
- Ängs- och slåttermark (1700-tal)
- RAÄ Fornlämningar
- Riksintresse för kulturmnesvård (KAB 53 Nacka ström)
- Aktuellt naturreservat
- Planerat naturreservat i Stockholms stad

Bilaga 5. Bevarandeplan för Natura 2000 område (prel)

LÄNSSTYRELSEN I
STOCKHOLMS LÄN
Naturvårdsenheten

UTKAST BEVARANDEPLAN

Datum
2005-03-31

Beteckning
511-2003-96247

Söderbysjön-Dammtorpssjön SE0110169

Bevarandeplan för Natura 2000-område
(enligt 17§ förordningen (1998:1252) om områdesskydd)

Inledning

Bevarandeplanen är det dokument som beskriver vilka mål som skall uppnås i bevarandet av ett Natura 2000-område och som anger vilka bevarandeåtgärder som planeras. I bevarandeplanen beskrivs vilka förutsättningar som krävs för att de utpekade arterna och naturtyperna ska upprätthålla s.k. gynnsam bevarandestatus. Det har betydelse för tillämpningen av regelverket om Natura 2000-områden.

Namn:	Söderbysjön-Dammtorpssjön	Areal:	63,3 ha
Natura 2000-kod:	SE 0110169		
Kommun	Nacka		
Fastställd av Länsstyrelsen:	2005-xx-xx		
Områdestyp och status:	pSCI-område enligt Art- och habitatdirektivet.		
Ägarförhållanden:	Kommunalt		
Skyddsform:	Reservatsbildning pågår		

Ingående naturtyper enligt art- och habitatdirektivet

Tabell 1.

Naturtyps kod	Naturtypens namn	Areal (ha)	Andel (%)
3150	Naturligt eutrofa sjöar med nate eller dybladsvegetation	20,2	32
8220	Klippvegetation på silikatrika bergssluttningar	2,8	4

Ingående arter enligt habitat- eller fågeldirektivet

Dessa arter finns upptagna i bilaga 2 i EG:s habitatdirektiv respektive i bilaga 1 till EG:s fågeldirektiv och skyddas därmed av Natura 2000-reglerna.

Tabell 2

Svenskt namn	Vetenskapligt namn	Artens kod
Citronfläckad kärrtrollslända	<i>Leucorrhinia pectoralis</i>	1042
Bred paljettdykare	<i>Graphoderus bilineatus</i>	1082

Bevarandesyfte/-mål för Söderbysjön-Dammtorpssjön

Det övergripande syftet med Natura 2000-området är att upprätthålla en gynnsam bevarandestatus för de i området utpekade arterna och naturtyperna. Vad detta innebär i detta område uttrycks i följande mål:

Naturligt eutrofa sjöar med nate eller dybladsvegetation (3150):

- Arealen naturligt eutrofa sjöar med nate eller dybladsvegetation skall bibehållas.
- Vattenståndsvariationerna i sjöarna Dammtorpssjön och Söderbysjön ska inte minska utan ligga kvar på nuvarande nivå med en amplitud på 0,7 meter.
- Populationen av den för naturtypen typiska arten vattenaloe ska inte minska.

- Siktdjupet ska bibehållas så att vattenvegetationen kan växa på större djup och därmed inte konkurreras ut av vass och flytbladsvegetation.
- Vassvegetationen får inte utgöra mer än 50 % av objektets vattenyta.
- Näringsbelastningen ska utgöra en totalfosforhalt på mellan 20-xxµgP/l??? och pH ska vara minst 7???
- En varierad, artrik och zonerad vegetation på land och i vatten ska bibehållas så att insektsfaunan gynnas. Naturliga vattenståndsvariationer bidrar till detta.
- De typiska arterna skall kunna fortleva på lång sikt och helst öka i populationsstorlek och utbredning.

Klippvegetation på silikatrika bergssluttningar (8220):

- Arealen klippvegetation på silikatrika bergssluttningar skall bibehållas.
- De typiska arterna skall kunna fortleva på lång sikt och helst öka i populationsstorlek och utbredning.

Citronfläckad kärrtrollslända (1042):

- Populationen av citronfläckad kärrtrollslända skall vara livskraftig.
- En varierad och artrik vattenvegetation ska bibehållas för att gynna andra vatteninsekter som larven av citronfläckad kärrtrollslända lever på.
- Det ska finnas tillräckligt antal öppna vattenspeglar med skyddande vegetation i sjöarna för att möjliggöra artens reproduktion.

Bred paljettdykare (1082):

- Populationen av bred paljettdykare skall vara livskraftig.
- En varierad och artrik vattenvegetation ska bibehållas för att gynna andra vatteninsekter som bred paljettdykare lever på.

Beskrivning av området

Söderbysjön och Dammtorpssjön är belägna i ett kuperat sprickdalslandskap med barrdominerad skog och lövskogsbestånd. Sjöarna är sammanbundna via ett smalt sund. Söderbysjön förbinds med Ältasjön via en kanal. I norr har sjöarna sitt utlopp genom Nackabäcken. Båda sjöarna är näringsrika och har en riklig vattenvegetation. Natura 2000-området består av de två sjöarna och en ca 50 meter bred zon runt om samt den norra delen av kanalen mot Ältasjön.

Söderbysjön, som ligger längst söderut, kantas av branta glest bevuxna klippor och bitvis av flackare stränder bevuxna med bl a vass, kaveldun, säv och gul svärdsliilja. Nedströms Söderbysjön ligger Dammtorpssjön. Denna sjö är grund (maxdjup ca 1,5 m) och delvis bildad genom dämning av Nackabäcken. Sjön har en riklig flytbladsvegetation av bl a gul och vit näckros samt gäddnate. I framför allt Dammtorpssjön är den för naturtypen typiska arten vattenaloe vanlig. Arten är knuten till näringsrika sjöar med klart vatten. Vattenaloe var vanlig i Nacka kommun redan på 1930-talet och förmodligen fanns den i Dammtorpssjön och Söderbysjön.

Sjöarna omges av barrblandskog, hållmarkstallskog och lövskog. I anslutning till området har ett antal nyckelbiotoper hittats. Vid Dammtorpssjöns norra strand finns en gammal hassellund med rikligt med hasselticka, gamla och rötskadade aspar, senvuxna ekar och en del död ved. Vid Söderbysjöns sydvästra del har en olikåldrig

och flerskiktad ädellövdominerad skog i en nordlig bergsbrant hittats. Här har två sällsynta och hotade svamparter hittats, ostticka och kandelabersvamp. I sydöstra delen av Söderbysjön finns ett hållmarksområde med naturskogskaraktär. Här finns rikligt med lågor, torrakor och spår av brand. I området växer rikligt med talltickor.

Sjöarna hyser ett rikt djurliv och här finns ett flertal arter av t ex fåglar, fiskar, groddjur och insekter. Vid Söderbysjön häckar bl a sothöna och skäggdopping och i sjön lever gädda, abborre, mört och braxen. Vid Dammtorpssjön häckar t ex skäggdopping, rörhöna, knipa, enkelbeckasin och sävsparv och i sjön lever bl a gädda, abborre, mört, braxen, sutare och den sällsynta snäckan *Acroloxus lacustris*. Grön mosaiktrollslända har också påträffats i Dammtorpssjön. Denna art finns listad i habitatdirektivets fjärde bilaga och får därigenom inte fångas, dödas eller störas.

Sjöarnas vattennivå har höjts genom en dämning vid utloppet till Nackabäcken. Sjösystemet regleras för att undvika översvämningar i bostadsområden vid Ältasjön. Kanalen mellan Söderbysjön och Ältasjön rensas regelbundet från vattenvegetation för att minska skillnader i vattenståndet över året. En klippning av vattenloen i ån genomförs i augusti-oktober varje år eller vid behov och ansamling av torv grävs vid behov bort och läggs på sidan av ån.

Intill Söderbysjön ligger en golfbana som kan påverka den intilliggande sjön genom utsläpp av närsalter. I vilken omfattning utsläppen påverkar sjön är inte utrett. Sjöarna har tidigare varit hårt belastade av spillvatten via Ältasjön och Ulvsjön. Nära Dammtorpssjön passerar den starkt trafikerade Ältavägen. Sjöarna har tidigare varit kraftigt eutrofierade men fosforhalten har på senare tid kunnat sänkas genom aktiva insatser. Främst Söderbysjön är dock fortfarande alltför eutrof och ytterligare insatser för att sänka fosforhalten behövs. Fortfarande är sedimenten fosforrika och vid syrebrist på bottenarna, som tidvis drabbar båda sjöarna, frigörs fosfor. Fosforhalten i Söderbysjön är idag ca 30 µgP/l, i Dammtorpssjön ca 15-20 µgP/l och i Ältasjön som ligger uppströms Söderbysjön är fosforhalten ca 75 µgP/l.

I Söderbysjön har signalkräfta, karp och gös planterats ut. Signalkräftan har etablerat sig men utgör inget hot mot sjöns naturtyp. Gösen har inte etablerat sig i vare sig Söderbysjön eller Dammtorpssjön men däremot i Ältasjön. I Dammtorpssjön har spegelkarp planterats ut men inte etablerat sig. Spegelkarpen är inte en naturligt förekommande art och dess effekter på sjön är inte utredda. En negativ effekt är att de genom sitt födosöksbeteende grumlar vattnet. Spegelkarpen frigör näring till vattnet så att växtplankton gynnas, vilket leder till planktongrumling.

Området är ett av Stockholmstraktens mest lättillgängliga och välbesökta områden och sjöarna används av bl a Stockholms Universitet för biologiundervisning och många skolor använder sig av sjöarna för fiske. Fisket har ett högt rekreativvärde och sportfiskekort säljs i området.

I denna områdesbeskrivning har även andra arter än de som är skyddade av Natura 2000-reglerna (se tabell 2) nämnts. Dessa arter har inget lagligt skydd såsom arterna i tabell 2.

Beskrivning av arter/livsmiljöer samt förutsättningar för gynnsam bevarandestatus

* Naturligt eutrofa sjöar med nate eller dybladsvegetation (3150)

Dammtorpssjön och Söderbysjön är eutrofa med en rik vattenvegetation och en rik insektsfauna. Sjöarna är inte helt naturligt eutrofierade men förekomsten av typiska arter indikerar att sjöarna ändå håller hög kvalitet. I sjöarna växer rikligt med vattenaloe och flera natearter. I sjön har tre Natura 2000-insektsarter återfunnits, bred paljettdykare, citronfläckad kärrtrollslända och grön mosaiktrollslända. Dessa är beroende av kombinationen av en rik vattenvegetation och öppna vattenspeglar. Förekomsten av citronfläckad kärrtrollslända indikerar att trollsländefaunan i området är rik. Grön mosaiktrollslända är beroende av vattenaloe då de endast lägger sina ägg på denna växt.

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus:

- Oförändrade eller ökade vattenståndsvariationer, gärna med ett tydligt lågvatten under sommaren, behövs för att få en tydlig zonerings av strandvegetationen och för att vattenvegetationen ska kunna växa på större djup.
- Att läckaget av kväve och fosfor begränsas till nuvarande nivå eller helst minskar och att inget utsläpp av bekämpningsmedel förekommer.
- Fortsatt inplantering av fisk undviks för att behålla ett naturligt fiskbestånd.
- Grumling av vattnet undviks för att siktdjupet ska bibehållas och en artrik vattenvegetation ska bevaras.

* Klippvegetation på silikatrika bergssluttningar (8220):

Naturtypen utgör en viktig livsmiljö för klipplevande lavararter och är känslig för slitage, t ex genom alltför intensivt friluftsliv.

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus:

- Oförändrade eller ökade vattenståndsvariationer.
- Inget skogsbruk bedrivs i området och död ved sparas. Torrträd i soligt läge kan vara lämpliga som livsmiljö för vedlevande insekter.
- Varierade miljöer på bergssluttningarna med allt ifrån solbelysta klippväggar till vattenöversilade klippor i skugglägen, är en förutsättning för artrikedomen.

* Citronfläckad kärrtrollslända (1042):

Arten har hittats i sjösystemet Dammtorpssjön-Järlasjön 1985. Förekomst av arten indikerar att trollsländefaunan är rik i området.

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus:

- Rik tillgång på föda för larverna i form av vattenlevande insekter.
- Förekomst av öppna vattenspeglar med vindskyddande strandvegetation är viktiga för sländans parningsflykt.

*** Bred paljettdykare (1082):**

Arten har hittats i Dammtorpssjön och finns troligtvis även i Söderbysjön. Arten påträffades senast 1967.

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus:

- Rik tillgång på föda för arten i form av vattenlevande insekter.

Hotbild – vad kan påverka Natura 2000-området negativt

*** Naturligt eutrofa sjöar med nate eller dybladsvegetation (3150):**

- Minskad vattenståndsvariation.
- En alltför stor tillförsel av näringsämnen och bekämpningsmedel från tillrinningsområdet, däribland den intilliggande golfbanan. Detta kan rubba balansen i undervattensväxtsamhället och få till följd att oönskade arter breder ut sig på bekostnad av andra.
- Grumling av vattnet vid rensning av Ältaån.
- Utplantering av olämpliga fiskarter.
- En oaktsam avverkning i strandnära skogsområden kan resultera i en grumling av vattnet.

*** Klippvegetation på silikatrika bergssluttningar (8220):**

- Skogsavverkning och bortförsl av död ved.

*** Citronfläckad kärrtrollslända (1042):**

- Igenväxning och därmed färre och mindre vattenspeglar.
- Utplantering av olämpliga fiskarter.

*** Bred paljettdykare (1082):**

- Försämrade vattenkvalitet.
- Utplantering av olämpliga fiskarter.

Bevarandeåtgärder med tidsplan

Gällande regler:

Enligt 7 kap 28§ miljöbalken (MB) krävs tillstånd för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön eller störa utpekade arter i ett Natura 2000-område som har betecknats enligt 27§ MB. Tillstånd krävs inte för verksamheter och åtgärder som direkt hänger samman med nödvändig för skötsel och för förvaltning av området.

Naturresevatbildning enligt 7 kap 4 § MB pågår i området. I reservatsbeslutet och skötselplanen för reservatet kommer det att stå vilka inskränkningar i markanvändningen som krävs och vilka skötselåtgärder som ska genomföras i reservatet.

Strandskydd gäller enligt 7 kap 13-18 §§ MB. I området är strandskyddet utvidgat till 300 meter från strandlinjen (ut i vattnet och inåt land). Inom strandskyddat område är viss typ av exploatering förbjuden, t ex uppförande av ny byggnad.

Citronfläckad kärrtrollslända, bred paljettdykare och grön mosaiktrollslända är fridlysta enligt 1 a Artskyddsförordningen (1988:179) samt NFS (1999:12). Artskyddsförordningen förbjuder även import, export och förvaring av levande exemplar, samt försäljning av levande och döda exemplar av arten.

Det finns en vattendom från 1979 för rensningar av Ältaån och för uppläggning av muddringsmassor. I vattendomen står att grumlande arbete inte får utföras under tiden maj-augusti och att arbetet helst ska utföras under tiden september-december. Inför rensningsåtgärder ska samråd ske med kommunen. Muddringen ska genomföras på ett sådant sätt att det inte finns risk för grumling av vattnet.

Enligt Förordning om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen 2 kap 16 § krävs tillstånd för utsättning av fisk. Utsättning av fiskarter eller fiskstammar som är ”olämpliga med hänsyn till vattenområdets särart” eller medför risk för spridning av sjukdomar får inte tillåtas.

Tabell 4 Förslag till bevarandeåtgärder för Söderbysjön-Dammtorpssjön:

Område/art	Åtgärd	Tidsplan
Hela vattenområdet	Upprätta en vattendom för sjösystemet där bl lämpliga vattenståndsvariationerna slås fast.	2005
Naturligt eutrofa sjöar med nate eller dybladsvegetation (3150)	Inventera sjöarna för att bestämma utbredningen av naturtypen och för att se var naturtypen kan skapas/återskapas.	2005
Naturligt eutrofa sjöar med nate eller dybladsvegetation (3150)	Rensning och muddring av Ältaån skall ske så att det inte finns någon risk för grumling av vattnet. Placera muddringsmassorna så att de inte påtagligt skadar områdets naturvärden.	Sker vid behov
Naturligt eutrofa sjöar med nate eller dybladsvegetation (3150)	Skapa nya öppna vattenspeglar i Dammtorpssjön genom att gräva upp kanaler i den rotade bottenvegetationen vintertid. Frakta bort muddringsmassorna.	2005-2006
Naturligt eutrofa sjöar med nate eller dybladsvegetation (3150)	Röjning av vass för att undvika igenväxning av de grundare delarna av sjöarna.	Under 2005 i Dammtorpssjön. I Söderbysjön genomförs åtgärden först när näringsbelastningen i sjösystemet minskat
Naturligt eutrofa sjöar med nate eller dybladsvegetation (3150)	En utplantering av olämpliga arter är förbjudet.	Fortlöpande

Naturligt eutrofa sjöar med nate eller dybladsvegetation (3150)	Bekämpningsmedel ska ej användas på intilliggande golfbana.	Fortlöpande
Naturligt eutrofa sjöar med nate eller dybladsvegetation (3150)	Översyn av golfbanans kontrollprogram m a p utsläpp till sjön.	2005
Citronfläckad kärrtrollslända (1042)	Inventera beståndet av arten i sjöarna.	2005
Bred paljettdykare (1082)	Inventera beståndet av arten i sjöarna.	2005

Bevarandestatus i dag

Tabell 5. Bevarandestatus hos ingående naturtyper och arter

Naturtyp/art	Bevarandestatus
Naturligt eutrofa sjöar med nate eller dybladsvegetation (3150)	Gynnsam. Sjöarna har idag en rik vattenvegetation och fauna men delar av sjöarna håller på att växa igen av vass.
Klippvegetation på silikatrika bergssluttningar (8220)	Gynnsam.
Citronfläckad kärrtrollslända (1042)	Ej gynnsam. Arten har påträffats i Nackaområdet på 1930-talet och fanns då troligen även i Söderbysjön och Dammtorpssjön. Om arten fortfarande finns i sjöarna måste utredas närmare.
Bred paljettdykare (1082)	Ej gynnsam. Arten påträffades senast 1967. Om arten fortfarande finns i sjöarna måste utredas närmare.

Uppföljning av bevarandemål

För närvarande pågår en basinventering av samtliga Natura 2000-områden. Tillsvidare ges här exempel och förslag på tänkbara uppföljningsmetoder och/eller parametrar.

Naturtyp/art	Att följa upp	Tidsplan
Naturligt eutrofa sjöar med nate eller dybladsvegetation (3150)	Tillrinningen av näringsämnen till sjösystemet, i synnerhet fosfor.	Fortlöpande
Naturligt eutrofa sjöar med nate eller dybladsvegetation (3150)	Hur stora vattenståndsvariationerna är varje år.	Fortlöpande
Citronfläckad	Hur artens förekomst påverkas av ett	Efter

kärrtrollslända (1042):	ökat antal öppna vattenspeglar efter restaureringsinsatserna.	restaureringen
--------------------------------	---	----------------

Inventeringar i området och andra referenser:

Biologisk -Geovetenskapliga linjen. Natur i Nackareservatet. Naturinventering och skötsel förslag. 1998.

Botaniska sällskapet i Stockholm. Stockholmstraktens växter. 1937.

Länsstyrelsen i Stockholms län. Utplanteringsstillstånd av fisk och kräftor, uppgifter från Henrik C Andersson. 2004.

Länsstyrelsen i Stockholms län. Naturkatalog för Stockholms län. Remissupplaga. 1996.

Länsstyrelsen i Stockholms län. Våtmarksinventering i Stockholms län. Rapport nr 1997:1. 1997.

Nacka kommun. Förslag till beslut och övergripande skötselplan ”Nackareservatet”. 2004.

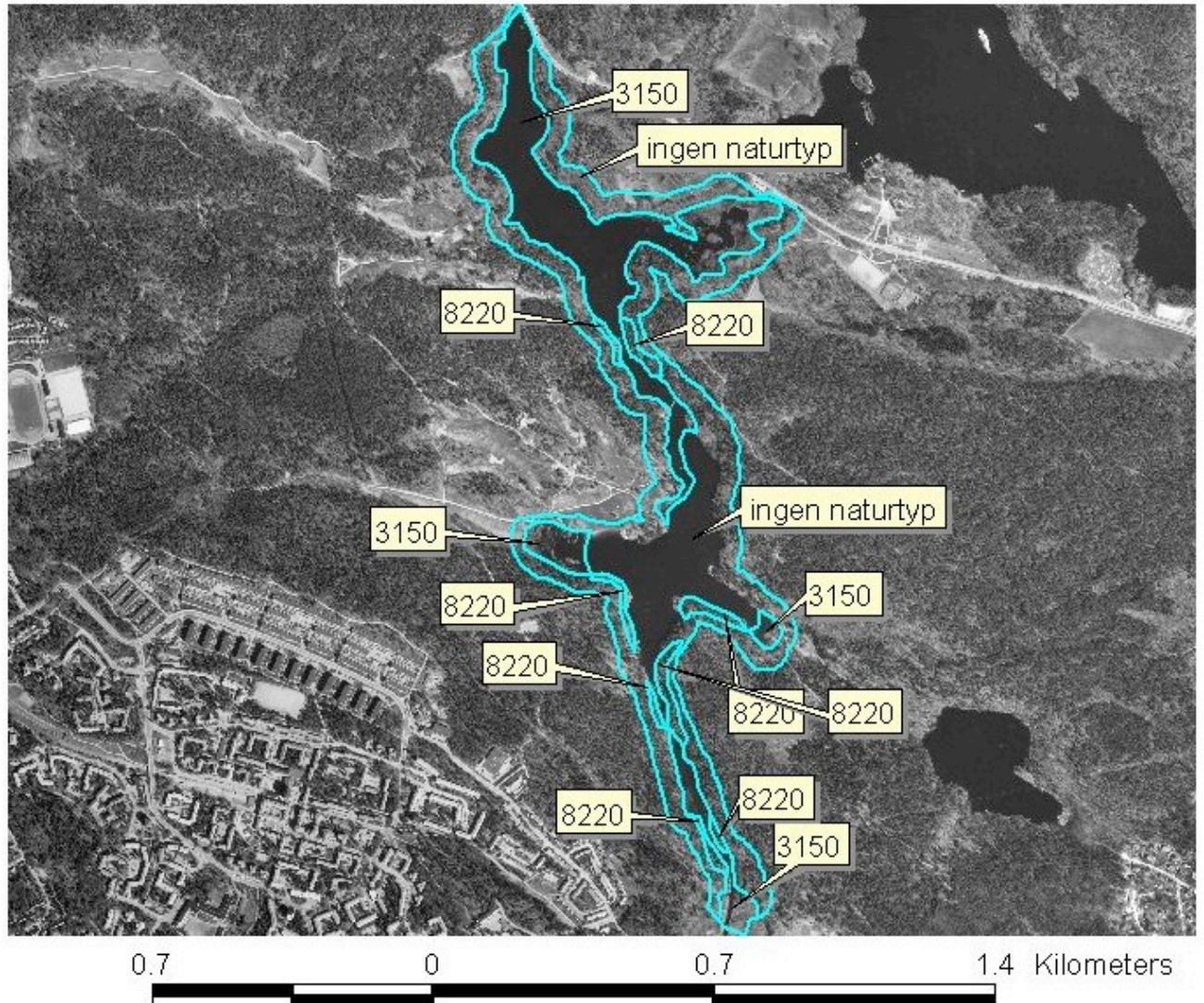
Nacka kommun. Muntliga uppgifter. 2004.

Skogsvårdsstyrelsen. Nyckelbiotopsinventering. 1997.

Stockholms tingsrätt, avd 5 Vattendomstolen. Vattendom för rensningar m m i Ältasjöns utloppså. 1979.

Södertörnsekologerna. Inventering av trollsländor i Stockholms län åren 2000-2001. Katarina Ekestubbe, Erland Dannelid, Charlotta Rosén och Johan Wenngren. Rapport 2003:1. 2003.

Tirén, Torbjörn. Muntliga kommentarer. 2003.

Karta:

Digital topografisk karta över **Söderbysjön-Dammtorpssjön**. Natura 2000-området och dess naturtyper avgränsas med blå linje på kartan.

Bilaga 6. Sjöarna i reservatet

Ältasjön, sjönummer: 61/62:7

Yta: 79 ha,
Medeldjup: 3,0 m,
Maxdjup: 4,5 m,
Nivå: 22,9 m.ö.h.
Volym: 2 310 000 m³

Ältasjön är den översta sjön i Sicklaåns vattensystem. Den sydvästra fjärdedelen av sjön tillhör Stockholm, medan resten ingår i Nacka kommun. Tillrinningsområdet upptas huvudsakligen skogsmark och villaområden, norr och öster om sjön. Drygt 2 km av den starkt trafikerade Tyresövägen passerar genom tillrinningsområdet.

Utflödet rinner via Ältaån (Sicklaån) till Söderbysjön och vidare till Dammtorpssjön och Järlasjön. I ån finns ett fast överfall som reglerar Ältasjöns nivå. Det största djupet är 4,5 m och sjön är väl omblandad under den isfria tiden. Ältasjön är näringsrik och fosforinnehållet är stort, ca 70 µg/l. Siktdjupet är litet och klorofyllhalterna höga. Badvattenkvaliteten är dock god och metallhalterna i sedimentet är lägre än i någon annan sjö i Stockholm. Sjöns utlopp (Ältaån) har muddrats med jämna mellanrum sedan 1960-talet för att bibehålla åns avvattningskapacitet, senast 1997.

Runt Ältasjöns stränder är vegetationen riklig, med bl.a. vass och kaveldun, samt flytbladsväxter. Stora bestånd av säv finns utspridda som ruggar, samt mindre bestånd av fräkenväxter. I Ältasjöns utlopp finns även bestånd av vattenaloe. De senaste åren har undervattensvegetation som axsslinga och vattenpest brett ut sig sjön. Rensning av vattenvegetationen har skett med jämna mellanrum, såväl i sjön som i dess utlopp, senast år 1995. Fiskbeståndet består bl.a. av abborre, gädda, mört, braxen och gärs. Sjön drabbades 1984 av kräftpest varför flodkräftan slogs ut. Signalkräfter har därefter planterats i sjön, samt gös.

Ältasjön är en bra fågelsjö med såväl häckande som rastande arter under flyttningstid. I sjön finns bl a den störningskänsliga storlommen. Tidigare fanns även brunand och rörhöna men dessa är troligen inte kvar.

Söderbysjön, sjönummer: 61/62:5

Yta: 15,0 ha,
Medeldjup: 2,4 m,
Maxdjup: 5,5 m,
Nivå: 22,9 m.ö.h,
Volym: 360 000 m³

Detta är en del av områdets Natura 2000 objekt, tillsammans med Dammtorpssjön. Sjöns avrinningsområdet består mest av skog. Söderbysjön har under en lång tid mottagit förorenat vatten från Ältasjön och har blivit mera näringsrik än vad den ursprungligen har varit. Dräneringsvatten från golfbanan och dess anläggningar har också en viss påverkan på sjön. Siktdjupet kan

understiga 1 meter på grund av algbloomingar. Fosfor- och kvävehalterna är höga. Syrebrist har tidvis orsakat svavelvätebildningar på bottenvattnet med fiskdöd som följd.

I sjöns norra del är busk- och sjökantsvegetationen riklig. Ett brett bälte av gula näckrosor och säv med inslag av vattenpilört täcker denna del av sjön. Sjöns västra vik är till stora delar täckt av säv och gula näckrosor. Den östra viken av sjön är bevuxen med bl a sjösäv, starr, fräken, och gul näckros.

Fåglar som gräsand, sothöna och skäggdopping häckar i sjön. Fiskar som finns i sjön är bl.a. gädda, abborre, mört och braxen. I sjön har man även funnit en stormussla, stor dammussla (*Anodonata cygnea*), en grupp som har blivit alltmer ovanliga i Stockholmstrakten. Signalkräftor har nyligen planterats in.

Dammtorpssjön, sjönummer: 61/62: 3

Yta: 16,0 ha,
Medeldjup: 0,8 m,
Maxdjup: 2,0 m,
Nivå: 22,9 m.ö.h.
Volym: 130 000 m³

Detta är en del av områdets Natura 2000 objekt, tillsammans med Söderbysjönsjön. Dammtorpssjön har kommit till genom en uppdamning av övre delen av Nacka ström på 1500-talet. Innan var platsen troligen en våtmark.

Vegetationen i Dammtorpssjön är mycket riklig. Sommartid täcks sjön helt av vattenväxter, där de dominerande växterna är näckrosor, säv, vass och nate. På botten växer även en hel del vattenaloe. 1969 rensades sjön på en del vattenvegetation i restaureringssyfte.

Sjön har ett stort värde som biologiskt studieobjekt från förskola till universitetsnivå.

Fiskbeståndet utgörs främst av mört, sutare och andra karpfiskar. Spegelkarp finns inplanterad i sjön. I sjön häckade tidigare svarthakedopping.

Dammtorpssjön är en mycket näringsrik sjö med såväl höga fosforhalter som kvävehalter. Dammtorpssjön tillförs näringsrikt vatten från Ältasjön och Söderbysjön. Syrebrist drabbar ofta sjöns bottenvatten och leder till att näringsämnen frigörs från sedimenten (intern belastning). Tillsammans med det näringsrika vattnet utifrån ger detta en hög produktion av biomassa. Nedbryningen minskar ytterligare syremängden i bottenvattnet. Vintertid kan syrebristen omfatta hela vattenmassan i sjön

Den starkt trafikerade Ältavägen passerar sjön på nära håll.

Ulvsjön, sjönummer: 61/62:6

Yta: 6,4 ha,
Medeldjup: 2,7 m,
Maxdjup: 4,2 m ,
Nivå: 24,6 m.ö.h.
Volym: 170 000 m³

Ulvsjön är belägen i den sydvästra delen av Nacka kommun och är också en del av Sicklaåns vattensystem. Sjön är en sprickdalssjö med delvis branta stränder och ligger i ett stråk i nordvästlig-sydostlig riktning.

Ulvsjön har använts som recipient för dag- och spillvatten under flera decennier, vilket har orsakat övergödning av sjön som ursprungligen var så kallat oligotrof (näringsfattig). Först under 80-talet anslöts fastigheterna till de kommunala spillvattenledningarna. Numera belastas Ulvsjön med dagvatten från Kolarängen. En pumpstation med katastrofutlopp är placerad vid Ulvsjön.

Vegetationen är mest riklig vid sjöns inlopp (i sydost), där bladvass, kaveldun och näckros breder ut sig. Även i sjöns nordöstra del och vid utloppet finns det ett vass- och smalkaveldunsbälte. Längre ut i sjön växer näckros och gäddnate.

Flodkräftor har tidigare funnits i Ulvsjön, men efter att sjön blivit smittad av kräftpest har det ursprungliga beståndet försvunnit liksom i reservatets övriga sjöar. Signalkräftor är inplanterade sedan några år. Fiskekortsförsäljning sköts av Sportfiskarna, Stockholmsdistriktet. Fiskbeståndet består mest av småabborre, tusenbröder, men det finns även enstaka gäddor.

Källtorpssjön, sjönummer: 61/62:4

Yta: 40,4 ha,
Medeldjup: 4,7 m,
Maxdjup: 7,6 m,
Nivå: 23,2 m.ö.h.
Volym: 1 920 000 m³

Växtligheten är riklig i Källtorpssjöns grundare vikar. I övrigt har sjön gles vegetation, då stränderna mest består av kala berghällar. Fiskbeståndet består av bl.a. abborre, gädda, mört samt inplanterad ädelfisk.

Storlom häckar i området. En måskoloni med skrattmås och silltrut finns på en ö i sjön. Bäver finns i sjön.

Sjöns fosfor- och kvävehalter klassas som måttliga, och även siktdjupet är måttligt (2,5-5,0 m). Syrebrist uppträder sällan över 6 m djup.

Järlasjön, sjönummer: 61/62:2

Yta: 83,5 ha,
Medeldjup: 9,4 m,
Maxdjup: 22,0 m, nivå: 4,7 m.ö.h.
Volym: 8 030 000 m³,
Avrinningsområde: 21,0 km²

Växtligheten i sjön är sparsam, beroende på att sjön är djup också nära stränderna. Vegetation förekommer i grundare vikar och i sundet mellan östra och västra bassängen.

Fiskbeståndet består av bl.a. gädda, abborre, braxen, björkna, mört, sarv, sutare, ruda och löja. Med den nya fiskpassagen i Sickla sluss kan man även förvänta sig en återkolonisering av havsöring. Man har vid ett provfiske även träffat på den rödlistade fisken Nissöga i sjön. Kräftor har planterats in. Bäver finns i Järlasjön, bl a vid Kranqlan.

Järlasjön är näringsrik. Fosforhalten är hög eller mycket hög (det senare i sjöns östra bassäng) och kvävehalterna är höga. Siktdjupet är litet (1,0-2,5 m). Syrebrist uppträder ofta i bottenvattnet runt 10 m djup, och är ofta högre mot slutet av växtsäsongen och lägre vintertid. Järlasjön har fått ta emot föroreningar från omkringliggande hushåll och industrier, varför både näring och höga halter av tungmetaller har ansamlats i sediment, särskilt utanför Järsla industriområde.

Sicklasjön, sjönummer 61062-001

Yta: 15 ha,
Medeldjup: 3,5 m,
Maxdjup: 5,5 m,
Nivå: ca 4 m.ö.h.
Volym: 460 m³ ,
Avrinningsområde: 209 ha

Sicklasjön (eller Långsjön) är en del av Järlasjön, som den är förbunden med via ett smalt sund i öster. Norra sidan av sjön upptas av villabebyggelse medan södra sidan vetter mot reservatsområdet. Hela utflödet från Järlasjön och Nackasjöarna - Källtorpsjön, Dammtorpsjön, Söderbysjön och Ältasjön, passerar genom Sicklasjön till utflödet genom Sickla sluss, där nivån regleras. I samband med byggnationen av Hammarby sjöstad har en fiskpassage byggts vid Sickla sluss. Ett mindre tillflöde finns även från söder, vid Sickla gård.

Vattnet är näringsrikt. Siktdjupet är ändå relativt stort och har ökat de senaste åren. Syrebrist och svavelväte kan uppträda i bottenvattnet både sensommar och senvinter. 1987 grävuddrades Sickla kanal ned till ett djup på två meter och två gläntor skapades in mot sjöns södra strand. Muddermassorna lades upp i den unga alsumpskogen närmast kanalen.

I sjön finns gädda, aborre, sutare, mört och ål. Signalkräftor planterades ut i sjön 1992 (Vattenprogram för Stockholm). Det finns en rik flora undervattens- och flytbladsväxter. Hornsäv, samt gul och vit näckros dominerar, men det finns också mer ovanliga arter som gräsnate, långnate och trubbnate. Längs stranden växer bland annat, stor igelknopp, blomvass, kalmus och missne, den sistnämnda en signalart som också påträffades på flera ställen i alsumpskogen vid Lilla Sickla.

Bilaga 7. Utvecklingsbehov och möjligheter för friluftslivet

Nedan beskrivs ytterligare ett antal aspekter vad gäller rekreation och friluftsliv i området, och hur man ytterligare skulle kunna förbättra människors möjligheter att utnyttja området och tillgodogöra sig reservatets olika värden.

Aktiviteter

Vandringsleder

Lederna kring framför allt Hellasgården är mycket hårt utnyttjade varför dessa bör bli fler och ha flera olika startpunkter. För den oerfarne är det av stor vikt att det finns väl skyltade leder. För många människor utgör en vandring från A till B, med flera valmöjligheter, en mer spännande och givande form av friluftsliv än att bara gå en väl upptrampad slinga.

Fler leder kan lätt markeras då ett stort nät av stigar redan existerar. Någon led bör starta vid varje entré, vid de mest populära entréerna flera leder. Då reservatet är relativt litet bör flera av lederna dras till platser utanför reservatet, t ex till stationer på Saltsjöbanan.

Skidor

Delvis samma synpunkter gäller här som för vandringsleder. Även när det är relativt lite med snö går det att åka skidor på gångvägar, ängar och sjöar. Det är ganska enkelt att ta sig från Björkhagen till Solsidan eller till Alby/Tyresta även med bara 2 dm snö. Detta kräver dock en speciell spårmarkering som inte sammanfaller med vandringslederna. Några spår bör köras med spårmaskin. De breda gångvägarna bör inte plogas och sandas på hela bredden där ängar saknas parallellt att åka på. Underlätta/uppmuntra skidåkning på ena halvan av motionsspår och löpning/vandring på andra halvan.

Det gula grusade 5 km spåret måste underhållas bättre så att stora stenar inte sticker upp som är fallet idag. Backen öster om bron över Söderbysjön måste åtgärdas då den är alltför brant och stenig. Den utgör hinder för såväl skidåkare som för cyklister, barnvagnar m fl. Vägen upp till höger skulle kunna läggas närmare sjön så blir luntningen mindre. Vägen till vänster, närmaste vägen till Hellasgården, måste även den förbättras.

Med god marknadsföring och ett bra spårssystem bör det undersökas möjligheten att få åkarna att betala en frivillig spåravgift. Exempel på andra platser finns.

Motionsspår och omklädningsmöjligheter

Möjliggör skidåkning på ena halvan av större motionsspår och löpning på den andra. Öppna, rusta upp och marknadsför omklädningsmöjligheterna vid Kärrtorp IP. Ett motionsspår närmare Hammarby sjöstad, med start nedanför Hammarbybacken vore önskvärt.

Orientering och skogsluffare

”Fasta banor” sätts redan upp veckovis och årsvis. Dessa kan marknadsföras bättre. Eventuellt kan en veckobana sättas upp vid Kärrtorps IP. Lättare alternativ för oerfarna bör finnas. Utvecklingen av orienteringen görs bäst i samarbete med orienteringsklubbarna i området, men de behöver hjälp med marknadsföringen. Omklädningsmöjligheter vid Kärrtorps IP och Hellasgården.

Mountainbike

Detta är en av de aktiviteter som kan uppmuntras för att locka nya målgrupper ut i skogen. Uthyrning i Björkhagen, Kärrtorp och/eller Hellasgården bör undersökas. Samtidigt är detta den aktivitet som kan skapa mest konflikter. Såväl inom som utom Sverige finns dock lösningar med speciella cykelleder som bör studeras. Möjligt är att cykelleder av olika svårighetsgrad upprättas, men hänsyn måste tas till att få cyklister vill hålla sig inom ett så litet område som det blivande reservatet.

Skridsko

Den plogade skridskobanan på Källtorpsjön är av stort värde, men besökstrycket kan vara stort. En plogad bana på Dammtorpssjön och Söderbysjön är också intressant då naturen här är spännande. Dessa sjöar ligger avsevärt närmare bostadsområdena. Dammtorpssjön fryser dessutom mycket tidigt. En plogad bana på Ältajön skulle även den vara välkommen.

Att möjliggöra skridskoåkning mellan reservatets samtliga sjöar föreslås ses över då människor redan i dag gärna åker här och då antingen får gå runt broarna, eller försöka ta sig under (ibland med en viss vandalisering som följd). Vid Dammtorp föreslås att en passage av befintlig gångbro undersöks, t ex genom att denna höjs en meter. Likaså är bron över Ältaån söder om Brotorp mycket låg. Att förbättra passagen skulle även gynna kanotning, samt möjlighet att utföra underhåll i Ältaån.

Funktionshindrade och barnvangsfamiljer

Nät av befintliga gångvägar som ska underhållas redovisas på karta bilaga 5. Vilka som är lämpliga för rullstol och/eller barnvagn bör markeras på kartor och i naturen. Vägnätet bör ses över i detta avseende. Förbättringar krävs bland annat av vägen öster om bron vid Söderbysjön. Se vidare under rubriken skidor.

Gångvägar bör optimalt utformas så plana som möjligt och tillräckligt breda för att tillåta möte mellan två rullstolar, och/eller mellan person och rullstol, samt för en synskadad med ledarhund (2-3 meter brett). Lutning på längre sträckor bör vara högst 1:40 (helst 1:50), svängande väg och vilplan mellan ramper/stigningar högst 1:50, enstaka stigningar och ramper högst 1:20, och i undantagsfall 1:12. Åtgärder för att förbättra ett områdes tillgänglighet och framkomlighet för funktionshindrade finns sammanställda i rapporten ”Tillgänglighetsanalys av valda delar av Flatens naturreservat”, Ekologigruppen 2001.

Bad

Kanadagäss upplevs som ett problem på vissa bad, t ex vid Söderbysjön. Möjligheter att hålla gässen borta under badsäsongen bör undersökas.

Fiske

Tillgängligheten till stränderna skulle kunna förbättras punktvis för att fiskeintresserade lättare skulle kunna komma till. Detta gäller t ex norra stranden på Ältasjön, samt ev kring Dammtorpssjön. Dammtorpssjöns täta vegetation gör sjön svårfiskad, men det måste undersökas om punktvis vegetationsröjning kan stå i konflikt med Natura 2000 objektets mål för bevarande innan någon eventuell åtgärd utförs.

Kanot

Stockholms närmaste kanotled startar i reservatet vid Dammtorpssjön. Leden går via Ältasjön med lyft vidare till Flaten, Drevviken och mot Tyresö slott. Leden kan förbättras med bryggor för upptagning, markerade stigar för kanottransport, passerbara broar samt eventuellt vindskydd med toalett vid Ältasjöns norra strand. Uthyrning av kanoter på Hellasgården bör undersökas.

Klättring

Förekommer främst i ravinen mitt emot Nacka gård. Inga åtgärder föreslås för denna typ av friluftsliv.

Avkoppling

En del av de som tar sig ut i skogen söker främst bara ”lugn och ro”. I nuvarande ”Nackareservatet” är helt tysta platser svåra att hitta. Ulvsjön är troligen det som kommer närmast, varför man här bör undvika att eventuella lägga cykel- och vandringsleder här.

Barnfamiljer

För att få barn intresserade av friluftsliv måste motivationsåtgärder ofta tas till. Det kan vara stigar som går genom speciellt spännande natur, uppgifter som måste lösas efter vägen (mäta storleken på träd, stenblock etc), kontroller som ska hittas, frågor som ska besvaras etc. En naturstig speciellt för barn kan anläggas, kanske i samarbete med någon naturskola i Stockholm eller Nacka. Fiske, paddling, enklare klättring är andra aktiviteter som kan anpassas till barnfamiljer. Här finns många utvecklingsmöjligheter som bör tas tillvara.

Naturstig

En eller flera naturstigar föreslås upprättas från startpunkterna. Lämpliga områden är ”trekanten” mellan Söderbysjön, Ulvsjön och Ältasjön. Här finns en stor variation med olika naturtyper och arter, samt ett spännande och omväxlande landskap. Andra intressanta områden är runt Lilla Sickla, mellan Hellasgården och Nackaån, samt öster om Källtorpssjön vid Orrmossens brandfält.

Kulturstig

Inom reservatet finns ett flertal kulturlämningar, husgrunder, konstverk, brons- och järnåldersgravar m m som lockar människor intresserade av kulturhistoria. Redan idag finns det mycket lokal kunskap om området, bl a hos hembygdsföreningar, i böcker, mm. Det skulle vara värdefullt för områdets upplevelsevärden att sammanställa denna kunskap och göra den synlig i reservatet. Exempel finns t ex i Haninge på kulturstigar.

Guidade turer och Mulleverksamhet

Guidade naturvandringar för främst skolor är en möjlighet att göra området mer känt och öka kunskapen om kopplingen människa-natur. Mulleverksamhet för barn och vuxna skulle kunna förläggas till Hellasgården och i Björkhagen, mfl ställen.

Anläggningar

Friluftsgård mm

Hellasgården har en stor potential som ett centrum för rekreation och friluftsliv, men anläggningen är i behov av upprustning.

Ett kafé, omklädningsrum, informationstavlor mm, skulle passa väl in att bygga på den stora dåligt utnyttjade parkeringsplatsen vid Björkhagen, söder om Markuskyrkan. En friluftsbutik med uthyrning av cyklar och utrustning, samt andra friluftsansknutna verksamheter skulle vara möjligt att förlägga hit.

Att återuppbygga Hammarbystugan är ett annat alternativ för att fördela besökarycket på området, men detta bör detaljstuderas i förhållande till syftet med reservatet, och det är i så fall viktigt att begränsa biltrafiken till denna.

Lilla Sickla har med tanke på läge och historisk koppling till området en stor potential att användas för olika aktiviteter som skulle gynna områdets besökare. Idag är huset dock privatbostad vilket i sådana fall måste lösas på ett tillfredsställande sätt.

Man kan undersöka möjligheten att anlägga ytterligare kolonilotter på någon av de öppna markerna nära bebyggelse, t ex vid Björkhagen.

Parkeringsplatser och transporter

Hellasgården har idag en mycket stor andel bilbesökare. Målsättningen bör vara att uppmuntra friluftsliv utan bil, antingen direkt från angränsande bostadsområden eller genom bruk av kollektiva transporter till de olika entréerna. Att begränsa biltrafiken på Ältavägen skulle också öka värdet av naturreservatet som idag har alltför stora bullerstörningar.

Bullret från trafiken på Ältavägen minskar kvalitén på naturreservatet, varför utökad trafik till reservatet bör undvikas. De befintliga p-platser som finns utmed Ältavägen bör avgiftsbeläggas. Pengarna bör gå till underhållet av reservatet vilket naturligtvis måste förklaras på varje p-plats. En bieffekt blir att fler använder kollektiva transportmedel. Det är vidare viktigt att bussen på Ältavägen har tätare trafik under helgerna.

Information

Internet och marknadsföring

En hemsida för "Nackareservatet" bör på sikt upprättas med tanke på det stora antalet människor som vill besöka detta område. PDF filer med ledbeskrivningar etc bör finnas. Uppgifter om busstider, öppethållande av friluftsanläggningar, tillgängliga skidspår och skridskobanor etc ska också finnas här. Möjligtvis är det lämpligt att använda den hemsida som Djurgårdsförvaltningen håller på att utveckla 2003 i Lifeprojektet Tätortsnära skog för Människan – www.utiskogen.nu. Detta bör undersökas. Hemsidan bör upprättas med tanke på att länets samtliga kommuner i ett senare skede ska kunna lägga in liknande info om sitt friluftsliv. Marknadsföring av reservatet och hemsidan är naturligtvis nödvändig.

Kartor

Den befintliga kartan 1:15.000 över "Nackareservatet" och Erstavik måste tillföras en mängd ny information. Genom ett begränsat antal annonser på kartan bör priset hållas på rimlig nivå. Bättre marknadsföring av kartan än nu är nödvändig.

Ett vidare perspektiv

I folkmun omfattas idag även Erstaviks marker i "Nackareservatet". En stor del av friluftslivet rör sig redan idag in på detta område varför det ter sig onaturligt att utveckla Stockholms stads marker utan att inbegripa Erstavik.

Entréer

Saltsjö Duvnäs, Östervik, Fisksätra, Tattby, Solsidan m fl utefter Saltsjöbanan. Tyresö (flera stycken). Dessutom bör portaler finnas vid ingångar från Nacka och Tyresö till Erstavik.

Leder

Vandrings-, skid- och cykelleder bör utvecklas på Erstaviks marker. Kan man på sikt arbeta för att knyta samman lederna med Stockholms och Nackas övriga nät av cykelvägar och leder vore detta ännu bättre.

Motionsspår

Eventuellt ett motionsspår som startar vid Lilla Sickla för alla som flyttar in i Hammarby Sjöstad och de närboende Nackaborna.

Raststugor

På Erstaviks område finns flera stugor som eventuellt skulle kunna utgöra kafé och delmål utefter vandringslederna.

Pilotprojekt

Bildandet av ett naturreservat för friluftsliv i det nuvarande "Nackareservatet" är ett utmärkt tillfälle att skapa ett pilotprojekt för att uppmuntra fler människor att ta sig ut i naturen. Flera olika pågående projekt fokuserar just nu på detta,

inte minst med folkhälsoaspekter som drivkraft. För en stor andel av besökarna i området är dock Stockholms stads nuvarande mark alltför begränsad. Redan nu går flera spår in på Erstaviks marker och många vandrare, cyklister, skidåkare m fl använder befintliga vägar och stigar. Regeringen har 2003 signalerat att man avser att ge statsbidrag till naturreservatsbildningar i tätortsnära natur (Regeringens skrivelse 2001/02:173) och Landstingets pågående utredning i ämnet kommer möjligtvis (eller troligtvis) att föreslå att ett naturreservat bildas på Erstaviks marker. Därför bör planeringen för naturreservatet ske med tanke på en utvidgning av området inom en snar framtid. Förslagen ovan skulle kunna vara första steget i utvecklandet av flera friluftsområden i länet.

Bilaga 8. Hur man överklagar beslutet om naturreservat